

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

**«Соціально-економічний розвиток підприємства в сучасних умовах
(на матеріалах АТ «Полтавський завод медичного скла»)»**

Виконав: здобувач першого рівня вищої
освіти, групи 5ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»

Нагорний А.М.

Керівник: Григор'єва О.В.

Рецензент: Свистун Л.А.

Полтава – 2021 р.

Консультант:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

07.06 2021 р. В.В. Биба

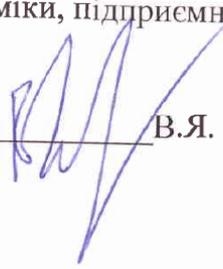
Здобувач 18.06 2021 р. А.М. Нагорний

Керівник роботи 23.06 2021 р. О.В. Григор'єва

Нормоконтроль 23.06 2021 р. О.В. Григор'єва

Допустити до захисту:

Завідувачка кафедри економіки, підприємництва та маркетингу

24.06 2021 р. В.Я. Чевганова

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

“ 26 ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Нагорний Андрій Миколайович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Соціально-економічний розвиток підприємства в сучасних умовах (на матеріалах АТ «Полтавський завод медичного скла»)

керівник роботи Григор'єва О.В., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від 03.03.2021 року № 158-фа

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) Р1. Економічні передумови соціально-економічного розвитку підприємства. Р2. Характеристика та аналіз діяльності АТ «Полтавський завод медичного скла». Р3. Напрямок соціально-економічного розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла»

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості _____

20

аркушів представлений у

Додатку 7 робочих

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Биба В.В., к.т.н., доцент	24.05.21 <i>[Signature]</i>	04.06.21 <i>[Signature]</i>

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

[Signature]
(підпис)

Нагорний А.М.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

[Signature]
(підпис)

Григор'єва О.В.
(прізвище та ініціали)

Примітки:

37. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
38. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).
39. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Економічні передумови соціально-економічного розвитку підприємства	9
1.1. Поняття розвитку підприємства, чинники, що його визначають	9
1.2. Характеристика сучасних умов соціально-економічного розвитку підприємства	21
1.3. Основні показники соціально-економічного розвитку підприємства	26
Розділ 2. Характеристика та аналіз діяльності АТ «Полтавський завод медичного скла»	45
2.1. Стан, проблеми та перспективи розвитку галузі скляних виробів в Україні	45
2.2. Характеристика та організаційно-правові основи діяльності АТ «Полтавський завод медичного скла»	55
2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства.....	64
2.4. Аналіз стану охорони праці АТ «Полтавський завод медичного скла»	74
Розділ 3. Напрями соціально-економічного розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла»	85
3.1. Аналіз та оцінка основних соціально-економічних показників розвитку Товариства	85
3.2. Оцінка потенційних можливостей соціально-економічного розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла»	113
Висновки	117
Глосарій.....	120
Список використаних джерел.....	125
Додаток А. Звітність підприємства за 2017 р.	134
Додаток Б. Звітність підприємства за 2018 р.	149
Додаток В. Звітність підприємства за 2019 р.	164
Додаток Г. Ілюстративний матеріал кваліфікаційної роботи	180

ВСТУП

Розвиток підприємства виступає важливим фактором забезпечення ефективності діяльності, є запорукою успіху у конкурентній боротьбі, а зовнішнє середовище функціонування підприємств є відображенням сучасних реалій та змін, що відбуваються в економічних та соціальних процесах.

Необхідно зазначити, що соціально-економічний розвиток – складний суперечливий процес досить складний та суперечливий. в якому позитивні фактор взаємодіють з негативними та навпаки, а періоди прогресивного розвитку або зростання змінюються періодами регресу чи занепаду. Політичні та військові конфлікти, соціальні потрясіння, екологічні лиха та техногенні катастрофи можуть зупинити розвиток економіки будь-якої країни, відкинути її на кілька десятиліть назад, а іноді й призвести до можливих руйнувань, про що свідчать факти історичного розвитку цивілізацій.

Соціально-економічний розвиток підприємства визначається як незворотна, спрямована і закономірна зміна системи на основі реалізації властивих їй механізмів самоорганізації. Розвиток системи означає її можливість трансформуватися, зберігаючи відносну стабільність та стійкість до змін. Двигуном розвитку підприємства є його соціально-економічний потенціал, який розглядається як сукупність властивостей підприємства, яке по суті є динамічною системою, та результатом високоефективної, компетентної та успішної діяльності підприємства, спрямованої на досягнення соціальної, економічної та екологічної ефективності. Отже, тема кваліфікаційної роботи є актуальною.

Метою даної бакалаврської роботи є дослідження соціально-економічного розвитку підприємства на прикладі АТ «Полтавський завод медичного скла».

Відповідно до поставленої мети в роботі потрібно вирішити наступні завдання:

– визначити економічні передумови соціально-економічного розвитку підприємства, для чого дослідити поняття розвитку підприємства та чинники, що його визначають; охарактеризувати сучасні умови господарювання, у яких існують підприємства сьогодні та до яких їм

необхідно адаптуватися; окреслити основні показники, що визначають соціально-економічний розвиток підприємства;

– визначити стан проблеми та перспективи розвитку галузі скляних виробів в Україні, до якої відноситься певною мірою діяльність досліджуваного підприємства;

– охарактеризувати діяльність АТ «Полтавський завод медичного скла», а саме, його організаційно-правові основи, проаналізувати динаміку економічних та фінансових показники, а також оцінити стан охорони праці Товариства;

– визначити основні напрями соціально-економічного розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла» на основі проведеного аналізу основних соціально-економічних показників його розвитку та оцінці потенційних можливостей підприємства щодо забезпечення соціально-економічного розвитку.

Об'єктом дослідження виступає діяльність підприємства АТ «Полтавський завод медичного скла»; предметом дослідження є соціально-економічний розвиток підприємства.

Інформаційною базою дослідження виступали законодавчі та нормативні акти, праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо формування та розвитку корпоративної культури підприємства, а також звітність АТ «Полтавський завод медичного скла».

РОЗДІЛ 1.

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття розвитку підприємства, чинники, що його визначають

Поняття «розвиток» є одним з фундаментальних та надзвичайно широко використовуваних в різних галузях природничих, філософських, суспільних та економічних наук.

З точки зору філософії розвиток означає незворотну, спрямовану, природну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів. Лише одночасне існування всіх трьох цих властивостей відрізняє процеси розвитку серед інших змін: оборотність змін характеризує процеси функціонування; відсутність регулярності характерна для випадкових процесів катастрофічного типу; за відсутності векторної зміни не можуть накопичуватися, тому процес втрачає характерний розвиток єдиної внутрішньо пов'язаної між собою лінії [15].

З точки зору економіки, розвиток – це сукупність прогресивних та регресивних, контрольованих та неконтрольованих процесів, які проявляються в економіці на мікро- та макрорівнях та результатах, що є природними якісними, незворотними змінами в економічних системах та серед учасників таких систем. Розвиток господарського суб'єкта – це процес постійної та безповоротної зміни (вдосконалення) підсистеми та параметрів (компонентів) його діяльності, що має значний характер, певну форму та позитивні наслідки для його життєдіяльності [16].

Найбільш повним та комплексним дослідженням проблематики розвитку на рівні підприємства, як складної керованої детермінованої системи, в умовах ринкової економіки стала монографія В.М. Гончарова «Формування стратегії управління розвитком промислового підприємства на основі показників ефективності» [13], в

якій вперше на рівні підприємства розмежовуються поняття функціонування, вдосконалення та розвиток, а також подаються їх відмітні характеристики. Розвиток розглядається як «цілеспрямована діяльність підприємства, пов'язана з вдосконаленням процесів результативного розв'язання проблем соціального, організаційного, економічного, техніко-технологічного, інших напрямків, що виникають під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, через постійний перегляд стратегій, функцій, структур, за ініціативи каталізатора змін з застосуванням теорії мотивації, досліджень дією, раціональних та інших методів» [13, с.28].

У сучасній економічній літературі [27] прийнято виокремлювати різні типи розвитку суб'єкта підприємницької діяльності, узагальнююча характеристика яких наведена на рисунку 1.1.

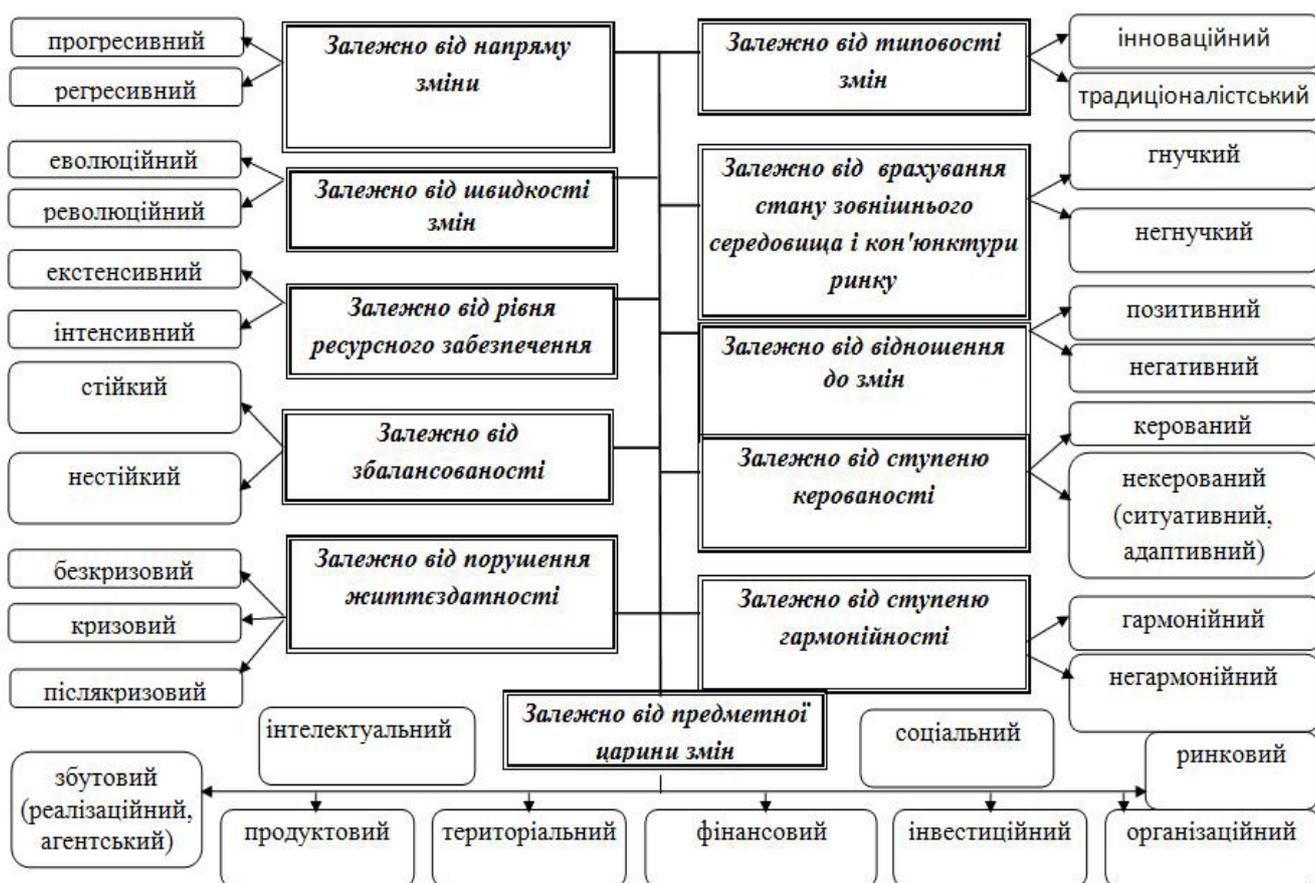

Рисунок 1.1 – Типологія розвитку підприємства

Відповідно до представленої видової класифікації, можна зазначити, що залежно від характеру змін параметрів якості існує прогресивний розвиток (розвиток, що характеризується набуттям нових, вищої якості всіх процесів підприємства та зростання їх ефективності, регресивний розвиток, що характеризується погіршенням всіх якісних параметрів підприємства.

Залежно від швидкості розвитку – еволюційний, проявом якого є поступове покращення параметрів функціонування та революційний розвиток, проявом якого є стрімке набуття нової якості.

Залежно від типу ресурсного забезпечення розвитку – екстенсивний, тобто такий, що виникає внаслідок розширення ресурсів, що обслуговують оперативну та інвестиційну діяльність, та інтенсивний, який характеризується більш ефективним використанням наявних ресурсів, підвищенням продуктивності праці, матеріальних, фінансових та інших ресурсів.

Залежно від збалансованості розвитку – стабільним або збалансованим, ознакою цього виду розвитку є забезпечення фінансового балансу підприємства, про що свідчать відповідні значення фінансової стійкості та платоспроможності, а також нестабільний (незбалансований), ознакою якого є погіршення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, втрата фінансового паритету.

Залежно від порушення показників життєздатності розрізняють безкризовий розвиток, що передбачає дотримання та поліпшення всіх параметрів життєздатності підприємства; кризовий розвиток, що означає значне і стійке погіршення життєздатності та посткризовий розвиток або поступове відновлення показників життєздатності підприємства після виходу із кризи.

Залежно від типових змін, що відбуваються в процесі розвитку, виділяють: традиціоналістський розвиток, який характеризується типовими змінами в окремих підсистемах, процесах, функціях, продуктах страхової компанії, а також інноваційний розвиток, що характеризується впровадженням інноваційних ідей та розроблень, інноваційні зміни, що відбуваються в його технології, продуктах, процесах.

Залежно від предметної області змін:

– продуктовий розвиток або зміни в складі та якості продуктів підприємства (при цьому під продуктом розуміється продукція, товари, роботи, послуги, що реалізуються підприємством);

– територіальний розвиток – зміни географічного ринку збуту продуктів;

– збутовий розвиток – зміни у системі просування продуктів;

– андерайтинговий розвиток – зміни ступеня ризикованості діяльності підприємства або системи управління ризиками, що притаманні діяльності підприємства;

– інвестиційний розвиток – зміни у структурі інвестиційного портфеля підприємства, які обумовлюють принципово нові можливості здійснення його діяльності;

– організаційний розвиток – зміни у системі управління підприємством;

– ринковий (конкурентний) розвиток – зміни ринкової позиції підприємства та його конкурентоспроможності;

– інтелектуальний розвиток, який передбачає зміни знань, компетенцій та нематеріальних активів підприємства;

– соціальний розвиток або зміни в соціосистемі підприємства тощо.

Залежно від стану зовнішнього середовища та кон'юнктури ринку виділяють гнучкий розвиток, тобто зміни, що забезпечують гнучкість і пристосованість підприємства до змін у зовнішньому середовищі; негнучкий розвиток, що не враховує реалій зовнішніх соціально-економічних умов.

Залежно від позитивності оцінки зміни параметрів діяльності: позитивний розвиток, тобто зміни, що відповідають цільовій функції підприємства, та негативний розвиток, тобто зміни, що перешкоджають здійсненню його цільової функції.

Залежно від керованості процесів розвитку: контрольований розвиток, або цілеспрямовані зміни, які планує (прогнозує) орган управління підприємством, і неконтрольований (адаптивний, ситуативний) розвиток, тобто несподівані зміни, які

не плануються заздалегідь (не прогнозуються), виглядають як наслідок певних ситуацій (можливостей), швидкої адаптації до мінливих економічних умов.

Залежно від гармонії: гармонізований розвиток, при якому основні домінуючі сфери діяльності підприємства розвиваються в гармонії один з одним (напрямки та темпи змін пропорційні обсягу та часу), що в сукупності забезпечує належне підвищення ефективності управління та негармонійний розвиток, що характеризується асиметрією домінуючих територій, гіперболізацією одного із компонентів діяльності, що призводить до неадекватного зростання кінцевих показників економічної та фінансової діяльності, втрати стабільності в довгостроковій перспективі [35].

Прийнято вважати, що свідченням розвитку підприємства є зростання його економічної та фінансової діяльності. Кількісна оцінка здатності компанії збільшувати обсяги своєї діяльності була отримана в процесі планування (розробка системи планів розвитку підприємства). Цій проблемі присвячено багато наукових та навчальних публікацій, де докладно описуються процедури та методи планування певних показників економічної та фінансової діяльності підприємства, включаючи доходи від реалізації (товарів, робіт, послуг), доходів, витрат, прибутку, матеріальні та фінансові ресурси, необхідні для їх досягнень [6, 28, 55].

За останній період часу методичні підходи до проведення планових розрахунків докорінним чином змінилися. Зміни, що відбулися, пов'язані, по-перше, з розробленням та реалізацією концептуальних положень стратегічного управління та планування, орієнтацією на стратегічні цілі та завдання підприємства, стан та динамізм змін у зовнішньому середовищі, по-друге, маркетинг концепцій, відповідно до яких виробнича діяльність підприємства не є визначальною, підприємству слід зосередити увагу на задоволенні потреб споживачів, обсязі та структурі попиту, що є запорукою успішного продажу товарів (продукції), фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства [24].

Незважаючи на усвідомлення цих теоретичних положень (як цілей, які необхідно досягти), в арсеналі практичних інструментів планових розрахунків все ще переважають різні методи планування з досягнутих (економіко-статистичний,

факторно-аналітичний, індексний метод, метод еластичності, їх різновиди та похідні), які вдосконалюються різними експертними поправками та коефіцієнтами коригування для порівнянності цін, екологічних умов тощо [26].

Основними факторами, що спонукають підприємство до розвитку, є наступні [34]:

- кризовий стан господарсько-фінансової діяльності підприємства, який є свідченням того, що існуючі внутрішньо організаційні форми діяльності, стиль та методи управління вичерпали себе, морально застаріли;
- зміни зовнішніх умов ведення бізнесу, що спричиняють нові загрози та виклики, на які компанія повинна знайти адекватну відповідь. Зміни, що відбуваються в підсистемах підприємств, повинні забезпечити кращу адаптацію до нових умов ведення бізнесу, максимально використати нові позитивні сигнали, що надходять із зовнішнього середовища;
- накопичення потенціалу розвитку, тобто сукупність ресурсів, можливостей та компетенцій, якими володіє підприємство і відповідно до яких поточний стан справ вже вважається таким, що не відповідає наявним можливостям. Накопичення потенціалу провокує питання про ступінь його реалізації, що визначає передумови для розвитку підприємства;
- недосконалість системи управління, невідповідність форм, методів стилю управління сучасним умовам ведення бізнесу. Це обумовлює потребу в впровадженні різноманітних управлінських новацій, виникненню нових підрозділів, розукрупненню бізнесу тощо;
- досягнення межі можливостей для зростання економічної ефективності та продуктивності праці в рамках існуючої організаційної структури підприємства визначить доцільність їх реорганізації для усунення існуючих суперечностей та виявлення нових імпульсів зростання;
- зміна цільових орієнтирів споживачів (покупців) підприємства, що викликає необхідність вдосконалення як товару (товарів, робіт, послуг), так і його системи збуту (збуту), усіх складових маркетингового комплексу підприємства

- підвищення конкурентності ринку, на якому працює підприємства, зниження конкурентоздатності, формування основними конкурентами;
- нових довгострокових конкурентних переваг обумовлює зацікавленість у та впровадженні їх досвіду, знаходження нових підходів до ведення бізнес (на засадах реінжинірингу, бенчмаркінгу тощо).

Базуючись на загальній методології дослідження потенціалу або нереалізованих внутрішніх можливостей підприємства, оцінка потенційних можливостей розвитку підприємства передбачає проведення наступних етапів роботи, представлених на рисунку 1.2.

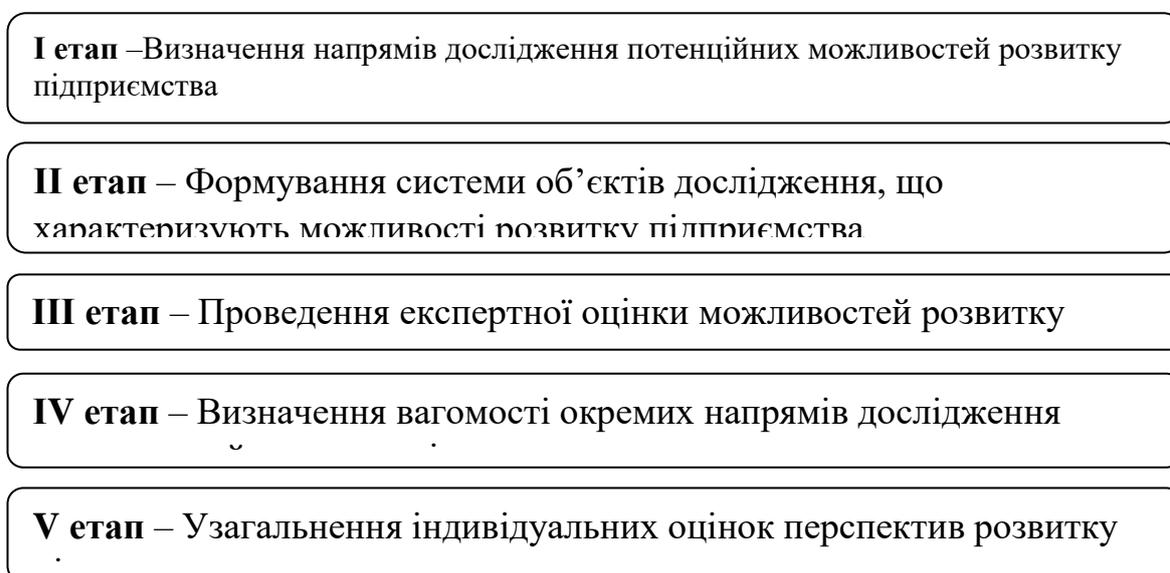

Рисунок 1.2. – Етапи оцінки потенційних можливостей розвитку підприємства

Відповідно до представленої схеми перший етап передбачає визначення напрямів дослідження потенційних можливостей розвитку. Напрями перспектив розвитку досліджень – індивідуальні особливості досліджуваного підприємства і визначаються специфікою його економічної та фінансової діяльності. Доцільно структурувати дослідження за такими напрямками: перспективи збільшення обсягу діяльності (наприклад, у торгівлі це показник обсягу торгівлі як найбільш ефективний показник операційної діяльності торгової компанії), перспективи вдосконалення ресурсного забезпечення діяльності (з деяких видів ресурсів, наприклад: матеріальних,

нематеріальних, фінансових, трудових), перспективи удосконалення системи управління підприємством.

Другий етап передбачає формування системи об'єктів дослідження, що характеризують можливості розвитку підприємства. Можливості для розвитку підприємства можуть характеризуватися певною системою кількісних та якісних показників, сукупність яких формується індивідуально з урахуванням специфіки підприємства-об'єкта дослідження.

Розглянемо, як приклад, систему об'єктів дослідження, яка дозволяє оцінити можливості розвитку торговельного підприємства. Оцінка перспектив розвитку обсягів торговельної діяльності (товарообороту) має базуватися на визначенні:

- перспектив зростання інтенсивності потоку покупців у районі діяльності підприємства;
- можливостей регіональної диверсифікації діяльності;
- можливостей збільшення широти, глибини та оновлення асортименту товарів, що реалізуються;
- можливостей забезпечення відповідності товарного асортименту до структури споживчого попиту, тобто закупівлі товарів, що користуються високим та сталим попитом;
- можливостей удосконалення форм та методів торговельного обслуговування запитів відповідно до «цільової аудиторії»
- можливостей підвищення якості обслуговування тощо [5].

Удосконалення ресурсного забезпечення обумовлюється насамперед наявністю перспектив удосконалення товарних ресурсів, тобто закупівельною діяльністю торговельного підприємства, які визначаються:

- наявністю стійких зв'язків з відомими та стійкими у фінансовому відношенні постачальниками (виробниками) товарів;
- можливість самостійно проводити зовнішньоекономічні операції або доступ до імпорتنих товарів на першому етапі їх руху всередині країни

(придбання безпосередньо у учасника зовнішньоекономічної діяльності, а не у посередника);

- можливістю використання системи цінових знижок, що пропонуються постачальниками (залежно від обсягів, ритмічності закупівлі, форми та часу оплати тощо);

- входженням підприємства до складу формальних та неформальних об'єднань підприємств, у складі яких є виробники товарів;

- здатність торгової компанії інтегруватися «вперед» (організувати власне виробництво товару або стати співвласником компанії, яка виробляє необхідні товари) та інше;

Визначення перспектив удосконалення складу матеріальних ресурсів (матеріально-технічної бази) підприємства потребує оцінки можливостей:

- збільшення «робочої» торговельної площі за рахунок внутрішнього перепланування, раціональності розподілу площі торговельної зали між окремими товарними секціями;

- зміни територіального розміщення підприємства та його структурних підрозділів;

- звільнення від основних фондів, які не використовуються у зв'язку з моральним зносом або спрацюванням (наявність попиту на них та позитивної ліквідаційної вартості);

- удосконалення складу діючих основних фондів шляхом придбання або отримання в лізинг сучасніших, потужніших (за потреби) та економічних у використанні (енергоспоживання, ремонтпридатність, матеріаломісткість використання тощо) видів обладнання.

Так, наприклад, оцінюючи перспективи розвитку фінансових ресурсів торговельного підприємства, слід враховувати:

- можливості підприємства щодо залучення позикових фінансових ресурсів та їх обслуговування за рахунок грошових потоків, що генеруються у процесі основної діяльності;

- інвестиційну привабливість підприємства для зовнішніх інвесторів;
- здатність до розробки ефективної дивідендної та емісійної політики;
- вміння використовувати сучасні інструменти фінансового управління для запобігання інфляції та реальних втрат капіталу (оборотних коштів), забезпечення їх швидкого та ефективного обороту, використання нетрадиційних форм та методів розрахунку, прискорення грошового обороту тощо [17].

Оцінка перспектив розвитку людських ресурсів повинна включати вивчення можливості залучення необхідної кількості персоналу, який відповідає сучасним вимогам, особливо керівників середнього та вищого рівня, а також "впливових працівників", необхідних для доступу до найважливіших ресурсів, що забезпечує ефективне використання наявних трудових ресурсів або збільшити їх обсяг і якість [28].

Оцінка можливостей вдосконалення управління підприємством вимагає вивчення раціональності організаційної структури підприємства, спеціалізації існуючих функціональних підрозділів управління, стану планово-економічної роботи, маркетингу, управління персоналом, бухгалтерського обліку, контролю за виконанням рішень, рівень підготовки та практичний досвід керівників. управління інформаційними технологіями [26].

3 етап – проведення експертної оцінки можливостей розвитку підприємства. Для проведення експертної оцінки пропонується використовувати бальний метод. При використанні 5-бальної системи в основу оцінювання можуть бути покладені такі критерії:

- 0 – перспективи розвитку відсутні;
- 1 – незначні можливості розвитку;
- 2 – помірні можливості розвитку;
- 3 – середні можливості розвитку;
- 4 – добрі (суттєві) можливості розвитку,
- 5 – відмінні можливості розвитку.

3 метою полегшення процедури оцінювання доцільно попередньо розробити фактор-карту оцінки, яка б відбивала ідентифікований стан кожного оцінювального показника.

4 етап – визначення значущості окремих напрямів дослідження можливостей розвитку підприємства. Окремі напрями дослідження певною мірою впливають на оцінку загальних можливостей розвитку підприємства. Оцінка коефіцієнта значущості кожного з них здійснюється за допомогою шкали рангів, наведеній у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. – Шкала рангів значущості окремих аналітичних показників в оцінці перспектив розвитку підприємства

Ранг	Визначення	Пояснення
1	Незначні можливості	Характеристика показника здійснює незначний вплив до досягнення мети
3	Помірні можливості	Характеристика показника надає помірні можливості до досягнення мети
5	Суттєві можливості	Характеристика показника суттєво впливає на досягнення мети
7	Значні можливості	Характеристика показника надає настільки сильні можливості до досягнення мети, що вони практично стають значними
9	Найбільш важливі можливості	Між показниками та метою існує пряма залежність
2, 4, 6, 8	Проміжні значення між двома сусідніми визначеннями	Використовується в компромісному варіанті

5 етап – узагальнення індивідуальних оцінок перспектив розвитку підприємства. Чим більше значення має узагальнюючий коефіцієнт, тим кращі перспективи для розвитку має підприємство [13].

Отже, забезпечення розвитку підприємства – це сфера стратегічного управління, яку можна розглядати як концентрацію зусиль менеджменту та їх спрямування на забезпечення довгострокового успіху підприємства.

У цьому напрямку управління необхідно враховувати екзогенні та ендогенні фактори, що впливають на розвиток підприємства. Серед екзогенних факторів основну увагу слід звернути на загрозу проникнення на ринок нових конкурентів та

тенденцію до зміни інтенсивності конкуренції, зростання ринку та можливості збільшення своєї ніші в ньому, ступеня ринкової сили постачальників, тенденції вартості фінансового ринку, зміни в інституційному середовищі, стан та тенденції зовнішнього ринку [18].

Найважливішими ендогенними факторами є досконалість організаційної структури та структури управління підприємством, їх гнучкість та адаптивність, якість людського капіталу та, зокрема, компетентність управлінського персоналу, корпоративна культура, фінансовий стан компанії та здатність накопичувати власні, позикові та позикові кошти. , техніко-технологічний рівень виробництва та його конкурентоспроможність

Окрім ендогенних та екзогенних факторів, особливу увагу слід звернути на суб'єктивні фактори, одні з яких сприяють розвитку підприємств, інші - навпаки, перешкоджають такому розвитку. Перший із цих факторів, на думку багатьох вчених, включає рішучість вищого керівництва та власника та їх психологічну готовність до змін; передбачуваність наслідків їх розвитку; помірковані амбіції керівництва та сприятлива атмосфера для сприйняття змін робочою силою [18].

Основними суб'єктивними факторами, що заважають розвитку, є невизначеність та страхи керівництва, власники вносити відповідні зміни, їх нездатність ризикувати для потреб нових перетворень, відсутність бажання вносити зміни через брак часу; самовдоволення поточним станом справ; недостатній рівень кваліфікації персоналу, насамперед управлінського рівня, та нездатність бачити позитивні результати розвитку в майбутньому; авторитаризм керівництва та відсутність загальної творчої атмосфери в колективі [37].

Важливим завданням управління підприємством є забезпечення сталого поступального розвитку підприємства.

Розвиток підприємства через сукупність несприятливих зовнішніх і внутрішніх чинників може призупинитися і, врешті-решт, призвести до «антирозвитку» – переходу від вищого якісного стану економіки до нижчого і навіть до кризового [18].

Основними внутрішніми факторами «антирозвитку» можуть бути прорахунки в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності. Наприклад, основними

операційними факторами можуть бути низький рівень управління виробництвом, неефективний маркетинг, низька якість продукції та прорахунки в асортименті продукції, відсутність належного контролю витрат, низький рівень інтенсивного використання обладнання та великих завантажень, неефективна логістика (логістика поставок), виробництво та розподіл (продаж) [37].

Істотними фінансовими та інвестиційними факторами можуть бути недостатня надійність інвестиційних проектів та неефективне використання інвестиційних ресурсів, прорахунки при формуванні фондового портфеля, нераціональна структура авансованого капіталу, значне перевищення позичкового капіталу над його критичним рівнем, зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, боргів, уповільнення обороту капіталу, збільшення частки низько ліквідних активів [18].

Таким чином, поняття розвитку підприємства – багатоаспектне та складне поняття, яке характеризує кількісні та якісні зміни показників діяльності підприємства. На розвиток підприємства впливають як екзогенні, так й ендогенні чинники, але багато в чому розвиток підприємства залежить від умов зовнішнього середовища підприємства.

1.2. Характеристика сучасних соціально-економічних умов розвитку підприємства

Економічні умови розвитку підприємств – це, перш за все, пропозиція товарів та попит на них; види товарів, які можуть придбати покупці; кількість грошей, яку вони можуть витратити на ці покупки; надлишок або нестача робочих місць, робочої сили, що впливає на рівень заробітної плати працівників, тобто їх здатність купувати товари.

Для ефективного розвитку підприємства необхідно також й наявність відповідної економічної політики, яка б була направлена на заохочення та підтримку підприємницької діяльності. Так, наприклад, в країнах, де підприємництво бурхливо розвивалося й розвивається, як правило, завдяки цілеспрямованим зусиллям держав,

створювався соціально-економічний клімат, сприятливий для цієї розвитку такої діяльності (США, Японія, ФРН, Гонконг, Сингапур тощо) [76].

Більшість науковців [57, 69, 81] до ключових умов розвитку підприємств та підприємницької діяльності відносять:

- стабільність державної економічної й соціальної політики, спрямованої на підтримку підприємництва;
- позитивну суспільну думку по відношенню до підприємців і підприємництва;
- пільговий податковий режим, який забезпечує дійовий стимул для підприємництва;
- наявність розвинутої інфраструктури підтримки підприємництва (наявність інноваційних центрів; спеціалізованих фірм, що надають фінансову допомогу початкуючим підприємцям; консультативних центрів з питань управління, маркетингу, реклами; курсів і шкіл підготовки підприємців і т.д.);
- існування ефективної системи захисту інтелектуальної власності, дія якої розповсюджується не лише на винаходи, але й на всю продукцію, новаторські ідеї, концепції і методи ділової активності;
- дебіюрократизацію процедур регулювання господарської діяльності з боку державних органів (скорочення форм звітності, полегшення правил реєстрації і т.д.);
- підприємницьку етику.

Крім того, підприємство завжди розвивається в певному соціально-економічному середовищі. Отже, для його відтворення також необхідні й певні економічні, політичні та інші передумови. Серед них, як найважливіші, можна виділити такі [75]:

1. Наявність певних майнових прав на умови та результати виробництва. Підприємець повинен бути власником товару і доходом від продажу. Лише за цих умов існує відповідний інтерес до ведення бізнесу. Що стосується капіталу та землі,

вони можуть бути у власності або в оренді. За нинішніх умов більшість компаній поєднують використання власних та запозичених (орендованих) коштів.

2. Наявність відповідного економічного, правового та політичного середовища.

Економічними передумовами підприємництва є те, що в суспільстві існують різні власники – приватні, кооперативні, державні. Це створює умови та можливості на власний ризик приймати рішення щодо використання майна, продуктів, прибутку та вибору економічних контрагентів.

Політичні передумови підприємницької діяльності включають створення сприятливого політичного клімату для підприємництва, тобто гарантування всім суб'єктам господарювання збереження власності, виключення можливості націоналізації, експропріації та іншого гноблення. Влада повинна захищати всі види власності, а також створювати сприятливі економічні умови, проводячи відповідну податкову, кредитну, митну та інші політики.

Правові передумови підприємництва базуються на законодавстві та нормативних актах, розроблених та прийнятих у державі. Вони повинні створити однакові «правила гри» для всіх учасників, тобто забезпечити рівні права та повну свободу, не допускати втручання уряду в економічну діяльність будь-якого суб'єкта.

3. Повна економічна відповідальність за ефективність. Результати роботи можуть бути збитковими, можливо навіть банкрутство. Причини цього можуть бути різні. Тому підприємець повинен брати на себе відповідальність, ризикувати, що неминуче в бізнесі. Така ситуація зобов'язує підприємця постійно здійснювати самоконтроль підприємницької діяльності, наполегливо шукати шляхи підвищення його ефективності.

4. Етика підприємництва. Етика в бізнесі – це перш за все обов'язок як умова. Спочатку вона формується суворою економічною відповідальністю за задокументовані зобов'язання. І з часом головним гарантом дотримання навіть усних домовленостей є прагнення зберегти «імідж» (авторитет) гідного партнера. Втрата цього авторитету загрожує розривом існуючих зв'язків, втратою довіри та може негативно позначитися на бізнесі та кар'єрі. Тому не дивно, що на біржах брокери спочатку виконують усні домовленості з клієнтом, а потім документують їх.

Серед інших умов дослідники відзначають чесне суперництво, загальну високу культуру та освіченість, тактовність, уміння поводитися з людьми, зацікавити їх, мобілізувати на досягнення певної мети [52].

Досвід розвитку підприємництва та підприємств у розвинених країнах Європи, США. Японії та інших визначили та підтвердили основні умови, необхідні для створення цивілізованого підприємництва, зокрема:

- наявність ринку покупця;
- наявність конкуренції;
- довготривала мотивація;
- свобода діяльності у зовнішньому та внутрішньому середовищі;
- свобода розміщення капіталу;
- свобода розміщення робочої сили [13].

Сьогодні сучасними умовами розвитку підприємства та підприємницької діяльності є корпоративна соціальна відповідальність, яка передбачає, наприклад, у відносинах з працівниками при укладенні трудового договору (контракту) забезпечення умов та охорони праці його оплати не нижче встановленого мінімального рівня, та інші соціальні гарантії, зокрема соціальне та медичне страхування та соціальне забезпечення, які повинні бути гарантовані та дотримані роботодавцем. Крім того, діяльність підприємства не повинна завдавати шкоди навколишньому середовищу, не порушувати права та інтереси громадян, підприємств, установ, організацій та держави, що охороняються законом. Підприємство несе майнову та іншу відповідальність, встановлену законодавством, за збитки та збитки. Суб'єкт господарювання може бути визнаний банкрутом судом або арбітражем, якщо належного йому майна недостатньо для покриття боргів та відсутні можливості фінансового оздоровлення підприємства. Діяльність підприємця може бути припинена з його власної ініціативи, на підставі рішення суду або арбітражу, у разі закінчення строку дії ліцензії, при банкрутстві тощо [18].

Підприємства несуть економічну відповідальність перед іншими підприємствами за виконання своїх договірних зобов'язань, за виконання державних замовлень, перед споживачем, перед банками тощо. Договірні зобов'язання зазвичай

виконуються не лише до певної дати, але і до певного часу. Тому в розвинених країнах світу немає необхідності будувати великі склади, зберігати значні запаси продукції на складах. Правило для ділової людини – виконувати усну обіцянку. В разі порушення такого правила існує висока ймовірність відмови бізнесменів мати ділові стосунки з такими партнерами [52].

Зокрема, держава юридично гарантує дотримання прав підприємців, обмежуючи втручання державних органів у їх господарську діяльність. Втручання в господарську чи іншу діяльність державних чи державних органів дозволяється лише тоді, коли це пов'язано з реалізацією прав цих органів контролювати діяльність суб'єктів господарювання. Контроль водночас є важливою гарантією поваги прав підприємців.

Теоретичне обґрунтування економічних умов господарської діяльності підприємства накладається на сучасний стан розвитку економіки країни та її найважливіші макроекономічні показники, що в цілому характеризує сучасні економічні умови розвитку підприємства.

Так, сучасна українська економіка значною мірою є експортно орієнтованою й водночас імпортно залежною, дуже великий вплив на її розвиток справляє кон'юнктура світових товарних ринків. Дослідження науковців-аналітиків [54] дають змогу зазначити, що українська економіка є енергозалежною, а ціни на енергоносії за останні роки зростають дещо вищими темпами, ніж раніше очікувалось та прогнозувалось урядом країни. В українському експорті переважають товари з низькою доданою вартістю, отже сприятлива для вітчизняних підприємств кон'юнктура міжнародних ринків не може бути надійною запорукою тривалого й до того ж безкризового розвитку української економіки.

Необхідно зазначити, що найбільш вагомий вплив на економіку як України, так й усіх практично без винятку країн світу, здійснила світова пандемія COVID 19. Україна, як й більшість країн світу почала тільки виходити з кризового стану, спричиненого пандемією. За прогнозами провідних фахівців-аналітиків ВВП України через пандемію коронавірусу скоротиться на 7% у 2020 році [19]. Найбільш суттєвими чинниками, що реально погіршують умови соціально-економічного розвитку підприємств є: зниження офіційної зайнятості, падіння реального ВВП,

втрати економіки під час карантину та карантинних обмежень протягом 2020-2021 років, втрат бюджету внаслідок скорочення офіційної зайнятості (через несплату соціальних внесків та податків на доходи фізичних осіб) та обсягів роботи підприємств (найвагомішу роль при цьому відіграють сплата ПДВ та податку на прибуток). Не слід забувати також про введену Урядом країни фінансову допомогу фізичним особам-підприємцям, підприємницька діяльність яких зазнала суттєвих збитків під час карантину. Не слід забувати також про ведення військових дій на Сході країни, які також потребують значного фінансування. Проте, із послабленням карантинних обмежень підприємницька діяльність в країні активізувалася, підприємства знаходять можливості для адаптації до умов зовнішнього середовища, напрацьовують нові механізми ведення бізнесу, та й сам бізнес в умовах світової пандемії змінився суттєвим чином.

Отже, сучасні економічні умови в Україні можна охарактеризувати як стримано оптимістичні, враховуючи прогнози багатьох експертів стосовно нових спалахів захворювання в поточному році. Проте для забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства повинні пристосовуватися до умов функціонування, напрацьовуючи нові механізми, впроваджуючи нові форми ведення бізнесу.

1.3. Основні показники соціально-економічного розвитку підприємства

Розвиток підприємства забезпечується ефективністю використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Для характеристики ефективності використання матеріальних ресурсів застосовують систему узагальнюючих та індивідуальних показників [29].

До узагальнюючих показників належать прибуток на гривню матеріальних витрат, матеріаловіддача, матеріаломісткість, коефіцієнт співвідношень темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання матеріалів.

Прибуток на гривню матеріальних витрат є найбільш узагальнюючим показником ефективності використання матеріальних ресурсів. Його визначають діленням суми одержаного прибутку від основної діяльності на суму матеріальних витрат.

Матеріаловіддачу визначають діленням вартості виробленої продукції на суму матеріальних витрат. Цей показник характеризує, скільки вироблено продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, енергії і т. ін.) [82].

Матеріаломісткість продукції – відношення суми матеріальних витрат до вартості виробленої продукції – показує, скільки матеріальних витрат необхідно або припадає фактично на виробництво одиниці продукції.

Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат визначають відношенням індексу валової продукції до індексу матеріальних витрат. Він характеризує у відносному вираженні динаміку матеріаловіддачі і, разом з тим, розкриває фактори її зростання.

Частку матеріальних витрат у собівартості продукції обчислюють відношенням суми матеріальних витрат до повної собівартості виробленої продукції. Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості продукції.

Коефіцієнт матеріальних витрат становить відношення фактичної суми матеріальних витрат до планової, перерахованої на фактичний обсяг випущеної продукції. Він показує, наскільки економно використовують матеріали в процесі виробництва, чи немає перевитрат порівняно з установленими нормами. Якщо коефіцієнт більше 1, то це свідчить про перевитрату матеріальних ресурсів на виробництво продукції, і, навпаки, якщо менше 1, то матеріальні ресурси використовували економніше.

Індивідуальні (часткові) показники застосовують для характеристики ефективності використання окремих видів матеріальних ресурсів (сировинно-, метало-, паливо-, енергомісткість тощо).

Питому матеріаломісткість визначають для характеристики рівня матеріаломісткості окремих виробів. Її можна обчислити як у вартісному вираженні

(відношення вартості всіх спожитих матеріалів на одиницю продукції до її оптової ціни), так і в натуральному вираженні (відношення кількості або маси витрачених матеріальних ресурсів на виробництво i -го виду продукції до кількості випущеної продукції цього виду).

Більш детально розглянемо показник матеріаломісткість продукції.

Матеріаломісткість продукції є вартісним показником, який відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню товарної продукції та розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості товарної продукції [29]:

$$M_m = \frac{\sum(K \cdot H^n \cdot C^n)}{\sum(K \cdot C_T)}, \quad (1.1)$$

де M_m – матеріаломісткість продукції, грн.;

K – обсяг випуску продукції (в одиницях);

H^n – норма витрачання n -матеріалу на одиницю продукції (у натуральних вимірниках);

C^n – ціна одиниці n -виду матеріалу за період, що його аналізують, грн.;

C_T – відпускна ціна одиниці продукції, грн.

Показники матеріаломісткості за формою вираження бувають натуральні, вартісні і змішані (наприклад, т/грн., тис.грн., %).

Матеріаломісткість продукції – важливий критерій оцінки організаційно-економічного рівня виробництва на підприємстві. У збільшенні виходу готової продукції із сировини і матеріалів, поряд із застосуванням сучасної технології, важливе значення за всіх часів мають економія матеріалів, що витрачаються, та їх суворий облік. Тому одним з важливих завдань економічного аналізу є визначення показників раціонального використання у виробництві матеріальних ресурсів.

Раціональне використання матеріалів є істотним чинником зростання виробництва і зниження собівартості продукції, а отже, збільшення прибутку і рівня рентабельності.

Узагальнюючим показником витрат матеріальних ресурсів є вартісний показник матеріаловіддача (або матеріаломісткість). Динаміка показника матеріаломісткості дає змогу оцінити ефективність використання матеріальних ресурсів загалом по підприємству.

Однак варто враховувати, що грошова оцінка продукції в умовах ринкової економіки змінюється під впливом таких факторів, як зміна вартості сировини чи матеріалів, цін на виготовлену продукцію.

Результати зміни матеріаломісткості товарного випуску продукції потрібно підтверджувати аналізом питомої матеріаломісткості окремих виробів на основі калькуляції їх собівартості.

Матеріаломісткість продукції перебуває під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, що залежать і не залежать від діяльності підприємства [103].

Внутрішні чинники розглядають з двох позицій: ті, що характеризують рівень прогресивності застосовуваних конструкторських рішень (вдосконалення технології виробництва, вироблення товарів з легких і дешевих матеріалів), і ті, що відображають прогресивність технологічного використання матеріалів, купованих виробів та відходів.

До зовнішніх чинників належать: зміна ринкових цін на сировину, матеріали, паливо, енергію і на готову продукцію; невиконання постачальниками зобов'язань щодо термінів, розмірів і номенклатури поставок, а також якості сировини, яку поставляють і витрачають.

Чинники, що впливають на відхилення фактичної матеріаломісткості від нормативної, випливають із невідповідності фактичної вартості витрачених матеріалів нормативній. Ця невідповідність виникає через такі причини:

- неповне здійснення заходів щодо економії матеріалів;
- заміна одного матеріалу іншим;
- нерациональний розподіл матеріалів, їх невимірність;

- відхилення у технології виготовлення виробів, що спричиняє додаткові відходи;
- допущений брак і т. ін.

Всі ці причини, зрештою, можна поділити на: чинники норм, цін і виробничих витрат.

Чинники норм об'єднують причини, пов'язані з упровадженням досконаліших конструкцій; економічної технології застосування заміників, механізації та автоматизації виробничих процесів, вдосконалення організації робочих місць і т. ін.

Чинник зміни цін і тарифів. На відхилення фактичної вартості від розрахункової матеріалів, напівфабрикатів, палива й енергії впливають:

- зміна цін на товарно-сировинній біржі;
- зміна величини транспортних витрат;
- заміна одного матеріалу і палива іншими.

Для розрахунку чинника цін необхідно визначити різницю між фактичною і минулорічною цінами і помножити її на фактичну кількість спожитого матеріалу.

Наведемо узагальнюючу таблицю показників матеріаломісткості:

Таблиця 1.2 – Показники матеріаломісткості

<i>Показники</i>	Алгоритм розрахунку	<i>Економічна інтерпретація показника</i>
1 Узагальнюючі показники		
Матеріаломісткість продукції (ММ)	$MM = \frac{\text{Сума матеріальних витрат}}{\text{Вартість продукції}}$	Відображає величину матеріальних витрат, яка припадає на 1 грн. випущеної продукції
Матеріаловіддача (МВ)	$MB = \frac{\text{Вартість продукції}}{\text{Сума матеріальних витрат}}$	Характеризує, скільки вироблено продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів.
Питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції (ПВ _м)	$PB_M = \frac{\text{Сума матеріальних витрат}}{\text{Повна собівартість продукції}}$	Відображає рівень використання матеріальних ресурсів, а також структуру (матеріаломісткості продукції)

Коефіцієнт використання матеріалів (Км)	$K_M = \frac{\text{Сума фактичних матеріальних витрат}}{\text{Сума матеріальних витрат по плану при фактичному випуску продукції}}$	Показник рівня ефективності використання матеріалів, додержання норм їх використання
2 Часткові показники		
Сировинномісткість продукції (СММ)	$СММ = \frac{\text{Вартість використаної сировини і матеріалів}}{\text{Вартість продукції}}$	Ці показники показують ефективність окремих елементів матеріальних ресурсів на 1 грн. випущеної продукції
Металомісткість продукції (МММ)	$МММ = \frac{\text{Вартість використаного металу}}{\text{Вартість продукції}}$	
Паливомісткість продукції (ПММ)	$ПММ = \frac{\text{Вартість використаного палива}}{\text{Вартість продукції}}$	
Енергомісткість продукції (ЕММ)	$ЕММ = \frac{\text{Вартість використаної енергії}}{\text{Вартість продукції}}$	
Питома матеріаломісткість виробу (ПММ)	$ПММ = \frac{\text{Вартість всіх використаних на виріб матеріалів}}{\text{Ціна виробу}}$	Характеризує величину матеріальних витрат, використаних на один виріб

Значним чинником впливу на матеріаломісткість товарного випуску є виробничі втрати і відходи. Повна частина відходів та втрат при сучасній техніці є неминучою, і її закладають у норму.

В залежності від специфіки виробництва частикові показники можуть доповнюватись.

У підсумку загальна матеріаломісткість залежить від обсягу виробленої продукції (VВП), її структури (ПВ_i), витрати матеріалів на одиницю продукції (M^{од}_i), цін на матеріальні ресурси (ЦМ_i) і відпускних цін на продукцію (ЦП_i).

Факторну модель матеріаломісткості можна подати так:

$$ММ = \frac{МВ}{ВП} = \frac{\sum (VВП_{заг} \cdot ПВ_i \cdot M_i^{од} \cdot ЦП_i)}{\sum (VВП_{заг} \cdot ПВ_i \cdot ЦП_i)} \quad (1.2)$$

В умовах ринкової економіки аналіз матеріальних ресурсів дедалі стає справою самого підприємства, що в умовах конкуренції і необхідності зниження витрат виробництва сприяє виявленню резервів економії матеріальних ресурсів у повному обсязі. Оцінюючи матеріальні витрати і показники матеріаломісткості продукції, потрібно враховувати два аспекти: дослідження факторів, що впливають на формування показника матеріаломісткості; використання матеріаломісткості як фактору, під впливом якого формуються інші показники господарської діяльності підприємства.

На зміну витрат матеріальних ресурсів впливає вдосконалення організації виробництва, його технічної (технологічної) підготовки і власне процесу виробництва. Удосконалення організації виробництва – це впровадження передових форм організації праці, розвиток спеціалізації, кооперування і комбінування, поліпшення матеріально-технічного постачання тощо. Оцінка матеріаломісткості повинна показати використані резерви зниження матеріальних витрат.

Продуктивність праці – кількість виробленої продукції за одиницю робочого часу (виробіток) або витрати праці на одиницю продукції (трудомісткість).

У промисловості розвинутих країн (США, Франція) застосовуються різні показники продуктивності праці. Найбільш поширений і універсальний з них – виробіток. Залежно від того, в яких одиницях вимірюється обсяг продукції, розрізняють три методи визначення виробітку:

- натуральний метод (у тоннах, метрах, штуках), широко використовуються на підприємствах, коли випускається однорідна продукція;
- вартісний метод – застосовується для визначення продуктивності праці на підприємствах, що випускають різнорідну продукцію. В умовах інфляції і підвищення цін на продукцію вартісний метод невиправданий. У західних країнах для оцінки ефективності роботи підприємства розглядаються реальні, тобто очищені від підвищення цін показники, наприклад, співвідношення основного капіталу і випущеної продукції. Однак підприємці у своїй господарській політиці орієнтуються на поточні ціни;

– трудовий метод (метод нормативного робочого часу), при якому виробіток визначається в годинах. Застосовується переважно на окремих робочих місцях, у бригадах, на ділянках у разі випуску різномірної і незавершеної виробництвом продукції, яку не можна виміряти ані в натуральних одиницях, ані в грошовому вираженні.

Виробіток – це є кількість виробленої продукції за одиницю часу або кількість продукції, яка припадає на одного середньооблікового працівника або робітника за рік, квартал, місяць [26]. Він вимірюється відношенням кількості виробленої продукції до величини робочого часу, витраченого на її виробництво:

$$B = Q/T, \quad (1.3)$$

де B – виробіток;

T – затрати робочого часу;

Q – обсяг виробленої продукції.

Трудомісткість продукції – кількість робочого часу, витраченого на виготовлення одиниці продукції або надання одиниці обсягу роботи (послуг). Вона вимірюється витратами робочого часу в годинах. Чим менша трудомісткість, тим більша продуктивність праці, тобто показник трудомісткості і показник продуктивності праці (виробіток) обернено пропорційні.

$$Tp = T/Q, \quad (1.4)$$

де Tp – трудомісткість на одиницю продукції.

Система норм і нормативів по праці, які діють у промисловості, повинні забезпечувати можливість розрахунку повної трудомісткості продукції по всіх елементах виробничого процесу, виробках, групах персоналу і структурних підрозділах.

Під трудомісткістю розуміються витрати живої праці на виробництво натуральної одиниці продукції. Трудомісткість продукції може розраховуватися за витратами праці різного колу персоналу, що бере участь безпосередньо в процесі виробництва, в його обслуговуванні і управлінні. Використовуються різні методи вимірювання трудомісткості. Відповідно за складом витрат розрізняють такі види трудомісткості: технологічна трудомісткість, трудомісткість обслуговування виробництва, виробнича трудомісткість, трудомісткість управління, повна трудомісткість [53].

Всі види трудомісткості виражаються в одиницях робочого часу (чол.-годинах, чол.-хвилинах, чол.-секундах).

Технологічна трудомісткість (T_T), що містить всі затрати праці основних робітників – як відрядників, так і погодинників:

$$T_T = T_v + T_n, \quad (1.5)$$

де T_v – затрати праці основних робітників-відрядників;

T_n – затрати праці основних робітників-погодинників.

Технологічна трудомісткість визначається по výroбах, технологічних переробках і видах робіт як сума витрат праці основних робітників-відрядників і витрат праці основних робітників-погодинників. По цьому алгоритму може розраховуватися нормативна технологічна трудомісткість, якщо є норми часу в норма-годинах на відрядні і почасові роботи.

У технологічну трудомісткість виготовлення основної продукції не повинні включатися витрати праці на виконання робіт, що не профілюючими для даного підприємства.

Трудомісткість обслуговування виробництва (T_{OB}) містить всі затрати праці допоміжних робітників.

Трудомісткість обслуговування виробництва (T_{OB}) включає витрати праці допоміжних робіт основних цехів і всіх робочих допоміжних цехів і служб, зайнятих

обслуговуванням виробництва. Прийнято виділяти види витрат праці, що включаються в трудомісткість обслуговування виробництва, відповідно виконуваним функціям: організаційно-технологічні (T_1), підсобно-технологічні (T_2), по підтриманню в робочому стані устаткування, механізмів і апаратури (T_3), по виготовленню і підтримці в робочому стані технологічного оснащення (T_4), по підтримці в робочому стані будівель і споруд (T_5), по виробничому контролю (T_6), транспортної і завантажо-розвантажувальної функціям (T_7), по прийманню, зберіганню і видачі матеріальних цінностей (T_8), по енергопостачанню (T_9), по забезпеченню охорони праці, техніки безпеки і промсанітарії (T_{10}), по підготовці і вдосконаленню нового виробництва (T_{11}). Таким чином [103]:

$$T_{об} = T_1 + T_2 + T_3 + T_4 + T_5 + T_6 + T_7 + T_8 + T_9 + T_{10} + T_{11} \quad (1.6)$$

Фактичні витрати праці, пов'язані з обслуговуванням виробництва, визначаються на основі даних табельного обліку по кожній функціональній групі послуг (робіт).

Віднесення витрат праці по обслуговуванню виробництва на конкретні види продукції (робіт) може здійснюватися різними способами: прямо на продукцію, що випускається, або побічно, тобто пропорційно показникам, з якими пов'язана безпосередньо трудомісткість обслуговування, а також укрупнено, за допомогою коефіцієнта трудомісткості обслуговування.

Виробнича трудомісткість ($T_{вир}$) – це є всі затрати праці основних і допоміжних робітників:

$$T_{вир} = T_{т} + T_{об} \quad (1.7)$$

Виробнича трудомісткість визначається як сума технологічної трудомісткості і трудомісткості обслуговування і включає витрати праці всіх основних і допоміжних робочих.

Трудомісткість управління виробництвом ($T_{у}$) містить затрати праці керівників, спеціалістів, службовців.

У трудомісткості управління виробництвом враховуються витрати праці тих категорій промислово-виробничого персоналу, які зайняті виконанням функцій по управлінню виробництвом, тобто:

$$T_y = T_A + T_C + T_M + T_{ПО}, \quad (1.8)$$

де T_A – витрати праці адміністративно-управлінського персоналу (всіх груп інженерно-технічних працівників),

T_C – витрати праці службовців,

T_M – витрати праці молодшого обслуговуючого персоналу,

$T_{ПО}$ – витрати праці пожежо-сторожової охорони.

Повна трудомісткість (T) – це є трудові затрати всіх категорій промислово-виробничого персоналу, пов'язаних з виробництвом продукції:

$$T = T_T + T_{об} + T_y; \text{ або } T = T_B + T_{п} + T_{об} + T_y; \text{ або } T = T_{Вир} + T_y, \quad (1.9)$$

де T_y – затрати праці управлінського персоналу.

За характером і призначенням розрізняють нормативну, фактичну й планову трудомісткість.

Нормативна трудомісткість визначає затрати праці на виготовлення одиниці продукції або виконання певного обсягу робіт, що розраховані згідно з діючими нормами.

Нормативна (планова) трудомісткість визначається по формулі [104]:

$$T_T = T_{сн}(1 + k_{ГВ}), \quad (1.10)$$

де T_{CH} – нормативна трудомісткість виготовлення основної продукції (виконання операцій) робочими-відрядниками (нормо-годинника); $k_{ПВ}$ – коефіцієнт трудомісткості погодинних робіт.

Фактична трудомісткість виражає фактичні затрати праці на виготовлення одиниці продукції або певного обсягу роботи.

Планова трудомісткість – це є затрати праці на одиницю продукції або виконання певної роботи з урахуванням можливої зміни нормативної трудомісткості шляхом здійснення заходів, передбачених комплексним планом підвищення ефективності виробництва.

Показник нормативної трудомісткості є важливим інструментом планового управління зниженням витрат живої праці на виробництво продукції. Він використовується для розрахунку витрат праці в собівартості продукції і оптовій ціні, при проектуванні нової аналогічної продукції, для прийняття найбільш економічних рішень при розміщенні продукції на підприємствах галузі. Зіставленням досягнутих рівнів фактичної трудомісткості з нормативною оцінюється величина наявних резервів її зниження по галузі, групі підприємств або окремих підприємствах. Результати оцінки використовуються при плануванні витрат праці, встановленні завдань по зростанню продуктивності праці і зниженню фактичної трудомісткості продукції.

В економічному аналізі є два поняття трудомісткості. Питома трудомісткість – це загальні витрати людино-годин на продукцію (на один виріб, на одну тисячу гривень товарної продукції). Технологічна трудомісткість – це витрати нормованого робочого часу основних робітників-відрядників на виробництво продукції [33, 61].

Між показниками трудомісткості та продуктивності праці існує обернено пропорційний зв'язок – за зниження трудомісткості продуктивність праці зростає, і навпаки.

Скорочення затрат робочого часу на виробництво одиниці продукції безпосередньо впливає на величину середньогодинного виробітку робітників.

Рівень і динаміка годинної продуктивності праці зазнають постійного впливу інтенсивних факторів.

Інтенсивні фактори забезпечують зниження трудомісткості виготовлення продукції і відповідний рівень виконання норм виробітку. До них відносять: кваліфікаційний, професійний рівень робітників; технічну й енергетичну озброєність праці; механізацію та автоматизацію технологічних процесів за впровадження прогресивної техніки, технології, матеріалів; організацію нормування праці; застосування у виробництві комплектуючих виробів та покупних напівфабрикатів; поліпшення якості структури, асортименту продукції; удосконалення організації виробництва й управління.

У процесі економічного аналізу трудомісткості вивчається її динаміка, причини зміни її величини і вплив на продуктивність праці.

На практиці визначаються показники повної і цехової трудомісткості. Повна трудомісткість може вимірюватися за виробами методом прямого розрахунку на основі діючих нормативів.

При оцінці роботи підприємства продуктивність праці є проміжним показником. Продуктивність праці може підвищуватися, тоді як ефективність виробництва падатиме за рахунок збільшення собівартості, незадовільного використання основних фондів і оборотних коштів, погіршення якості продукції. Підвищення продуктивності праці без різкого поліпшення фондівіддачі не сприятиме підвищенню ефективності загалом.

Вирішальне значення для підвищення продуктивності праці має виявлення і використання резервів зменшення трудомісткості продукції. Найважливіші з них – механізація й автоматизація трудомістких робіт, заміна фізично зношеного устаткування, впровадження досконалої технології, поліпшення організації виробництва й умов праці, посилення матеріальної зацікавленості працівників. З цих питань наукою і практикою розроблено різні рекомендації.

Розглянемо наступні складові ресурсомісткості, а саме фондомісткість і капіталомісткість.

Рівень використання основних виробничих фондів визначається, з одного боку, прогресивністю технологічної політики, структури фондів, що проводиться підприємством по формуванню, а з іншою – організацією і технологією виробництва випуску продукції. У таких умовах керівництву перш за все необхідно знати, як використовуються основні фонди на той або інший момент часу. Для цих цілей існує ціла система показників оцінки характеру використання ОФ.

Найбільш важливими з них є показники фондівіддачі і фондомісткості. Фондовіддача (Φ_0) визначається відношенням об'єму річної виручки від реалізації продукції (в умовах планової системи вона виражалася відношенням об'єму товарної продукції) до середньої річної вартості основних фондів [21, 25, 26, 28, 103]:

$$\Phi_0 = \frac{B}{\bar{\Phi}}, \quad (1.11)$$

де $\bar{\Phi}$ – середньорічна вартість ОВФ, грн.,

B – річна виручка від реалізації продукції, грн.

Показник фондівіддачі дозволяє керівництву визначити величину виручки, яка припадає на 1 грн. основних фондів. Але для вироблення технічної політики цього недостатньо. Необхідно також знати фондомісткість продукції.

Фондомісткість продукції є величина обернена фондівіддачі і визначається за формулою [21, 25, 26, 28, 103]:

$$\Phi_m = \frac{\bar{\Phi}}{B} \quad (1.12)$$

Фондомісткість може розраховуватися в двох варіантах: за вартістю основних фондів (ресурсна) і по величині амортизаційних відрахувань (витратна). В першому варіанті вона – відношення середньої повної первинної вартості основних фондів до випуску продукції у вартісному (валова, товарна продукція) або в натуральному

виразі. У другому варіанті – фондомісткість є відношенням нарахованих амортизаційних відрахувань до виробленої за той же період продукції (у вартісному або натуральному виразі). У найменуванні одиниці вимірювання фондівіддачі прийнято указувати лише чисельник – гривні і копійки без вказівки знаменника – гривні або одиниці продукції. Фондомісткість виражає, скільки (за вартістю) основних фондів або амортизаційних відрахуванні приходиться на одну гривню або натуральну одиницю продукції, тобто скільки в середньому потрібно основних фондів (за вартістю), щоб виготовити одиницю продукції або об'єм продукції вартістю одна гривня [21, 25, 26, 28, 103].

Серед важливих напрямів підвищення використання основних виробничих фондів виділяють: збільшення загальної тривалості робочого часу основних фондів у даному періоді в порівнянні з попереднім; технічне удосконалення і модернізація обладнання; використання досконаліших технологій і організації виробництва; забезпечення підготовки сировини, матеріалів у відповідності з умовами технологічного процесу.

Головними шляхами поліпшення використання основних фондів екстенсивного характеру є: підвищення коефіцієнта змінності роботи устаткування; скорочення втрат і витрат часу на підготовчо-заготовчі і допоміжні операції; своєчасне усунення диспропорцій між окремими цехами, ділянками, робочими місцями; підтримання обладнання в гарному стані; забезпечення ритмічної роботи підприємств [25].

Фондомісткість – дуже важливий показник, який органічно зв'язаний з економією капіталовкладень або з їх збільшенням. Наприклад, при зниженні фондомісткості продукції, але при зростанні або при постійній виручці і її реалізації, спостерігається краще використання ОВФ, а значить з'являються умови економії капіталовкладень. Це визначається по формулі [28]:

$$E_K = \frac{\Delta\Phi_M - \Delta B_1}{100}, \quad (1.13)$$

де E_K – економія капіталовкладень, грн. / виручку,

$\Delta\Phi_M$ – зміна фондомісткості продукції в звітному році у порівнянні з минулим, грн./грн.,

ΔB_1 – приріст виручки в порівнянні з минулим роком, грн.

Останньою складовою ресурсомісткості є капіталомісткість продукції. Даний показник є оберненим до показника – капіталовіддача (K_B):

$$K_B = \frac{\Delta B}{K}, \quad (1.14)$$

де K – обсяг капітальних вкладень;

ΔB – приріст випуску продукції, зумовлений капітальними вкладеннями на підприємстві.

В свою чергу капіталомісткість продукції розраховується за такою формулою:

$$K_M = \frac{K}{\Delta B} \quad (1.15)$$

Відношення середньої величини застосованого капіталу до об'єму прибутку представляє собою загальну ресурсомісткість, капіталомісткість, прибутку [26].

Узагальнені показники розвитку підприємства представлено в таблицях 1.3 – 1.6.

Таблиця 1.3 – Узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства

<i>Назва</i>	<i>Визначення</i>	<i>Формула</i>
Коефіцієнт ефективності застосовуваних ресурсів	Відношення чистої продукції в порівнянних цінах за рік ($ЧП$) до витрат ресурсів, що відображені чисельністю працівників ($Ч_{ПР}$), середньою вартістю основних фондів ($\overline{ОВФ}$) та середніми залишками оборотних засобів ($\overline{ОЗ}$) за рік, скоригованими на коефіцієнт повних витрат праці ($K_{ПВН}$)	$K_{EP} = \frac{ЧП}{Ч_{ПР} + (\overline{ОВФ} + \overline{ОЗ}) * K_{ПВН}}$

Рентабельність виробництва (норма прибутковості)	Відношення прибутку (Π), одержаного за певний період, до суми середньої вартості основних фондів за той самий період ($\overline{ОВФ}$) та середніх залишків оборотних засобів ($\overline{ОЗ}$)	$P_{вир} = \frac{\Pi}{\overline{ОВФ} + \overline{ОЗ}}$
Рентабельність продукції	Відношення прибутку (Π), одержаного за певний період від реалізації продукції, до собівартості цієї продукції (C)	$P_{прод} = \frac{\Pi}{C}$

Таблиця 1.4 – Показники ефективності використання праці (персоналу)

<i>Назва</i>	<i>Визначення</i>	<i>Формула</i>
Темп зростання продуктивності праці	Відношення вартості або кількості виготовленої продукції ($ВП$) до витрат живої праці, що відображається кількістю відпрацьованих людино-годин ($ЖП$). Відображає кількість продукції, що виготовляється за одиницю робочого часу	$ПП = \frac{ВП}{ЖП}$
Трудомісткість продукції	Обернений до продуктивності праці. Відображає витрати праці на виготовлення одиниці продукції	$T_M = \frac{ЖП}{ВП} = \frac{1}{ПП}$
Фондоозброєність	Відношення середньої вартості основних фондів за певний період ($\overline{ОВФ}$) до середньооблікової чисельності працівників ($СОЧ$) за той самий період	$\Phi_o = \frac{\overline{ОВФ}}{СОЧ}$
Зарплатомісткість продукції	Відношення фонду оплати праці ($\Phi_{оп}$) до вартості виготовленої продукції (у гуртових цінах) за певний період ($ВП$)	$З_M = \frac{\Phi_{оп}}{ВП}$

Таблиця 1.5 – Показники ефективності використання виробничих фондів

<i>Назва</i>	<i>Визначення</i>	<i>Формула</i>
Фондовіддача	Відношення вартості виготовленої продукції (за гуртовими цінами) за рік ($ВП$) до середньорічної вартості основних фондів ($\overline{ОВФ}$)	$\Phi_B = \frac{ВП}{\overline{ОВФ}}$
Фондомісткість	Обернений до фондівіддачі	$\Phi_M = \frac{\overline{ОВФ}}{ВП} = \frac{1}{\Phi_B}$

Рентабельність основних фондів	Відношення прибутку (Π), одержаного за певний період, до середньої вартості основних фондів за той самий період ($\overline{ОВФ}$)	$P_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОВФ}}$
Матеріаломісткість одиниці продукції	Відношення суми матеріальних витрат ($МВ$) до вартості виробленої продукції ($ВП$) – показує, скільки матеріальних витрат необхідно або припадає фактично на виробництво одиниці продукції	$M_M = \frac{МВ}{ВП}$
Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	Відношення обсягу виготовленої продукції за певний період у натуральних або вартісних показниках ($ВП$) до виробничої потужності обладнання у відповідних показниках ($\Pi_{ОБЛ}$)	$K_{ИИТ} = \frac{ВП}{\Pi_{ОБЛ}}$
Коефіцієнт змінності обладнання	Відношення кількості відпрацьованих верстато-змін ($K_{СТ.ЗМ}$) до кількості одиниць обладнання (n)	$K_{ЗМИТ} = \frac{K_{СТ.ЗМ}}{n}$

Таблиця 1.6 – Показники ефективності використання фінансових коштів

Назва	Визначення	Формула
Рентабельність оборотних фондів	Відношення прибутку (Π), одержано за певний період, до середніх залишків оборотних фондів за той самий період ($\overline{ОЗ}$)	$P_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОЗ}}$
Коефіцієнт оборотності	Відношення вартості виготовленої продукції за певний період ($ВП$) до середніх залишків оборотних фондів ($\overline{ОЗ}$)	$K_{об} = \frac{ВП}{\overline{ОЗ}}$
Коефіцієнт завантаження	Обернений до коефіцієнта оборотності	$K_{Зав} = \frac{\overline{ОЗ}}{ВП} = \frac{1}{K_{об}}$
Тривалість обороту	Відношення кількості днів у період ($Д$) до коефіцієнта оборотності за цей період ($K_{об}$)	$T_{об} = \frac{Д}{K_{об}}$
Коефіцієнт ефективності капітальних вкладень	Відношення щорічного приросту прибутку від здійснення капітальних вкладень ($\Delta\Pi$) до суми капітальних вкладень ($КВ$)	$E_p = \frac{\Delta\Pi}{КВ}$
Термін окупності капітальних вкладень	Обернений до коефіцієнта ефективності капітальних вкладень. Відображає кількість років, за яку сума прибутку перекриє суму капітальних вкладень	$T_{ок} = \frac{КВ}{\Delta\Pi} = \frac{1}{E_p}$

Зведені витрати	Дорівнює сумі поточних витрат на одиницю продукції за i -м варіантом (C_i) та добутку нормативного коефіцієнта ефективності (E_H) та питомих (на одиницю продукції) капітальних вкладень за i -м варіантом. Найкращим буде варіант з мінімальним значенням зведених витрат	$z_i = C_i + E_H KB_i \rightarrow$ $\rightarrow \min$
-----------------	--	---

Основними показниками соціального розвитку підприємства є наступні.

1. Показники умов праці та охорони здоров'я:

а) Рівень травматизму = Кількість травм/Середньооблікову чисельність працюючих;

б) Рівень професійних захворювань/Число професійних захворювань/Середньооблікову чисельність працюючих;

в) Рівень тимчасової непрацездатності = Число професійних захворювань/Середньооблікову чисельність працюючих.

2. Показники культурних і соціально-побутових умов:

а) Рівень забезпеченості житлом = Число забезпечених житлом/Середньооблікову чисельність працюючих;

б) Термін оборотності черзі на отримання житла = Середньорічна чисельність черговиків/Кількість наданих квартир;

в) Забезпеченість харчуванням = Кількість посадкових місць у їдальні/: Кількість працюючих в одну зміну;

г) Забезпеченість місцями в дитячих садках = Кількість місць/ Число дітей співробітників, які потребують відвідуванні дитячого садка;

д) Забезпеченість місцями в будинках відпочинку = Кількість путівок на 12 (24)-денний термін/ Кількість працівників, які потребують путівки.

3. Загальні показники соціальної стабільності:

а) Рівень стабільності кадрів = Кількість звільнених/Середньооблікова чисельність працюючих;

б) Рівень культурно-масової роботи = Число місць в палацах (будинках) культури/ Чисельність працюючих;

в) Рівень спортивної роботи = Кількість займаються в секціях підприємства/ Середньооблікова кількість працівників та їх дітей;

г) Рівень освіти = Кількість працівників, що мають вищу освіту/ Середньооблікова чисельність працівників;

д) Рівень професійної підготовки = Кількість працівників, які підвищують кваліфікацію/Середньооблікова чисельність працівників.

Таким чином, на основі оцінки показників ефективності використання ресурсів підприємства можна оцінювати його соціально-економічний розвиток.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АТ «ПОЛТАВСЬКИЙ ЗАВОД МЕДИЧНОГО СКЛА»

2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі скляних виробів в Україні

Виробництво скляних виробів – це галузь, що динамічно розвивається. Попит на цей товар сьогодні викликаний розвитком автомобільної промисловості, а також сучасними тенденціями в будівельній галузі.

Вітчизняна скляна промисловість є однією з основних галузей економіки України і відіграє важливу роль у формуванні макроекономічних показників окремих регіонів та держави в цілому. Частка скляної промисловості у структурі ВВП країни 2%.

Український ринок скляних виробів відмічається стабільністю своєї діяльності. Вітчизняні заводи даної галузі стабільно працюють, задовольняючи внутрішній попит та розвиваючи можливості експорту. У 2019 році Україна виробила 3,44 млрд. одиниць скляних виробів, що на 8,1% більше порівняно з аналогічним періодом попереднього року [68].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 2.1 можна чітко простежити загальну тенденцію до зростання кількості виробів зі скла на вітчизняному ринку. У 2018 р. спостерігалось незначне на 2,3%, у порівнянні з попереднім роком. У 2019 р. відмічається поживлення ринку виробів зі скла, тому темпи приросту склали 108,1%, у порівнянні з 2018 р. За останні п'ять років обсяги виготовлення скляних виробів збільшилися у 1,2 рази або на 23%.

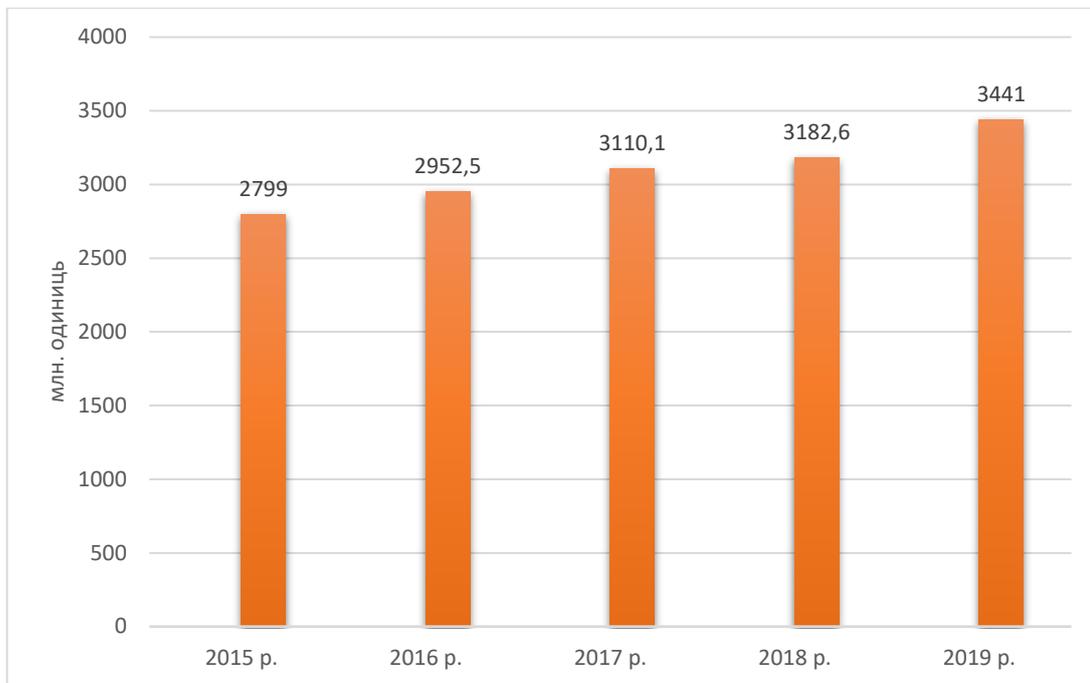

Рисунок 2.1 – Динаміка та загальний обсяг вітчизняного ринку скляних виробів у 2015-2019 рр.

Проте, відповідно до статистики, зібраної Асоціацією скляної промисловості України у 2020 р. помітно зменшилося виробництво кольорових пляшок, що в першу чергу пов'язано з пандемією коронавірусу, спадом споживчого попиту, зупинкою виробництва у галузі напоїв та різким падінням купівельної спроможності населення. На початку 2021 р. відмічається зростання у всіх секторах скляної промисловості, окрім фармацевтичної тари [48].

Досліджуючи складові вітчизняного ринку скляних виробів, хотілося б відмітити стабільність у зростанні виробництва пляшок та консервної тари (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 – Динаміка ринку скла з розподілом за видами 2015 – 2020 р.р.

Порожнє скло, млн. одиниць	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	темпи зростання,%	
						2018/ 2017	2019/ 2018
Пляшки	1957,4	2072	2101,7	2211,4	2370,5	105,2	107,2
Консервна тара (банки)	551,7	558,5	665,9	679,6	793,3	102,1	116,7
Контейнери для парфумерії	21,5	15,1	24,6	11,8	13,5	48,0	114,4
Фармацевтична тара	268,4	306,9	317,9	279,8	263,7	88,0	94,2
Усього	2799	2952,5	3110,1	3182,6	3441	102,3	108,1

З даних таблиці 2.1 можна зробити висновок, що найвищі темпи зростання становила консервна тара, обсяги якої протягом досліджуваного періоду зросли на 43,8%. Обсяги виробництва пляшок збільшилися на 21,1%. Виробники фармацевтичної тари досягли гірших результатів. Загальний обсяг даного виду скла зменшився на 1,8% за весь досліджуваний період та на 5,8% у 2019 р., у порівнянні з попереднім. Проте, найскладнішою ситуація була для виробників контейнерів для парфумерії. Протягом досліджуваного періоду кількість даних скляних виробів зменшилася на 37,2%, найпомітніші зниження відбувалися у 2016 р. та 2018 рр. у 2019 р. спостерігалася незначна позитивна динаміка на 14,4%, проте рівня хоча б 2016 р. досягти не вдалося.

На рис. 2.2 представлена структура вітчизняного ринку скла на початку та на кінець досліджуваного періоду.

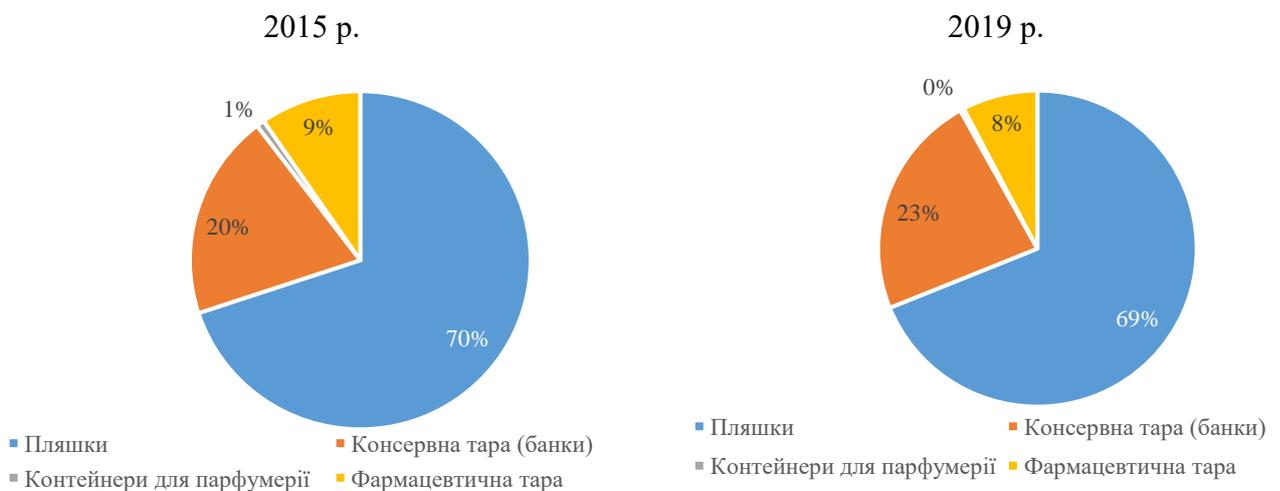

Рисунок 2.2 – Структура вітчизняного ринку скла у 2015 та 2019 рр.

Як видно з представлених даних, за останні п'ять років структура вітчизняного ринку скляних виробів залишилася незмінною: найбільшу питому частку в ній займають пляшки, що становлять 70% та 69% відповідно, на другому місці – консервна тара із питомою вагою 20% та 23% відповідно. Фармацевтична тара займає

9% та 8%. Найменшу частку становлять контейнери для парфумерії, які у 2015 р. склали близько 1%, а у 2019 р. їх частка знизилася до 0,004%.

Досліджуючи обсяги виробництва підприємств скляної галузі в національній валюті, можна відмітити нестабільну динаміку. Так, у 2016 р. вітчизняними підприємствами було виготовлено скляних виробів на суму 7077,3 млн. грн, що на 121,5 млн. грн менше, порівняно з попереднім роком (рисунок 2.3).

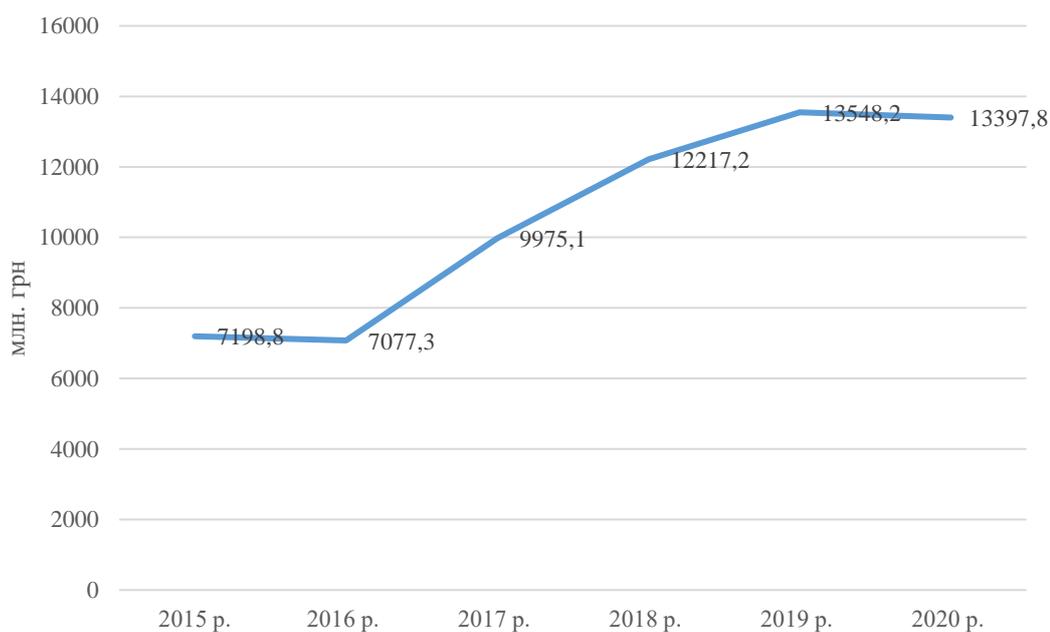

Рисунок 2.3 – Обсяги реалізованої продукції скляного виробництва у 2015-2020 рр. [68]

Протягом 2017-2019 рр. відмічалася щорічна динаміка до зростання. Так, протягом цих років вітчизняні підприємства виготовили продукції на 3573,1 млн. грн більше. Проте, у 2019 р. можна відмітити зниження обсягів виробництва на 150,4 млн. грн або на 1,1%. На зменшення обсягів діяльності у 2020 р. вплинула коронавірусна пандемія та скорочення виробництва супроводжуваних галузей.

Досліджуючи міжнародну діяльність скляної промисловості України, можна зазначити, що останнім часом вона стає дедалі успішнішою. За останні десятиліття експорт збільшився втричі, досягнувши 1,4 мільярда одиниць у 2019 році, згідно з оцінками Асоціації скляної промисловості (рисунок 2.4).

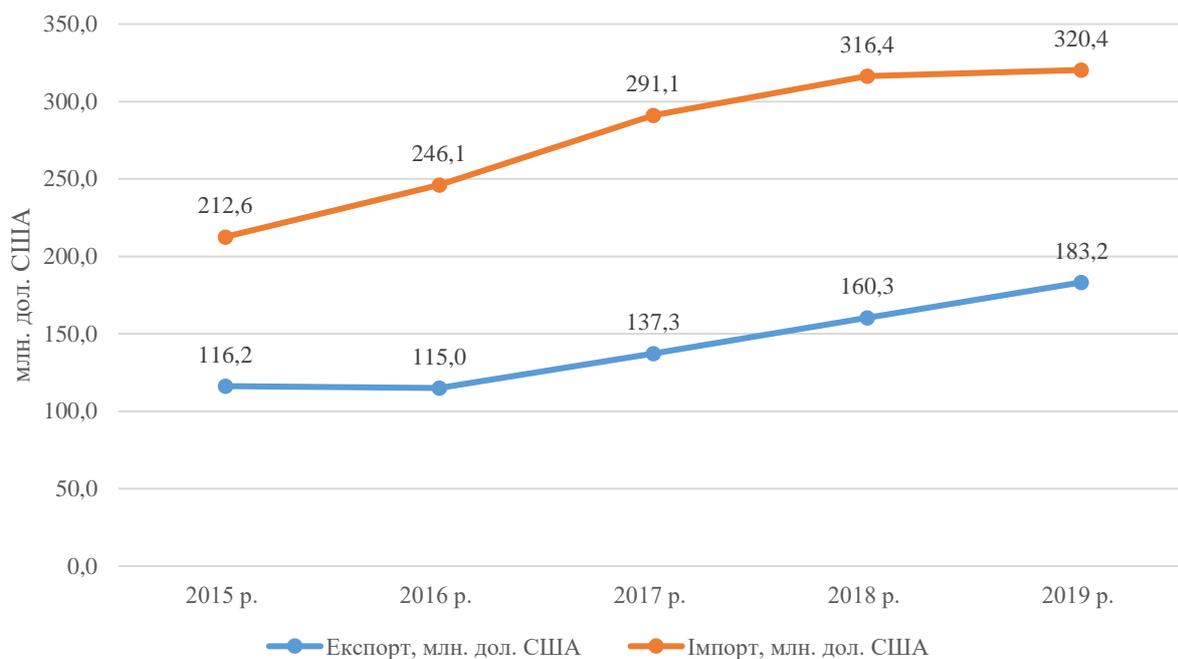

Рисунок 2.4 – Динаміка експорту та імпорту скла за 2015-2019 рр. [68]

У 2019 р. у заводи України експортували 813,2 млн. скляних контейнерів, що на 14,3% більше, порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Сьогодні Україна експортує понад 40% усього виготовленого скла.

Особливістю міжнародної діяльності України на ринку скляних виробів є те, що Україна має досить значний реекспорт в інші країни, зокрема до Туреччини. Тобто, наша країна спочатку імпортуємо скло, а потім експортує (перепродує) його в інші країни. І частка такого реекспорту у 2019 році виявилась досить значною, близько 10% від усього імпортованого скла з покриттям [48].

Подальше зростання експорту пов'язане з перспективами світової економіки та пандемією Covid-19, так як на сьогодні Україна сильно залежить від світового ринку. Якщо відновлення світового ринку відбуватиметься за оптимістичним сценарієм, то українські гравці також в змозі відреагувати позитивно і забезпечити зростання у даному економічному сегменті.

Найбільше Україна експортує пляшки 0,15 літра, 0,15 – 0,33 літра, 0,33 – 1 літра. Основними країнами, куди відбувалася поставка зазначеної продукції, були Польща, Угорщина, Італія та Греція та країни СНД: Білорусь, менше – в Азербайджан та

Молдову. На рис. 2.5 представлено структуру експорту пляшок за найбільшими споживачами.

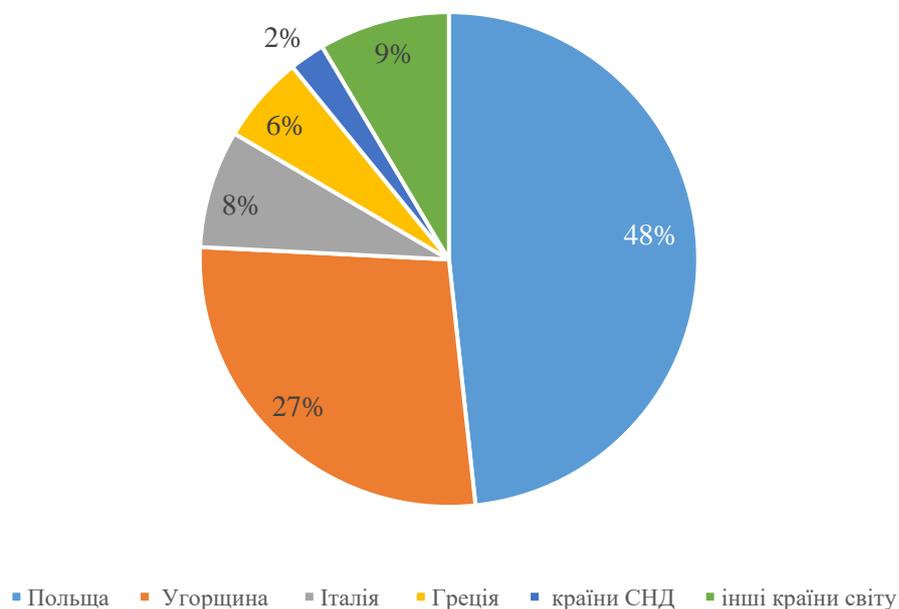

Рисунок 2.5 – Структура експорту пляшок за країнами, %

На сьогоднішній день проблем із постачанням сировини для скляної промисловості в Україні немає, хоча були певні труднощі, пов'язані з анексією Криму та втратою кримського содового заводу. У даний час Україна імпортує кальциновану соду з Туреччини, Польщі, Болгарії та Румунії. Вітчизняна скляна промисловість споживає приблизно 200 000 тонн кальцинованої соди на рік. Цей показник, швидше за все, зросте найближчим часом у разі подальшого зростання обсягів виробництва порожнистого скла та відновлення виробництва флоат-скла.

Уряд України підтримує вітчизняну скляну промисловість. Парламент України вже прийняв у першому читанні законопроект про нову політику поводження з відходами. На сьогоднішній день українські скляні заводи використовують в середньому від 35 до 40% склобою, або від 350 000 до 400 000 тонн на рік. Тож, учасники українського ринку сподіваються, що зможуть використовувати більше склобою у виробництві, скориставшись новою системою поводження з відходами від уряду України. Переважна більшість скляної тари використовується неодноразово,

насамперед у пивній промисловості, тому новий закон дозволить збільшити використання скло сміття.

Проте, вітчизняний ринок скляних виробів стикається із проблемами. Так, нещодавно українська скляна промисловість зіткнулася з незвичною загрозою, оскільки група політиків у парламенті країни запропонувала новий законопроект, що дозволяє розливати алкогольні рідини в пластикову упаковку. Асоціація скляної промисловості разом із Федерацією роботодавців України подала звернення до парламенту та уряду з проханням не підписувати цей законопроект, адже такі зміни призведуть до екологічної катастрофи та поставлять під загрозу здоров'я населення України.

Український бізнес ставить під сумнів це рішення, оскільки в даний час використання пластикової упаковки у виробництві напоїв обмежено на багатьох ринках, включаючи сусідні країни Європейський Союз, Росію та Білорусь.

Основними гравцями на ринку скляних виробів є заводи, представлені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Заводи, що представляють ринок скла в Україні

Назва підприємства	Місце розташування	Характеристика
ПрАТ «Ветропак Гостомельський склозавод»	смт Гостомель, Київська обл.	Група «Ветропак» - один із провідних європейських виробників скло тари. За ISO 9001 сертифіковані 18 скловарних печей із загальною виробничою потужністю 4000 тонн тарного скла в добу. Три скловарні печі й вісім машинних ліній забезпечують продуктивність 840 тонн скломаси на добу (з яких 220 тонн - біле скло, 220 - коричневе й 400 - зелене)
ВАТ «Мереф'янський скляний завод»	м. Мерефа, Харківська обл.	В асортименті виробництва полегшена тара (Технологія NNPB (Narrow Neck Press and Blow) – вузькогорле пресовидування вирізняється тим, що звичайно для виробництва вузькогорлої тари використовується процес подвійного видування, а для виробництва широкогорлої тари (банок) – процес пресовидування
ПрАТ «Рокитнівський скляний завод»	смт. Рокитне, Рівненська обл.	ВАТ «Рокитнівський скляний завод» - це новітнє високорозвинене підприємство, яке спеціалізується на виробництві ексклюзивної склотари, якої потребує сучасний споживач. Компанія спеціалізується на виготовленні пляшок білого і зеленого кольору місткістю від 0,2 до 1,0 літра.

ЗАТ «Костопільський завод скловиробів»	м. Костопіль, Рівненська обл.	В 2000 р. два скляних заводи - ВАТ «Гостомельський склозавод» і ВАТ «Костопільський склозавод утворили ЗАТ «Костопільський завод скловиробів». Змн. Арк. № докум. Підпис Дата Арк. МД ХМ7105МП.1105.001.ПЗ Після розробки і будівництва нової скловарної печі й монтажу двох склоформувань машин IS-6-2. отримано першу продукцію – медичну склотару. На підприємстві було освоєне випуск парфумерної склотари та склотари для напоїв.
ТОВ «Малинівський склозавод»	смт. Малинівка, Харківська обл.	Малинівський склозавод виготовляє високоякісну склотару з прозорого скла для лікєро-горілкової й консервної промисловості. Основу склопродукції становить виробництво пляшки. Ємності скляної пляшки, що випускаються, 200 мл до 1000 мл, а розмаїтість форм виробів робить більшим асортимент для задоволення попиту споживачів склотари. Малинівський скляний завод виробляє і склобанки.
ПрАТ «Консюмерс- Скло-Зоря»	с. Зоря, Рівненська обл.	ПрАТ «Консюмерс-Скло-Зоря» - один із основних виробників стандартної й ексклюзивної склотари в Україні. Є частиною групи одного із найбільших виготовлювачів скляних виробів у цілому світі Saint-Gobain Packaging (Канада) і пропонує своїм клієнтам високоякісну продукцію, виготовлену з дотриманням міжнародних стандартів. Нові технології дають змогу значно зменшити вагу склотари й забезпечити рівномірний розподіл скла по краях пляшки, що робить її більш міцною і зменшує відсоток браку при транспортуванні й на лініях розливу
ТОВ «Пісківський завод скловиробів»	с. Пісківка, Київська обл.	Пісківський завод скловиробів - завод з виробництва широкого асортименту якісної склотари. На заводі встановлене новітнє устаткування по виробництву склотари (банок і пляшок різних ємностей і дизайну) провідних компаній миру: Zippe (Німеччина), HORN (Німеччина), Zorg (Німеччина), Emhart (Швейц

Щодо перспектив подальшого розвитку вітчизняного ринку скляних виробів, то уряд України все ще планує відновити виробництво Лисичанського склозаводу в Луганській області, проте немає ясності, коли це може статися. Лисичанський скляний завод не виробляє флоат-скло, насамперед через збройний конфлікт. До 2014 року Лисичанський скляний завод виробляв в середньому 25 мільйонів квадратних метрів флоат-скла на рік, але, будучи фактично на лінії бою збройного конфлікту на сході України, він був серйозно пошкоджений у 2015 році і врешті-решт подав заяву про банкрутство у 2017 році.

Попит на флоат-скло в Україні оцінюється у 37 мільйонів квадратних метрів на рік. За прогнозами аналітиків, ця цифра може зростати до 50-55 мільйонів квадратних метрів до 2025 року.

На сьогоднішній день в Україні ведуться обговорення щодо запуску нового заводу з виробництва флоат-скла. У 2019 році українська компанія «Агромата» оголосила про намір побудувати новий завод у Бородянці Київської області, загальний обсяг інвестицій склав 300 мільйонів євро. Планується, що виробничі потужності становитимуть 600 тонн в день і створять 300 робочих місць. Завод частково задовольнить попит на внутрішньому ринку та буде експортувати майже 30% виробленої продукції.

Подібний проект також планується у Чернігівській області. Американська компанія Stewart Engineering та українська P-Build Holding AG оголосили про плани запустити завод флоат-скла на 250 мільйонів доларів. Очікується, що щоденна проектна потужність заводу складатиме приблизно 600 тон. Третій учасник, ВАТ «Пісочна промисловість», буде видобувати кварцовий пісок на місцевому родовищі, щоб забезпечити достатню сировинну базу для заводу [48].

Не зважаючи на зазначені позитивні зміни у розвитку вітчизняного ринку виробів зі скла, галузь має й певні проблеми, які можуть стримувати розвиток скляної індустрії. Найбільш вагомими, на нашу думку, є проблеми, представлені на рисунку 2.6.

Отже, вітчизняний ринок виробів зі скла стрімко розвивається. Частка скляної промисловості у структурі ВВП України складає 2%, а , а річна виробнича потужність складає близько 3,44 млрд. одиниць скляних виробів. Проведене дослідження дало можливість простежити загальну тенденцію до зростання кількості виробів зі скла на вітчизняному ринку.

За останні п'ять років обсяги виготовлення скляних виробів збільшилися у 1,2 рази або на 23%. Найвищі темпи зростання становила консервна тара, на другому місці – виробництво пляшок.

Рисунок 2.6 – Проблеми розвитку вітчизняного ринку виробів зі скла

Досліджуючи міжнародну діяльність скляної промисловості України, можна зазначити, що останнім часом вона стає дедалі успішнішою. За останні десятиліття експорт збільшився втричі, досягнувши 1,4 мільярда одиниць у 2019 році. Найбільше Україна експортує пляшки. Основними країнами споживачами були Польща, Угорщина, Італія та Греція та країни СНД. Серед існуючих проблем можна зазначити: зменшення виробництва кольорових пляшок, що пов'язано з пандемією коронавірусу, спадом споживчого попиту, зупинкою виробництва у галузі напоїв та різким падінням купівельної спроможності населення. Ще однією проблемою може стати те, що вітчизняний уряд планує дозволити використання пластикової упаковки у виробництві алкогольних напоїв, хоча така заборона діє на багатьох європейських ринках. Серед перспектив щодо розвитку вітчизняного ринку скляних виробів є

можливість відновлення діяльності Лисичанського скляного заводу та створення нових сучасних заводів у Бородянці Київської області та Чернігівській області.

2.2. Характеристика та організаційно-правові основи діяльності АТ «Полтавський завод медичного скла»

Акціонерне товариство «Полтавський завод медичного скла» – сучасне промислове підприємство з високотехнологічним виробництвом медичного скла марки УСП-1 першого гідролітичного класу, що спеціалізується на виробництві склотрубки і виробів з неї.

Організаційно-правова форма Товариства – акціонерне товариство. Форма власності – недержавна власність.

На вимогу Закону України «Про акціонерні товариства» зі змінами з 06.01.2018р. – № 2210-VIII від 16.11.2017 р. Публічне акціонерне товариство «Полтавський завод медичного скла» змінив тип Товариства на Приватне акціонерне товариство «Полтавський завод медичного скла» та затверджує нове найменування Товариства – Акціонерне товариство «Полтавський завод медичного скла».

Акціонерне товариство «Полтавський завод медичного скла» є правонаступником усього майна, прав та обов'язків Публічного акціонерного товариства «Полтавський завод медичного скла».

Керівником АТ «ПЗМС» є директор Кудецький Олександр Миколайович.

Установчим документом акціонерного товариства «Полтавський завод медичного скла» є його Статут за редакцією від 23 квітня 2020 року.

АТ «ПЗМС» створене відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про господарські товариства» та інших нормативно-правових актів України. У своїй діяльності АТ «ПЗМС» керується діючим законодавством України та Статутом. Зміни і доповнення до Статуту можуть вноситись за рішенням вищого органу товариства і підлягають реєстрації в установленому порядку у відповідних органах державної реєстрації.

Місцезнаходження АТ «ПЗМС»: 36008, Полтавська обл., місто Полтава, Шевченківський район, вулиця Європейська, буд.158.

Метою діяльності АТ «ПЗМС» є забезпечення досягнення суспільно-корисних цілей та одержання прибутку на підставі здійснення спільної виробничої, торгівельної, наукової, посередницької та іншої діяльності в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством України та цим Статутом.

Основним видом діяльності підприємства є:

23.19 Виробництво й оброблення інших скляних виробів, у тому числі технічних. Крім цього, АТ «ПЗМС» надає й додаткові послуги:

20.11 Виробництво промислових газів

21.20 Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів

46.44 Оптова торгівля фарфором, скляним посудом і засобами для чищення

49.41 Вантажний автомобільний транспорт

74.30 Надання послуг перекладу

Серед основних предметів діяльності АТ «ПЗМС» можна виділити:

1. Проектування, розробка, модернізація, виробництво, випробування, дослідження та реалізація виробів медичного та загального призначення зі скла,

2. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності згідно з предметом діяльності АТ «ПЗМС», операції по імпорту та експорту товарів, робіт, послуг.

3. Виробництво промислових газів, рідкого, газоподібного кисню медичного та азоту. Випробування медичного та технічного кисню, рідкого та газоподібного.

4. Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів, оптова та роздрібна торгівля фармацевтичними виробами та торгівля лікарськими засобами.

5. Випробування та дослідження сировини, що використовується у виробництві скла.

6. Пошук, розвідка та видобування прісної та мінеральної води. Експлуатація артезіанських свердловин.

7. Підготовка та перепідготовка кадрів, проведення виробничого навчання робітників підприємства.

8. Створення засобів, технологій та устаткування для технічного переобладнання виробництва з метою покращення екології оточуючого середовища.

Органами управління АТ «ПЗМС» є:

- Загальні збори акціонерів – вищий орган Товариства;
- Наглядова рада Товариства;
- Правління – виконавчий орган Товариства;
- Ревізійна комісія Товариства.

Органи управління АТ «ПЗМС» діють у межах своїх повноважень та компетенції, що визначається Статутом Товариства. Питання, віднесені Статутом до повноважень та компетенції відповідних органів Товариства, відповідно не можуть вирішуватися іншими органами Товариства, крім загальних зборів, за винятком випадків, встановлених чинним законодавством.

Загальні збори є вищим органом АТ «ПЗМС». У загальних зборах мають право брати участь усі його акціонери незалежно від кількості і виду акцій, що їм належать. Товариство зобов'язане щороку скликати річні загальні збори.

Наглядова рада АТ «ПЗМС» є колегіальним органом Товариства, що здійснює захист прав та законних інтересів акціонерів і в межах компетенції, визначеної Статутом та чинним законодавством України, здійснює управління акціонерним АТ «ПЗМС», контролює та регулює діяльність виконавчого органу Товариства. Наглядова рада Товариства діє на підставі Статуту АТ «ПЗМС».

Головними функціями наглядової ради АТ «ПЗМС» є:

- визначення стратегії розвитку Товариства;
- забезпечення ефективного контролю за фінансово-господарською діяльністю Товариства;
- забезпечення реалізації та захисту прав акціонерів, а також врегулювання корпоративних конфліктів.

Правління є рівнем організаційної структури та виконавчим органом АТ «ПЗМС», який здійснює керівництво його поточною діяльністю. Правління є підзвітним загальним зборам акціонерів і наглядовій раді Товариства та організовує виконання їх рішень.

Організаційна структура управління АТ «ПЗМС» відображена на рисунку 2.7.

Рисунок 2.7. – Організаційна структура управління АТ «ПЗМС»

Наступна по рівню керівництва – ревізійна комісія, вона є органом АТ «ПЗМС», який контролює фінансово-господарську діяльність правління Товариства. Ревізійна комісія обирається загальними зборами учасників. Її склад формується з числа учасників товариства, що не є членами виконавчого органу товариства. Її кількісний, персональний склад та строки повноважень визначаються загальними зборами учасників.

Генеральний директор товариства є одноосібним виконавчим органом суспільства і обирається загальними зборами на строк один рік. З директором укладається контракт, який підписує особа, уповноважена на те загальними зборами учасників або головуєчий на цих зборах учасник.

Виробнича структура підприємства – сукупність виробничих ланок, їхня кількість, розміри, співвідношення між ними за кількістю працівників, використуваних виробничих фондів.

Схему виробничої структури підприємства АТ «ПЗМС» представлено на рисунку 2.8.

Як видно з рисунку 2.8. виробнича структура АТ «ПЗМС» складається із трьох основних виробничих підрозділів, це: основні цехи, допоміжні цехи та обслуговуючі господарства.

До цехів основного виробництва відносяться цехи, що виготовляють основну продукцію підприємства. До них відносяться: відносяться цех 1 – виробництво склотрубки, цех 2 – виробництво ампул та пробірок, заготівельний та обробний цех, відділ контролю якості, пакувальний та складальний цехи та цех по виробництву кисню.

До допоміжних відносяться цехи, які сприяють випуску основної продукції, створюючи умови для нормальної роботи основних цехів: оснащують їх інструментом і пристосуваннями, забезпечують запасними частинами для ремонту обладнання і проводять планові ремонти, забезпечують енергетичними ресурсами. На АТ «ПЗМС» це ремонтний, інструментальний, енергетичний та кисневий цехи.

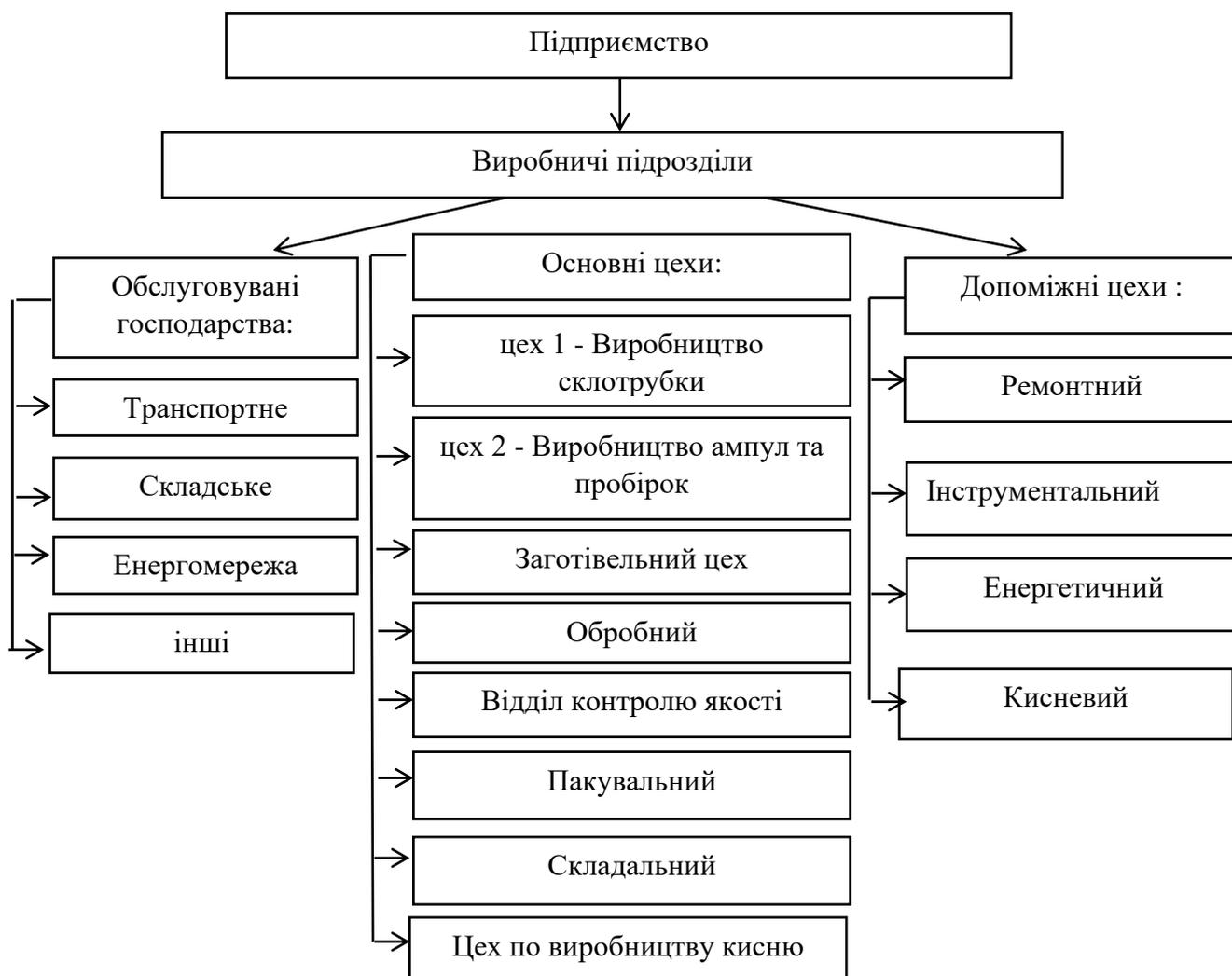

Рисунок 2.8. – Виробнича структура АТ «ПЗМС»

Обслуговуюче господарство включає в себе цехи, що забезпечують всі виробничі структури підприємства різними видами послуг. До обслуговуючих

господарств виробничого призначення на АТ «ПЗМС» належить транспортне, складське, енергомережа та інші.

Технологічний процес виготовлення виробів медичного призначення на АТ «ПЗМС» являє собою повний цикл виробництва, який починається з варіння скла першого гідролітичного класу і закінчується виготовленням і реалізацією продукції медичного призначення.

Скло марки УСП-1 – це нейтральне боросилікатне скло з високим вмістом бору, що володіє одночасно високою термічною і хімічною стійкістю. Скло призначене для виготовлення трубок скляних і має відповідати вимогам ТУ У 00480945-002-96 «Скло медичне марки УСП-1».

Водостійкість скла марки УСП – 1 відповідає класу – HGA 1 ISO 720.

Лугостійкість скла марки УСП – 1 відповідає класу – 2 ДСТУ 19810.

Ці якості дозволяють використовувати скло УСП - 1 для виготовлення медичної тари, що забезпечує тривале і надійне зберігання лікарських засобів.

На підприємстві використовуються новітні технології виготовлення трубки скляної з використанням обладнання провідних фірм Європи – обладнання шіхтоскладної ділянки фірми «Zirre», Німеччина; газо-киснева піч з електричним підігрівом компанії «Glass Service», Італія; обладнання по витягуванню трубки скляної фірми «Olivotto», Італія; автоматична лінія розливу трубки фірми «Impianti Novorack», Італія.

Виробництво ампул здійснюється на сучасному технологічному обладнанні фірми «Moderne Mecanique», Франція і фірми «KYR Accesories», Іспанія.

Лінії з виготовлення ампул MM30-LA502 забезпечують замкнутий цикл виробництва: формування, контроль геометричних розмірів, нанесення кольорового кільця зламу (при необхідності), віджиг, розкалібрування по діаметру стебла (при необхідності) і пакування продукції.

За бажанням споживача підприємство має можливість випускати за узгодженим кресленням:

- ампули всіх типів з світлозахисного скла;
- ампули типу ІІІ (ISO 9187-1: 2010 року (E));

- ампули типу ІІ з надрізом і точкою зламу (ISO 9187-2: 2010 року (Е));
- ампули типу ІІ та ВО з кольоровим кільцем (кільцями) кодування;
- ампули з розмірами, заявленими споживачем.

Ампули і пробірки є виробами медичного призначення, зареєстровані і дозволені до застосування в медичній практиці МОЗ України.

Система управління якістю АТ «ПЗМС» сертифікована відповідно до вимог:

- ISO 9001: 2008 за дорученням SGS UK SSC (United Kingdom Ltd Systems & Service Certification), акредитованої в UKAS;
- ДСТУ ISO 9001-2009 (ISO 9001: 2008, ITD) в системі сертифікації УкрСЕПРО.

Продукція, що виробляється на АТ «ПЗМС» :

- трубки скляні медичного призначення ТУ У 00480945-004-96;
- ампули скляні ТУ У 00480945-005-96;
- посуд мірний лабораторний скляний. Пробірки ТУ У 00480945-010-99;
- посуд лабораторний скляний. Пробірки ТУ У 00480945-009-99;
- скло медичне УСП-1 в гранулах ТУ У 26.1-00480945-014-2008;
- скляний бій медичного скла ТУ У 26.1-00480945-012-2002;
- кисень рідкий технічний і медичний ДСТУ 6331-78;
- кисень газоподібний технічний і медичний ДСТУ 5583-78.

Інформація про обсяги виготовленої продукції надана у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Обсяги виготовленої продукції АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр.

Назва продукції	Одиниця виміру	За 2019 рік		За 2018 рік		За 2017 рік	
		Кількість виготовленої продукції	Собівартість виготовленої продукції (тис. грн)	Кількість виготовленої продукції	Собівартість виготовленої продукції (тис. грн)	Кількість виготовленої продукції	Собівартість виготовленої продукції (тис. грн)
Трубка скляна	т.	212,8	5 945,8	208,9	3 960,1	1 113,4	27 737,2
Ампули	млн..шт.	1 207,6	238 775,3	1 335,6	207 582,8	1 207,8	225 664,6
Пробірки	тис. шт.	1 602,8	778,5	767,3	409,0	580,8	619,0
Кисень	тис.м3	4 706,2	8 507,7	4 951,4	7 211,7	4 536,5	7 729,0
Азот	тис.м3	370,6	666,7	210,5	307,1	325,6	553,6

Як видно з представлених даних, найбільші витрати досліджуване підприємства здійснює на виготовлення ампул. Найбільшу кількість даного виду продукції виготовили у 2018 р. 1335,6 млн. шт, що коштувало АТ «ПЗМС» 207582,8 тис. грн. У 2019 р. витрати збільшилися на 15%, а кількість виготовленої продукції зменшилася на 9,6%, що свідчить про здорожчання виробництва ампул.

Обсяги виробництва в натуральних показниках не мають стабільної динаміки. Так, кількість виготовлених пробірок протягом досліджуваного періоду щорічно зростала з 580,8 тис. шт до 1 602,8 тис. шт. Темпи зростання становлять близько 275%.

Виробництво кисню зросло у 2018 р. на 9% та знизилося у 2019 р. на 5%. Витрати були найбільшими у 2019 р. і становили 8507,7 тис. грн, що теж свідчить про збільшення собівартості 1 тис.м³ кисню. Виробництво азоту було найвищим у 2019 р. 370,6 тис.м³, що на 76% більше у порівнянні з 2018 р. та на 13,8% більше, ніж у 2017 р.

Значне зменшення виробництва спостерігається у виготовлення скляної трубки. Якщо у 2017 р. обсяги виготовлення даної продукції становили 1113,4 т., то у 2019 р. всього 212,8 т., що у 5,2 рази менше.

За даними показниками, можна припустити, що найбільш потужним у виробництві для АТ «ПЗМС» був 2018 р. на сьогоднішній день АТ «ПЗМС» виготовляє понад 7 000 т склотрубки в рік; 1 млрд. 900 млн. ампул; 4 млн. пробірок.

Досліджуючи ціни на продукцію АТ «ПЗМС», можна зробити висновок, що у 2019 р. рівень цін зріс на усі види продукції підприємства. Найбільше здорожчали пробірки, їх вартість збільшилася на 54,4% (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Собівартість одиниці виготовленої продукції АТ «ПЗМС» у 2018-2019 рр.

Назва продукції	Одиниця виміру	2019 рік	2018 рік	Відхилення (грн)	Відхилення, %
Трубка скляна	грн/т.	27 940,79	24 912,16	1 616,04	6,49
Ампули	грн/млн.шт.	197 727,14	186 839,38	10 887,76	5,83
Пробірки	грн/тис. шт.	485,71	1 065,77	(580,06)	54,43
Кисень	грн/тис.м ³	1 807,76	1 703,74	104,02	6,10
Азот	грн/тис.м ³	1 798,97	1 700,25	98,72	5,8

Здорожчання решти видів продукції становило 5,8% – 6,5%.

Таким чином, АТ «ПЗМС» є вітчизняним сучасним підприємством, яке здійснює господарську діяльність у сфері виробництва й оброблення інших скляних виробів, у тому числі технічних, виготовляючи медичне скло марки УСП-1 першого гідролітичного класу. Основними видами продукції досліджуваного товариства є трубка скляна, ампули, пробірки, кисень, азот тощо. На підприємстві використовуються новітні технології виготовлення продукції з використанням обладнання провідних фірм Європи. Організаційно-правова форма АТ «ПЗМС» – акціонерне товариство недержавної форми власності. Органами управління АТ «ПЗМС» є: загальні збори акціонерів, Наглядова рада, Правління та Ревізійна комісія.

У наступному підрозділі роботи доцільно провести аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності АТ «ПЗМС».

2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства

АТ «ПЗМС» протягом тривалого часу здійснює діяльність по виробництву медичного скла та виробів з нього. Досить важливо оцінити ефективність діяльності АТ «ПЗМС». Для цього, користуючись фінансовою та статистичною звітністю АТ «ПЗМС» проведемо розрахунки основних економічних, фінансових та трудових показників діяльності досліджуваного товариства.

Метою аналізу економіко-фінансових показників є оцінка фінансового стану підприємства на визначену дату, або за певний період, та аналіз показників діяльності підприємства для виявлення резервів їх покращення.

Для розрахунків фінансово – економічних показників було використано дані фінансового, статистичного та оперативного обліку підприємства за 2017-2019 рр.:

- форма №1 – «Баланс» (Звіт про фінансовий стан);
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід);

- форма №3 – «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим методом);
- форма №4 – «Звіт про власний капітал»;
- форма №5 – «Примітки до річної фінансової звітності»;
- форма 1-ПВ «Звіт із праці» (додатки А, Б, В).

Розрахунок економічних та фінансових показників діяльності підприємства наведено у таблиці 2.5.

На досліджуваному підприємстві сукупний капітал мав тенденцію до зростання. Темпи зростання становлять 13,5% і 12% відповідно темпам зростання 2018 р. та 2019 р. власний капітал зростає ще більшими темпами: 14,8% та 12,4% відповідно темпам зростання 2018 р. та 2019 р., що є позитивним показником. Так у середньому вартість власного капіталу становила у 2019 р. 657272,5 тис. грн., що перевищило рівень сукупного капіталу. Зважаючи на те, що статутний капітал залишається стабільним і становить 2618 тис. грн та резервний капітал, який становить 754 тис. грн, зростання власного капіталу відбувається за рахунок збільшення додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку.

Таблиця 2.5 – Фінансово-економічні показники діяльності АТ «ПЗМС» за 2017-2019 рр.

Показники	Од. виміру	Роки			Відхилення 2019 р. до			
		2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.		2018 р.	
					Абсолют	Темп приросту, %	Абсолют	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА								
1.1. Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	527385,50	598545,50	670765,00	143379,50	127,19	72219,50	112,07
1.2. Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	509198,00	584719,00	657272,50	148074,50	129,08	72553,50	112,41
1.3. Основні засоби								
1.3.1. за первісною вартістю на кінець року	тис. грн.	430555,00	516119,00	576651,00	146096,00	133,93	60532,00	111,73
1.3.2. знос на кінець року	тис. грн.	131198,00	157632,00	181495,00	50297,00	138,34	23863,00	115,14
1.3.3. середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	418348,00	4733370,00	546385,00	128037,00	130,61	-4186985	11,54
1.4. Нематеріальні активи								
1.4.1. за первісною вартістю на кінець року	тис. грн.	455,00	455,00	455,00	0,00	100,00	0,00	100,00
1.4.2. знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	327,00	343,00	358,00	31,00	109,48	15,00	104,37
1.4.3. середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	455,00	455,00	455,00	0,00	100,00	0,00	100,00
1.5. Оборотні активи								
1.5.1. усього на кінець року	тис. грн.	249013,00	254193,00	305481,00	56468,00	122,68	51288,00	120,18
1.5.2. дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	116737,00	107281,00	104696,00	-12041,00	89,69	-2585,00	97,59
1.5.3. Запаси на кінець року	тис. грн.	62123,00	51434,00	60881,00	-1242,00	98,00	9447,00	118,37
1.5.4. Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	70101,00	95391,00	139846,00	69745,00	199,49	44455,00	146,60
1.5.5. Середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	215154,00	251603,00	279837,00	64683,00	130,06	28234,00	111,22
1.6. Середньооблікова чисельність								
1.6.1. середньооблікова чисельність працівників	осіб	484	466	442	-42	91,32	-24	94,85

1.6.2. середньооблікова чисельність робітників	осіб	415	384	410	-5	98,80	26	106,77
---	------	-----	-----	-----	----	-------	----	--------

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ								
2.1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	354951,00	398365,00	403890,00	48939,00	113,79	5525,00	101,39
2.2. Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг		232106,00	240075,00	286999,00	54893,00	123,65	46924,00	119,55
2.3. Обсяг виробництва продукції, робіт, послуги	тис. грн.	232106,00	240075,00	286999,00	54893,00	123,65	46924,00	119,55
2.4. Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	200758,00	237857,00	223677,00	22919,00	111,42	-14180,00	94,04
2.5. Валовий прибуток (збиток)	тис. грн.	154193,00	160508,00	180213,00	26020,00	116,87	19705,00	112,28
2.6. Прибуток (збиток) від операційної діяльності	тис. грн.	133308,00	137318,00	156951,00	23643,00	117,74	19633,00	114,30
2.7. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	149972,00	124428,00	152351,00	2379,00	101,59	27923,00	122,44
2.8. Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	122922,00	101937,00	124838,00	1916,00	101,56	22901,00	122,47
2.9. Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	44484,00	51520,00	65809,90	21325,90	147,94	14289,90	127,74
2.10. Фонд робочого часу	люд-год	74211,00	69734,00	66300,00	-7911,00	89,34	-3434,00	95,08
3. ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ								
3.1. Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	479,56	515,18	649,32	169,76	135,40	134,14	126,04
3.2. Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	559,29	625,20	700,00	140,71	125,16	74,80	111,96
3.3. Рівень оплати праці за 1людино-годину	тис. грн. / люд-год	0,60	0,74	0,99	0,39	165,59	0,25	134,35
3.4. Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн..	7,66	9,21	12,41	4,75	162,00	3,19	134,67
3.5. Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,30	0,31	0,31	0,01	103,29	0,01	103,05
3.6. Коефіцієнт оновлення основних засобів		0,043	0,110	0,024	-0,019	55,81	-0,086	21,82
3.7. Коефіцієнт вибуття основних засобів		0,044	0,057	0,047	0,003	106,82	-0,01	82,46
3.8. Фондовіддача	грн./ грн.	0,55	0,51	0,53	-0,02	96,36	0,02	103,92
3.9. Фондоозброєність праці	тис. грн./ чол.	864,36	1015,74	1236,17	371,81	143,02	220,43	121,70
3.10. Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	1,65	1,58	1,44	-0,21	87,49	-0,14	91,16

3.11. Середній період обороту оборотних засобів	дні	218,21	227,37	249,43	31,21	114,30	22,06	109,70
---	-----	--------	--------	--------	-------	--------	-------	--------

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3.12. Коефіцієнт обіговості активів (капіталовіддача)	обороти.	0,67	0,67	0,60	-0,07	89,46	-0,06	90,47
3.13. Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	4,18	2,76	2,93	-1,25	70,11	0,17	106,33
3.14. Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	86,10	130,57	122,80	36,70	142,63	-7,77	94,05
3.15. Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	6,85	4,83	4,66	-2,19	68,04	-0,16	96,58
3.16. Середній період зберігання запасів	дні	52,52	74,55	77,19	24,67	146,97	2,64	103,54
3.17. Тривалість операційного циклу	дні	138,62	205,12	199,99	61,37	144,27	-5,13	97,50
4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ								
4.1. Рентабельність продажу	%	42,25	31,23	37,72	-4,53	89,28	6,49	120,77
4.2. Рентабельність активів	%	28,44	20,79	22,71	-5,72	79,87	1,92	109,26
4.3. Рентабельність власного капіталу	%	24,14	17,43	18,99	-5,15	78,68	1,56	108,95

Динаміка середньої вартості сукупного та власного капіталу відображена на рис. 2.9.

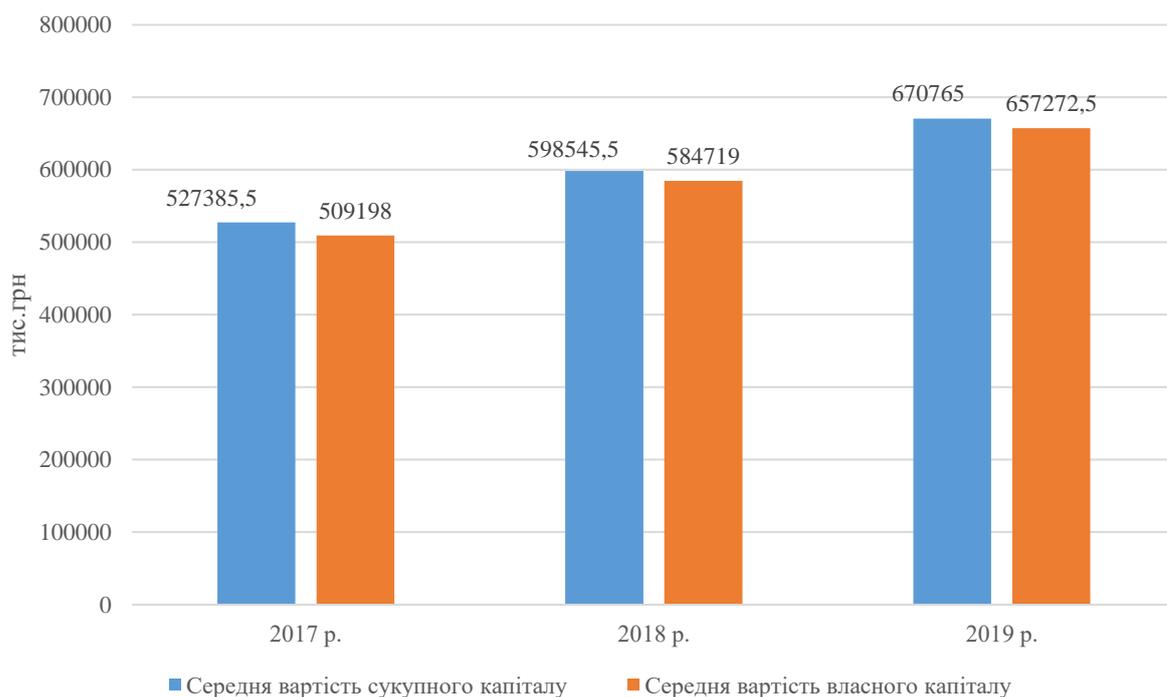

Рисунок 2.9 – Динаміка вартості сукупного й власного капіталу АТ «ПЗМС» за 2017-2019 рр.

Відповідно до проведених розрахунків можемо зробити висновок про те, що обсяг реалізованої продукції та чистий дохід на АТ «ПЗМС» у 2019 р. збільшився на 54893 тис. грн. або на 23,65 %, порівняно з 2017 роком, і складав 28699 тис. грн. Зростання обсягу реалізованої продукції є позитивним та свідчить про покращення господарської діяльності підприємства. Графічно динаміка обсягів реалізованої продукції АТ «ПЗМС» у 2018-2019 рр. наведена на рис. 2.10.

Слід відмітити, що собівартість реалізованої продукції АТ «ПЗМС» зменшується у 2019 р. і складає 223 677 тис. грн., що на 5,96 % менше від 2018 року, але більше на 11,42%, порівняно з 2017 роком. Це можна пов'язати зі збільшенням постійних витрат, зокрема цін на електроенергію.

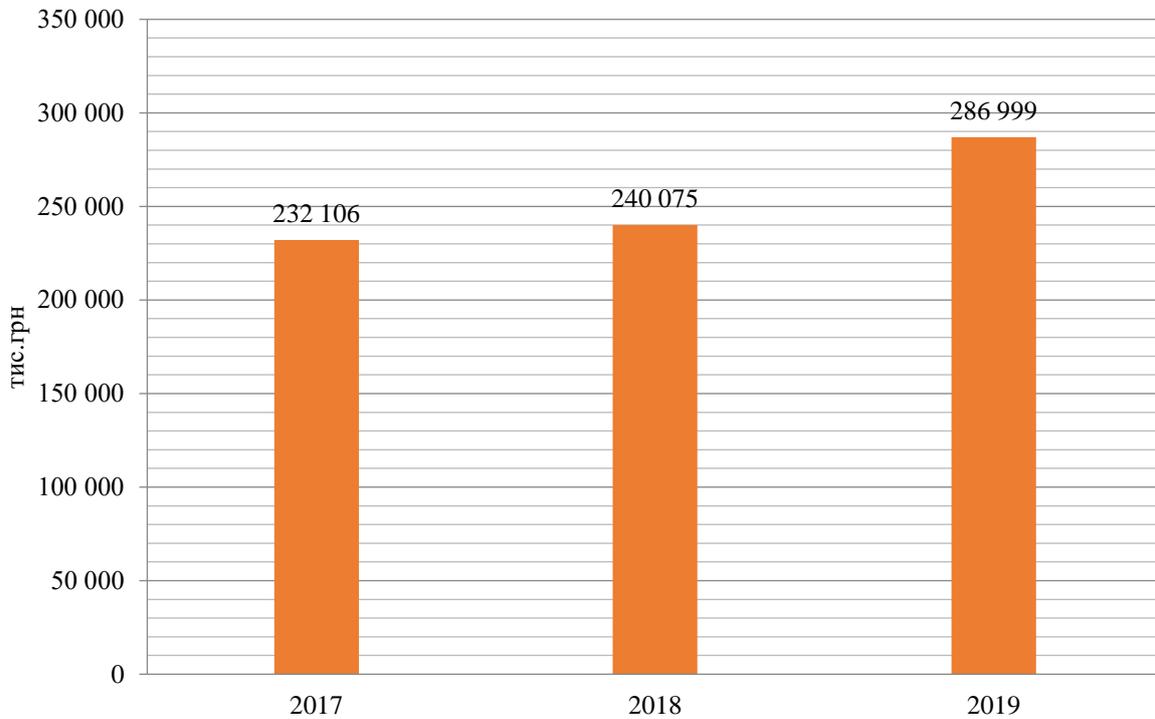

Рисунок. 2.10 – Динаміка обсягів реалізованої продукції АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр.

Зростання чистого доходу від реалізації продукції на АТ «ПЗМС» позитивно вплинула на збільшення розміру прибутку. Зокрема, валовий прибуток АТ «ПЗМС» у 2019 р. склав 180 213 тис.грн., що на 26 020 тис. грн. або на 16,87 % більше від 2017 р. Прибуток до оподаткування у 2019 р. склав 152 351 тис. грн., що на 27 923 тис. грн., або 22,44% більше від 2018 р., а порівняно з 2017 роком - 2 379 тис. грн. більше.

Відповідно, чистий прибуток у 2019 р. склав 124 838 тис. грн., що на 22901 тис. грн., або 22,47% більше від попереднього року, і на 1 916 тис. грн. від 2017 року (1,56%). Динаміка зростання валового прибутку, прибутку до оподаткування та чистого прибутку на АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр. наведена на рис. 2.11.

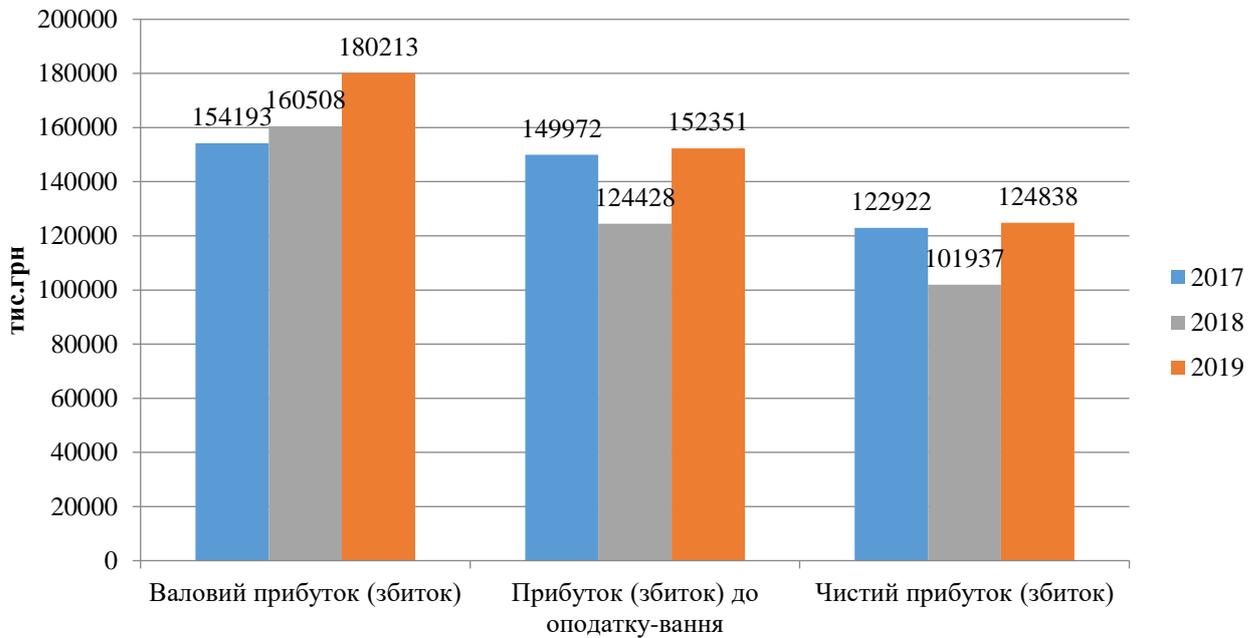

Рисунок 2.11 – Динаміка зростання валового прибутку, прибутку до оподаткування та чистого прибутку на АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр.

На АТ «ПЗМС» спостерігається і зростання середньорічної вартості основних засобів. Так, у 2019 р. на АТ «ПЗМС» середньорічна вартість основних засобів складає 546 385 тис. грн., що на 73 048 тис. грн. або 15,43 % більше за 2018 р. і на 128 037 тис. грн. або 36,61% більше за 2017 р. Це є позитивним, оскільки на АТ «ПЗМС» збільшуються основні засоби, які беруть участь у виробничому процесі. Середня вартість нематеріальних активів протягом 2017-2019 рр. не змінюється, складає 455 тис. грн. Середні залишки оборотних засобів також збільшилися на 28234 тис. грн., або на 11,22% порівняно з попереднім роком, або на 64 683 тис. грн., 30,06%, порівняно з 2017 р., що не є позитивним наслідком.

На АТ «ПЗМС» у 2019 р. кількість працюючих складала 442 ос., що менше на 24 особи, порівняно з 2018 роком, та менше на 42 ос., порівняно з 2017 роком. Керівництво АТ «ПЗМС» у 2019 р. вдалося до скорочення кількості працюючих через збільшення механізації праці та з метою економії.

Зріс фонд оплати штатних працівників: у звітному році на 6115 тис.грн., або 56,22%, порівняно з базовим роком і складав 16 991,4 тис. грн. Відповідно до зменшення кількості працюючих на АТ «ПЗМС», зменшилася й кількість

відпрацьованого робочого часу штатними працівниками на 7 911 люд.-год, або 10,66%, порівняно з 2017 р.

Заробітна плата зросла і склала у 2019 р. 12,41 тис. грн., що на 3,19 тис. грн. більше, ніж у попередньому році та на 4,74 тис. грн, у порівнянні з 2017 р. Зростання заробітної плати працівників на АТ «ПЗМС» позитивно вплинуло й на їх продуктивність праці, яка у 2019 р. складала 649,32 тис. грн./особу, що на 35,4 % більше порівняно з минулим роком. Зростання продуктивності праці позитивно вплинуло на збільшення обсягів виробництва та зростання прибутків.

Трудомісткість одиниці продукції на АТ «ПЗМС» у 2019 р. складала 0,23 люд.-год./1000 грн., що на 0,09 люд.-год./1000 грн. або на 27,75 % менше від 2017 р. Зменшення даного показника свідчить про підвищення рівня механізації роботи на АТ «ПЗМС».

Показник фондівдачі у 2019 р. становив 0,53 грн/грн. і майже не змінився порівняно з 2017 р. Це свідчить про не зовсім ефективне використання основних фондів, які були введені в експлуатацію. Графічно динаміка фондівдачі на АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр. наведена на рис. 2.12.

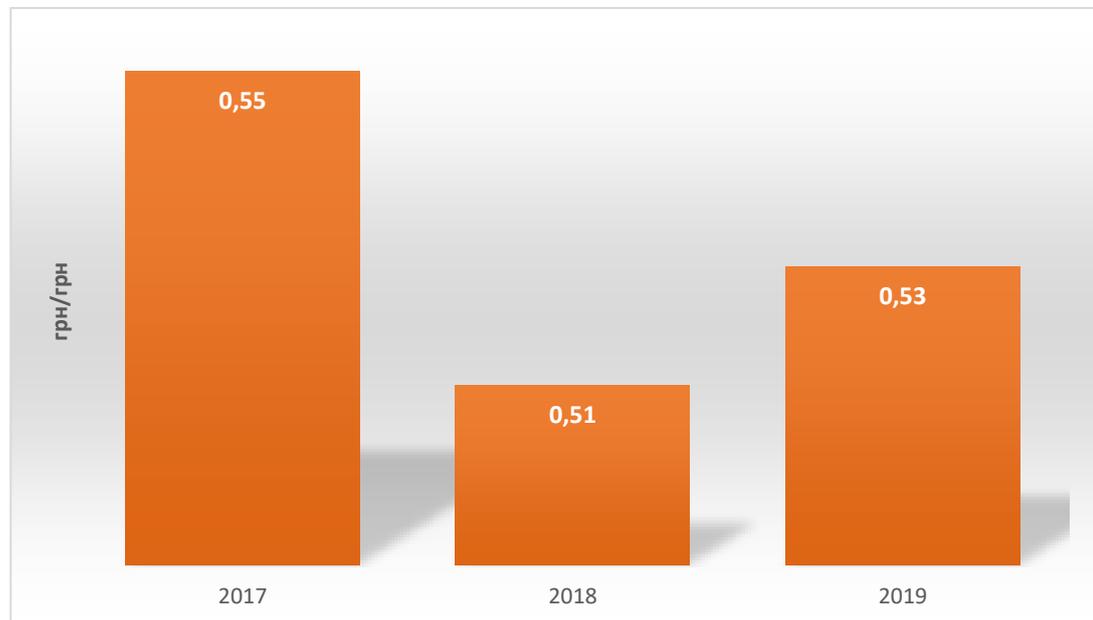

Рисунок 2.12 – Динаміка фондівдачі на АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр.

Позитивним є зростання показника фондоозброєності, яка у 2019 р. складала 1236,17 грн./чол, що більше на 371,81 грн./чол., або 43,7 % від 2017 р.

Звичайно, що дане зростання є позитивним, оскільки, чим вищий рівень фондоозброєності праці, тим більшу вартість основних фондів обслуговує один працівник. Тобто з кожним роком на АТ «ПЗМС» на одного працівника припадало більше основних засобів. Це підтверджує те, що на АТ «ПЗМС» проведена механізація праці та відбувається оновлення виробничих потужностей.

Показники ділової активності підприємства свідчить про проблемність з використання оборотних засобів, адже коефіцієнти їх оборотності має щорічну негативну динаміку до зменшення, а період обертання, навпаки – зростає з 218,2 днів у 2017 р. до 249,4 у 2019 р. подібну динаміку мав й коефіцієнт оборотності основних засобів. Протягом досліджуваного періоду його значення знизилося на 2,35, а період зберігання збільшився на 24,7 дні: з 52,5 у 2017 р. до 77,2 у 2019 р. Коефіцієнт обіговості активів протягом 2017-2018 рр. залишався стабільним і становив 0,67, проте у 2019 р. знизився до 0,60, що теж підкреслює неефективність використання активів підприємством.

Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості не має стабільної тенденції. У 2019 р. цей показник становив 2,92, що на 30% менше, ніж у 2017 р. та на 3,6% більше, ніж у 2018 р. Відповідно, середній період обороту дебіторської заборгованості значно зріс у 2018 р. до 130,6 днів та знизився у 2019 р. до 122,8 днів. Така тенденція може свідчити про нестабільність у роботі з дебіторами та у низькій ефективності існуючих заходів.

Усі показники рентабельності АТ «ПЗМС» мають подібну тенденцію: значне погіршення у 2018 р. та невелике покращення у 2019 р. Найгірша динаміка спостерігається у показника рентабельності власного капіталу, значення якого у 2018 р. погіршилися на 21,3%, а покращення у 2019 р. відбулося лише на 9%. Рентабельність продажів зменшилася у 2018 р. на 10,7%, у порівнянні з 2017 р. і підвищилася на 21% у 2019 р. Проте, у 2019 р. спостерігається значне покращення даного показника до 6,45%. Рентабельність активів знизилася у 2018 р. на 20,1% з -28,4% до -20,8%, проте у 2019 р. покращення до 22,7%.

Таким чином, аналіз фінансових, економічних та трудових результатів АТ «ПЗМС» за останні 3 роки дає підстави про наступні висновки: підприємством було проведено модернізацію виробництва, підвищено модернізацію праці. Це допомогло скоротити витрати на персонал і відповідно – зменшити собівартість продукції. Як наслідок – зростання обсягу реалізованої продукції, що є позитивним та свідчить про покращення господарської діяльності підприємства. Проте, показники рентабельності мають низькі значення, що свідчить про недостатню ефективність. Це можна пов'язати із використанням застарілих технологій виробництва, що пояснюється стабільними витратами на нематеріальні ресурси. Показники 2018 року були найгіршими з аналізованих років, це можна пов'язати з підвищенням цін на електроенергію, нестабільною ситуацією в країні, високою ціною товарів серед конкурентів.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

Відповідно до Закону України «Про охорону праці», на АТ «ПЗМС» створено службу охорони праці для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям в процесі праці [3].

Зважаючи на те, що на підприємстві працює до 500 осіб, службу охорони праці представляє один спеціаліст з охорони праці з інженерно-технічною освітою, який:

– здійснює контроль за дотриманням на АТ «ПЗМС» чинного законодавства, правил, стандартів, норм, положень, інструкцій з охорони праці, виробничої санітарії, протипожежної охорони та охорони навколишнього середовища, за наданням працівникам встановлених пільг та компенсацій;

- здійснює нагляд за станом будівельних проектів: реконструкцій, технічного переозброєння підприємств та виробничих потужностей, розробкою нових технологій, засобів виробництва, засобів колективного та індивідуального захисту працівників АТ «ПЗМС» та дотриманням ними нормативних актів з охорони праці;
- бере участь у введенні в експлуатацію виробничих потужностей;
- контролює дотримання порядку зберігання, транспортування, використання та обліку токсичних, легкозаймистих та шкідливих речовин;
- розробляє та впроваджує систему управління охороною праці згідно із законами та нормативними актами;
- ознайомлює працівників з умовами праці, а також пільгами та компенсаціями, які повинен отримувати працівник за шкідливі умови праці;
- здійснює контроль за своєчасним забезпеченням робітників спецодягом, взуттям та іншими засобами індивідуального захисту та їх технічним обслуговуванням відповідно до нормативних актів, а також за забезпеченням робітників інструментами для повноцінного виконання своїх виробничих обов'язків;
- контролює стан інструктажів, навчання та сертифікації працівників з питань охорони праці, атестації робочих місць на відповідність їм нормам та правилам охорони праці;
- проводить роботу з нагляду за правильністю сплати АТ «ПЗМС» штрафів за нещасні випадки та професійні захворювання, що сталися на виробництві з їх вини;
- проводить спеціальне розслідування нещасних випадків, професійних захворювань та нещасних випадків на виробництві, контролює облік та аналіз цих подій, а також розробляє пропозиції щодо запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням та виробничому травматизму;
- проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу на АТ «ПЗМС» щодо вимог Закону України «Про охорону праці» та вживає відповідних заходів для її дотримання;

- бере участь у розробці пропозицій щодо поліпшення умов праці та безпеки праці на АТ «ПЗМС», а також у роботі комісії з атестації робочих місць;
- готує відповіді на запити громадян з питань, що належать до його компетенції;
- готує звіти у строки та форми, встановлені органами статистики.

Досліджуване підприємство дотримується вимог законодавства щодо питань з охорони праці, тому щорічно виділяє кошти на охорону праці у сумі 0,5 % від фонду оплати праці за попередній рік. У табл. 2.6 представлено розрахунки щорічних коштів, виділених на охорону праці АТ «ПЗМС».

Таблиця 2.6 – Сума коштів, виділених на охорону праці на АТ «ПЗМС» у 2017-2019 рр.

Плановий рік	Фонд оплати праці за попередній рік, тис. грн.	Виділені кошти, тис. грн.
2017	38231	191,2
2018	44484	222,4
2019	51520	257,6
2020	65810	329,0

Тобто витрати на охорону праці у період 2017-2018 рік збільшились на:

$$\frac{222,4-191,2}{191,2} \cdot 100\% = 16,4\%$$

Витрати на охорону праці в період 2018-2019 рік збільшились на:

$$\frac{257,6-222,4}{222,4} \cdot 100\% = 15,8\%$$

Витрати на охорону праці в період 2019-2020 рік збільшились на:

$$\frac{329,0-257,6}{257,6} \cdot 100\% = 27,7\%$$

Отже, на АТ «ПЗМС» витрати на охорону праці щорічно зростають. На 2020 р. запланована сума становить 329 тис. грн.

Виділені кошти щорічно спрямовуються на:

- – приведення основних фондів АТ «ПЗМС» у відповідність з вимогами нормативно-правових актів з охорони праці;
- усунення впливу на працівників небезпечних і шкідливих виробничих факторів;
- проведення атестації робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці та аудиту з охорони праці, оформлення стендів, придбання наочних посібників, літератури, програмних продуктів тощо з питань охорони праці;
- проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб та інших працівників у процесі трудової діяльності, організація лекцій, семінарів з зазначених питань;
- забезпечення працівників спеціальним одягом, взуттям та засобами індивідуального захисту;
- забезпечення працівників, зайнятих на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, лікувально-профілактичним харчуванням, молоком чи рівноцінними харчовими продуктами, а також газованою солоною водою;
- проведення попереднього та періодичних медоглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічного обов'язкового медогляду.

Перед початком роботи для нового працівника інженер з охорони праці відповідно до ст. 29 КЗпП проводить первинний інструктаж під підпис у журналі з охорони праці про умови праці, доступні на робочому місці працівника. Включаючи всі небезпечні або шкідливі виробничі фактори, які ще не усунені, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я працівника, а також можливі переваги та компенсацію за роботу в таких умовах.

Крім того, під час найму всі працівники проходять вступне навчання, перевірку знань, початкове навчання на виробництві, стажування та набуття навичок безпечної роботи за рахунок роботодавця. Тільки після цього працівникам дозволяється працювати самостійно. Вступний інструктаж

проводить фахівець з охорони праці, а початковий – безпосередній керівник працівника. Потім один раз на квартал проводиться повторний інструктаж працівників, інші позапланові та цільові інструктажі. Інформація про проведення інструктажів вноситься до відповідного журналу, завіреного підписом інструктуючого та того, хто інструктував.

Аналіз виробничого травматизму на АТ «ПЗМС». Нещасних випадків на виробництві досліджуваного підприємства протягом 2017-2019 рр. не зареєстровано. Це свідчить про встановлення суворої дисципліни праці, зацікавленості працівників у дотриманні правил техніки безпеки при виконанні робіт.

У разі виникнення травмування на АТ «ПЗМС», відповідно до законодавства проводиться розслідування. Нещасним випадком вважається випадок, що призвів до обмеженої в часі події або раптового впливу на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких зафіксовано шкоду здоров'ю, зокрема: від отримання поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, заподіяних другою людиною; гострого професійного захворювання, отруєння; одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, а також у разі утоплення; ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням; одержання ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення його на іншу легшу роботу не менше ніж на один робочий день.

Усі випадки хронічних професійних захворювань незалежно від строку їх настання підлягають розслідуванню. До хронічного професійного захворювання належить захворювання, що виникло внаслідок провадження професійної діяльності працівника та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, пов'язаних з роботою.

Навчання з питань охорони праці на АТ «ПЗМС». Відповідно до ст. 18 Закону «Про охорону праці» працівники, які займаються роботою з високим ризиком або ті, де є необхідність у професійному відборі, щорічно проходять навчання та перевірку знань з питань охорони праці. Навчання з питань охорони праці для таких працівників АТ «ПЗМС» проводити безпосередньо на підприємстві. Перевірку знань працівників з питань охорони праці проводить відповідна комісія АТ «ПЗМС», склад якої затверджується наказом керівника підприємства.

Зміст навчання з питань охорони праці полягає у тому, щоб допустити до роботи:

- керівників, здатних організувати безпечне виконання робіт;
- робітників, які би безпечно виконували роботи, експлуатували машини, механізми й устаткування.

Навчання на АТ «ПЗМС» проводяться :

- за традиційними методами (словесні, наочні, практичні, контрольні, самостійні методи);
- з використанням сучасних видів навчання – модульного, дистанційного тощо;
- з використанням технічних засобів навчання: аудіовізуальних, комп'ютерних навчально-контрольних систем, комп'ютерних тренажерів.

По закінченню навчання, спеціальна комісія здійснює перевірку знань з питань охорони праці працівників у формі: тестування або заліку.

Тестування проводить комісія за допомогою технічних засобів (автоекзаменатори, модульні тести тощо).

Залік здійснюється за екзаменаційними білетами у вигляді письмового опитування.

Враховуючи негативний вплив коронавірусної пандемії, перевірка знань у 2019 р. на АТ «ПЗМС» здійснювалася у формі дистанційної перевірки знань. Умови дистанційної перевірки знань:

- забезпечення візуальної аутентифікації того, хто проходить перевірку знань з питань охорони праці;
- особиста присутність членів комісії з перевірки знань з питань охорони праці

Вимоги із пожежної безпеки на підприємстві АТ «ПЗМС». Забезпечення пожежної безпеки – невід’ємна частина діяльності досліджуваного підприємства щодо охорони життя та здоров’я людей та навколишнього середовища.

Власники АТ «ПЗМС»:

- розробляють комплексні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки;
- відповідно до нормативних актів з пожежної безпеки розробляють і затверджують положення, інструкції, інші нормативні акти, що діють у межах підприємства, здійснювати постійний контроль за їх додержанням;
- забезпечують додержання протипожежних вимог стандартів, норм, правил, а також виконання вимог приписів і постанов органів державного пожежного нагляду;
- організовують навчання працівників правилам пожежної безпеки та пропаганду заходів щодо їх забезпечення;
- утримують у справному стані засоби протипожежного захисту і зв’язку, пожежну техніку, обладнання та інвентар, не допускають їх використання не за призначенням тощо.

Пожежна безпека на АТ «ПЗМС» забезпечується шляхом проведення організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на попередження пожеж, забезпечення безпеки людей, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для швидкого виклику пожежних підрозділів та успішного гасіння пожеж.

Результатом дотику до відкритої струмоведаючої частини та до струмопровідного неструмоведаючого елемента обладнання, який опинився під напругою через порушення ізоляції може відбутися ураження електричним струмом робітника чи ураження кроковою напругою або через електродугу.

Щоб забезпечити безпечну роботу, в робочих електроустановках передбачено сукупність заходів: використання ізоляції для частини електроустаткування; для відкритих струмоведучих частин електроустаткування передбачено захист сіткою; використання занулення обладнання; забезпечення захисту електропроводки від механічного пошкодження прокладками проводів у трубах, що сховані у металорукаві; встановлення електричного обладнання згідно з умовами навколишнього середовища; закриття та забезпечення пиленепроникності електродвигунів; використання захисних засобів, діелектричних рукавичок, інструментів, що мають ізолюючі рукоятки, покажчиків напруги, діелектричних галош, ізолюючих підставки; проведення регулярного огляду та своєчасних ремонтів електроустаткування.

Оцінка економічної ефективності СУОП АТ «ПЗМС». Визначення соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 442 чоловік на підставі:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 9, після проведення заходів 6;
- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 8, після 5;
- кількість випадків травматизму до проведення заходів 6, після 4;
- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 54, після 22;
- кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 6, після 4;

Розв'язання:

Визначимо скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100, \% \quad (2.1)$$

$$\Delta K = \frac{9-6}{221} \times 100\% = 1,36 \%$$

де P_1, P_2 – кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

K_3 – загальна кількість робочих місць.

$K_3 = N/2 = 442/2 = 221$ – загальна кількість робочих місць, так як на АТ «ПЗМС» працюють у дві зміни.

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100, \% \quad (2.2)$$

$$\Delta Ч = \frac{8-5}{442} \times 100\% = 0,68 \%$$

де N_1, N_2 – чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N – річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

Зменшення коефіцієнта частоти травматизму

$$\Delta Кч = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100\% \quad (2.3)$$

$$\Delta Кч = \frac{6-4}{442} \times 100\% = 0,45\%$$

де T_1, T_2 – кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці.

$$\Delta Чп = \frac{З_1 - З_2}{N} \times 100 \quad (2.4)$$

$$\Delta Чп = \frac{6-4}{442} \times 100\% = 0,45\%$$

Таким чином, на основі проведеного розрахунку можемо констатувати, що завдяки впровадженню заходів по охороні праці АТ «ПЗМС» отримає позитивну соціальну ефективність. Зокрема, зменшиться плинність кадрів на 0,45%, кількість випадків травматизму на 0,45% завдяки поліпшенню умов праці; чисельність працівника, які працювали у незадовільних умовах зменшиться на

0,68%, а загальна кількість робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва скоротиться на 1,36%.

Далі доречно провести розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 2672, після 2358;
- річна середньооблікова чисельність працівників 442 чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника торговельно-операційного персоналу 105 грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 856 тис. грн.;
- середньорічна чисельність виробничого персоналу 410 чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із відрахуваннями на соцстрахування $Z_p=1746$ грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності $Z=107$ грн.

Розв'язання:

Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час:

$$\Delta D = \frac{D_1 - D_2}{100} \times C_3, \text{ люд.-днів.} \quad (2.5)$$

$$\Delta D = \frac{2672 - 2358}{100} \times 442 = 1388 \text{ люд.-днів}$$

де D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times Z_v}{P_n} \times 100\%, \quad (2.6)$$

$$\Delta W = \frac{1388 \cdot 105}{856000} \times 100\% = 17\%$$

де Z_v – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

Річна економія зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_z = \frac{\Delta W \times Z_p}{100} \times \mathcal{C}_{cp}, \text{ грн.} \quad (2.7)$$

$$E_z = \frac{17 \cdot 1746}{100} \times 410 = 121870 \text{ грн.}$$

де \mathcal{C}_{cp} – середньорічна чисельність сільськогосподарського персоналу;

Z_p – заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соцстрахування.

Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$E_{cc} = \Delta D \times \Pi_d, \text{ грн.} \quad (2.8)$$

$$E_{cc} = 1388 \times 107 = 148503 \text{ грн}$$

де Π_d – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності

Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pz(t)} = E_z + E_c + E_{cc}, \text{ грн.} \quad (2.9)$$

$$E_{pz(t)} = 121870 + 148503 = 270373 \text{ грн.}$$

Таким чином, на основі проведених розрахунків можемо констатувати:

1) На АТ «ПЗМС» створена і ефективно функціонує система управління охороною праці;

2) У службу з охорони праці на АТ «ПЗМС» входить один фаховий спеціаліст;

3) За період з 2017 по 2019 роки витрати на працезохоронні заходи збільшились на 16,4% у 2018 році та на 15,8% у 2019 році.

4) Нещасних випадків на підприємстві за три звітні роки виявлено не було;

5) Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму) становить 270372 грн або 270,4 тис. грн.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АТ «ПОЛТАВСЬКИЙ ЗАВОД МЕДИЧНОГО СКЛА»

3.1. Аналіз та оцінка основних соціально-економічних показників розвитку Товариства

Як було зазначено у першому розділі роботи, основні показники економічного розвитку підприємства формуються за рахунок результативних показників діяльності підприємства, серед яких показники обсягу виготовленої продукції, показники ефективності використання ресурсів, та показників, що характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому.

Для оцінки економічного розвитку АТ «ПЗМС» проаналізуємо фактори, що впливають на зміну обсягу виробництва. Вихідні дані для проведення аналізу представлено у таблиці 3.1., на основі яких необхідно визначити вплив факторів, що спричинили зміни обсягу випуску продукції за наступними групами:

- 1) забезпеченість підприємства трудовими ресурсами й ефективність їх використання;
- 2) забезпеченість підприємства основними виробничими фондами та ефективність їх використання;
- 3) забезпеченість підприємства сировиною і матеріалами та ефективність їх використання.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для факторного аналізу обсягу випуску продукції на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019 роки

Показники	2018 рік	2019 рік	Відхилення, (+/-)	% виконання,
1. Обсяг виробленої продукції, робіт та послуг, Q, тис.грн	392392,00	409246,20	16854,20	104,30
2. Середньоспискова чисельність робітників, ЧР, осіб	388,00	377,00	-11,00	97,16
3. Середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, Д, дні	235	246	11	104,65
4. Середня тривалість робочого дня, Т, год	8,00	8,00	0,00	100,00
5. Середньорічна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./особу, ПП _{річ} , (п.1/п.2)	1011,32	1085,53	74,21	107,34
6. Середньоденна продуктивність праці одного робітника, тис.грн/ люд-дн., ППден, (п.5/п.3), (п.1/п.2/п.3)	4,30	4,41	0,11	102,57
7. Середньогодинна продуктивність праці одного робітника, тис.грн/люд-год., ППгод, (п.6/п.4), (п.1/п.2/п.3/п.4)	0,54	0,55	0,01	102,57
8. Середньорічна вартість основних виробничих фондів, ОФ, тис.грн	473337,00	546385,00	73048,00	115,43
9. Середньорічна вартість активної частини основних виробничих фондів, ОФакт, тис.грн	289382,50	313464,00	24081,50	108,32
10. Питома вага активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості, ПВакт % ((п.9/п.8)*100)	61,14	57,37	-3,77	93,84
11. Фондовіддача, ФВ, грн/грн (п.1/п.8)	0,83	0,75	-0,08	90,35
12. Фондовіддача активної частини, ФВакт, грн./грн. (п.1/п.9)	1,36	1,31	-0,05	96,28
13. Вартість витрачених матеріалів, ВМ, тис.грн.	165930,00	141110,00	-24820,00	85,04
14. Матеріаломісткість, ММ, грн. (п.13/п.1)	0,42	0,34	-0,08	81,54

Факторна модель 1:

$$Q = ЧР \times ПП_{річ}, \quad (3.1)$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн.;

ЧР – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

ПП_{річ} – середньорічна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./особу.

Для розрахунку використовується метод скоригованого показника.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок скоригованого показника:

$$Q^{ск} = ЧР_1 \times ПП_{річ 0}, \quad (3.2)$$

$$Q^{ск} = 377 * 1011,32 = +381267,4845 \text{ тис. грн}$$

де ЧР – середньооблікова чисельність робітників за звітний рік;

$\text{ПП}_{\text{річ}}$ – продуктивність праці одного робітника за попередній рік.

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньооблікової чисельності робітників на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{чр}} = Q^{\text{ск}} - Q_0, \quad (3.3)$$

$$\Delta Q_{\text{чр}} = 381267,4845 - 392392,0 = -11124,52 \text{ тис. грн}$$

де Q_0 – обсяг виробленої продукції за попередній рік.

- визначення впливу зміни продуктивності праці одного робітника на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{ппріч}} = Q_1 - Q^{\text{ск}}, \quad (3.4)$$

$$\Delta Q_{\text{ппріч}} = 409246,20 - 381267,4845 = +27978,72 \text{ тис. грн}$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітнього року.

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{чр}} \pm \Delta Q_{\text{ппріч}}. \quad (3.5)$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0. \quad (3.6)$$

$$\pm \Delta Q = -11124,52 + 27978,72 = +16854,20 \text{ тис.грн}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 = 409246,2 - 392392,00 = +16854,20 \\ +16854,20 = +16854,20$$

Факторна модель 2:

$$Q = \text{чр} \times \text{Д} \times \text{ПП}_{\text{ден}}, \quad (3.7)$$

де Q – обсяг виробленої продукції,робіт, послуг, тис.грн;

чр – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

Д – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, днів;

$\text{ПП}_{\text{ден}}$ – середньоденна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./люд-дн.

Для розрахунку використовується метод абсолютних різниць.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньооблікової чисельності робітників на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{чр}} = (\text{ЧР}_1 - \text{ЧР}_0) \times D_0 \times \text{ПП}_{\text{ден.0}}; \quad (3.8)$$

$$\Delta Q_{\text{чр}} = (-11) * 235 * 4,30 = -11124,52 \text{ тис. грн.}$$

де ЧР_1 – середньооблікова чисельність робітників звітнього року;

ЧР_0 – середньооблікова чисельність робітників попереднього року;

D_0 – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за попередній рік;

$\text{ПП}_{\text{ден.0}}$ – середньоденна продуктивність праці одного робітника за попередній рік.

- визначення впливу зміни середньої кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік на зміну обсягу виробництва продукції:

-

$$\Delta Q_{\text{д}} = \text{ЧР}_1 * (D_1 - D_0) * \text{ПП}_{\text{ден.0}}; \quad (3.9)$$

$$\Delta Q_{\text{д}} = 377 * (11) * 4,30 = +17733,58 \text{ тис.грн.}$$

де ЧР_1 – середньооблікова чисельність робітників звітнього року;

D_1 – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за звітний рік;

D_0 – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за попередній рік;

$\text{ПП}_{\text{ден.0}}$ – середньоденна продуктивність праці одного робітника попереднього року.

- визначення впливу зміни середньоденної продуктивності праці одного робітника на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{ППден}} = \text{ЧР}_1 \times \text{Д}_1 \times (\text{ПП}_{\text{ден.1}} - \text{ПП}_{\text{ден.0}}) \quad (3.10)$$

$$\Delta Q_{\text{ППден}} = 377 \times 246 \times (0,11) = +10245,14 \text{ тис. грн.}$$

де ЧР_1 – середньооблікова чисельність робітників звітнього року;

Д_1 – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за звітний рік;

$\text{ПП}_{\text{ден.1}}$ – середньоденна продуктивність праці одного робітника звітнього року;

$\text{ПП}_{\text{ден.0}}$ – середньоденна продуктивність праці одного робітника попереднього року.

2. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{ЧР}} \pm \Delta Q_{\text{Д}} \pm \Delta Q_{\text{ППден.}} \quad (3.11)$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0.$$

$$\pm \Delta Q = -11124,52 + 17733,58 + 10245,14 = +16854,2 \text{ тис. грн}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 = 409246,2 - 392392,00 = +16854,20$$

$$+16854,20 = +16854,20$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року;

Q_1 – обсяг випуску продукції звітнього року.

Факторна модель 3:

$$Q = \text{ЧР} \times \text{Д} \times \text{Т} \times \text{ПП}_{\text{год.}} \quad (3.12)$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн;

ЧР – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

Д – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, днів;

Т – середня тривалість робочого дня, год;

$ПП_{год}$ – середньогодинна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./люд-год.

Для розрахунку використовується метод ланцюгових підстановок.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок умовних показників:

$$Q^I = ЧР_1 \times Д_0 \times T_0 \times ПП_{год0}; \quad (3.13)$$

$$Q^I = 377 \times 235 \times 8,0 \times 0,54 = 381267,4845 \text{ тис.грн}$$

$$Q^{II} = ЧР_1 \times Д_1 \times T_0 \times ПП_{год0}; \quad (3.14)$$

$$Q^{II} = 377 \times 246 \times 8,0 \times 0,54 = 399001,0644 \text{ тис.грн}$$

$$Q^{III} = ЧР_1 \times Д_1 \times T_1 \times ПП_{год0}$$

(3.15)

$$Q^{III} = 377 \times 213 \times 8,0 \times 0,54 = 399001,0644 \text{ тис.грн}$$

де Q^I , Q^{II} та Q^{III} – перший, другий та третій умовні показники (завжди на один менше ніж факторів, що включені у факторну модель);

$ЧР_1$ – середньооблікова чисельність робітників звітного року;

$Д_0$ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за попередній рік, дні;

$Д_1$ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за звітний рік, дні;

T_0 – середня тривалість робочого дня за попередній рік, год;

T_1 – середня тривалість робочого дня за звітний рік, год;

$ПП_{год0}$ – середньогодинна продуктивність праці одного робітника за попередній рік, тис.грн./люд-год.

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньооблікової чисельності робітників на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{ЧР} = Q^I - Q_0,$$

$$\Delta Q_{ЧР} = 381267,4845 - 392392,00 = -11124,52 \text{ тис.грн}$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

- визначення впливу зміни середньої кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{д}} = Q^{\text{II}} - Q^{\text{I}}, \quad (3.16)$$

$$\Delta Q_{\text{д}} = 399001,0644 - 381267,48 = +17733,58 \text{ тис.грн}$$

- визначення впливу зміни середньої тривалості робочого дня на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{Т}} = Q^{\text{III}} - Q^{\text{II}}, \quad (3.17)$$

$$\Delta Q_{\text{Т}} = 399001,0644 - 399001,0644 = 0 \text{ тис.грн}$$

- визначення впливу зміни середньогодинної продуктивності праці одного робітника на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{ППГод.}} = Q_1 - Q^{\text{III}}, \quad (3.18)$$

$$\Delta Q_{\text{ППГод.}} = 409246,20 - 399001,0644 = +10245,14 \text{ тис.грн}$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітного року.

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{чр}} \pm \Delta Q_{\text{д}} \pm \Delta Q_{\text{Т}} \pm \Delta Q_{\text{ППГод.}} \quad (3.19)$$

$$\pm \Delta Q = -11124,52 + 17733,58 + 0 + 10245,14 = +16854,20 \text{ тис.грн}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 = 409246,20 - 392392,0 = +16854,20 \text{ тис.грн}$$

$$+16854,20 = +16854,20$$

Факторна модель 4:

$$Q = \text{ОФ} \times \text{ФВ}, \quad (3.20)$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн;

ОФ – середня вартість основних виробничих фондів, тис.грн;

ФВ – фондвіддача, грн./грн.

Для розрахунку використовується метод скоригованого показника.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок скоригованого показника:

$$Q^{ск} = ОФ_1 \times ФВ_0, \quad (3.21)$$

$$Q^{ск} = 546385,00 \times 0,83 = 452948,1171 \text{ тис. грн}$$

де $ОФ_1$ – середня вартість основних виробничих фондів звітнього року, тис.грн;

$ФВ_0$ – фондівдача за попередній рік, грн./грн.

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньої вартісті основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{ОФ} = Q^{ск} - Q_0 \quad (3.22)$$

$$\Delta Q_{ОФ} = 452948,1171 - 392392,0 = +60556,12 \text{ тис. грн}$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

- визначення впливу зміни фондівдачі на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{ФВ} = Q_1 - Q^{ск} \quad (3.23)$$

$$\Delta Q_{ФВ} = 409246,20 - 452948,1171 = -43701,92 \text{ тис.грн}$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітнього року.

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{ОФ} \pm \Delta Q_{ФВ} \quad (3.24)$$

$$\pm \Delta Q = 60556,12 - 43701,92 = +16854,20 \text{ грн}$$

$$\begin{aligned} \pm \Delta Q &= Q_1 - Q_0 = 409246,20 - 392392,00 = 16854,20 \text{ тис.грн} \\ &+ 16854,20 = +16854,20 \end{aligned}$$

Факторна модель 5:

$$Q = ОФ \times ПВ_{акт.} \times ФВ_{акт.} \quad (3.25)$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн;

ОФ – середня вартість основних виробничих фондів, тис.грн;

$PV_{акт}$ – питома вага активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів;

$ФВ_{акт}$ – фондвіддача активної частини основних виробничих фондів, грн./грн.

Для розрахунку використовується метод ланцюгових підстановок.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок умовних показників:

$$Q^I = OF_1 \times PV_{акт.0} \times ФВ_{акт.0} \quad (3.26)$$

$$Q^I = 546385,00 \times 0,6114 \times 1,36 = 452948,1171 \text{ тис. грн}$$

$$Q^{II} = OF_1 \times PV_{акт.1} \times ФВ_{акт.0} \quad (3.27)$$

$$Q^{II} = 546385,00 \times 0,5737 \times 1,36 = 425045,6261 \text{ тис.грн}$$

де Q^I та Q^{II} – перший та другий умовні показники (завжди на один менше, ніж факторів);

OF_1 – середня вартість основних виробничих фондів звітного року;

$PV_{акт.0}$ – питома вага активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів попереднього року;

$PV_{акт.1}$ – питома вага активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів звітного року;

$ФВ_{акт0}$ – фондвіддача активної частини основних виробничих фондів попереднього року.

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньої вартості основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{OF} = Q^I - Q_0,$$

$$\Delta Q_{OF} = 452948,1171 - 392392,00 = +60556,12 \text{ тис.грн}$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

- визначення впливу зміни питомої ваги активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{ПВакт}} = Q^{\text{II}} - Q^{\text{I}} \quad (3.28)$$

$$\Delta Q_{\text{ПВакт}} = 425045,6261 - 452948,1171 = -27902,49 \text{ тис. грн}$$

- визначення впливу зміни фондівіддачі активної частини основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{\text{ФВакт.}} = Q_1 - Q^{\text{II}}, \quad (3.29)$$

$$\Delta Q_{\text{ФВакт.}} = 409246,20 - 425045,6261 = -15799,43 \text{ тис. грн}$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітнього року.

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{ОФ}} \pm \Delta Q_{\text{ПВакт.}} \pm \Delta Q_{\text{ФВакт.}} \quad (3.30)$$

$$\pm \Delta Q = 60556,12 - 27902,49 - 15799,43 = +16854,20 \text{ тис. грн}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 = 409246,20 - 392392,00 = 16854,20 \text{ тис. грн}$$

$$+16854,20 = +16854,20$$

Факторна модель б:

$$Q = \text{МВ} / \text{ММ}, \quad (3.31)$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис./грн;

МВ – матеріальні витрати, тис. грн;

ММ – матеріаломісткість продукції, грн./грн.

Для розрахунку використовується метод скоригованого показника.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок скоригованого показника:

$$Q^{\text{ск}} = \text{МВ}_1 / \text{ММ}_0 \quad (3.32)$$

$$Q^{\text{ск}} = 141110,00 / 0,42 = 333697,5539 \text{ тис. грн}$$

де МВ_1 – матеріальні витрати звітнього року;

ММ_0 – матеріаломісткість продукції попереднього року.

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни матеріальних витрат на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{MB} = Q^{ck} - Q_0, \quad (3.33)$$

$$\Delta Q_{MB} = 333697,5539 - 392392,00 = -58694,45 \text{ тис.грн}$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

- визначення впливу зміни матеріаломісткості продукції на зміну обсягу виробництва продукції:

$$\Delta Q_{MM} = Q_1 - Q^{ck} \quad (3.34)$$

$$\Delta Q_{MM} = 409246,20 - 333697,5539 = +75548,65 \text{ тис.грн}$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітнього року.

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{MB} \pm \Delta Q_{MM} \quad (3.35)$$

$$\pm \Delta Q = -58694,45 - 75548,65 = +16854,20 \text{ грн}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0.$$

$$+16854,20 = +16854,20$$

Для узагальнення впливу факторів складається таблиця 3.2.

Таблиця 3.2 – Узагальнення впливу факторів на зміну обсягу випуску продукції на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019 роки

Фактори	Сума впливу, тис.грн.
1. Зменшення середньооблікової чисельності робітників	-11124,52
2. Збільшення середньої кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік	+17733,58
3. Середня тривалість робочого дня – const	0,00
4. Зростання середньорічної продуктивності праці одного робітника	+27978,72
5. Зростання середньоденної продуктивності праці одного робітника	+10245,14
6. Зростання середньогодинної продуктивності праці одного робітника	+10245,14
7. Зростання середньорічної вартості основних виробничих фондів	+60556,12
8. Зменшення питомої ваги активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості	-27902,49
9. Зменшення фондівіддачі	-43701,92

10. Зменшення фондівіддачі активної частини	-15799,43
11. Зменшення вартості витрачених матеріалів	-58694,45
12. Зменшення матеріаломісткості	+75548,65
Усього	+45084,53

Що стосується показників ефективності використання трудових ресурсів, то тут можна виділити наступні: продуктивність праці, трудомісткість продукції, фондоозброєність праці (табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Показники ефективності використання праці (трудових ресурсів) на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

Показники	Роки			Темп приросту показника, %		
	2017	2018	2019	2018/2017	2019/2018	2019/2017
Продуктивність праці, тис.грн/особу						
- одного працівника	3,41	3,57	3,65	4,69	2,29	7,08
- одного робітника	4,11	4,30	4,41	4,57	2,57	7,26
Трудомісткість одиниці продукції, л.-год.	2,35	2,24	2,19	-4,48	-2,24	-6,61
Фондоозброєність праці, тис.грн/особу	857,27	1013,57	1200,85	18,23	18,48	40,08
Зарплатомісткість продукції, грн/грн	0,12	0,13	0,16	7,29	22,48	31,40

Отже, як видно з таблиці 3.3 продуктивність праці працівника ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки постійно зростає (рис.3.1).

Динаміка середньорічної продуктивності праці одного робітника, є аналогічною до динаміки продуктивності праці працівника.

Трудомісткість одиниці продукції зменшується протягом трьох досліджуваних років, що є позитивною динамікою (рис.3.2).

Показник фондоозброєності праці має динаміку до зростання, що свідчить

про підвищення рівня забезпеченості працівників підприємства основними засобами (рис.3.3).

Беручи до уваги, що протягом 2017-2019 років рівень зносу основних засобів зростає та знижується коефіцієнт оновлення, то можна стверджувати, що ця динаміка не є ефективною.

Зарплатомісткість продукції зростає (рис.3.4).

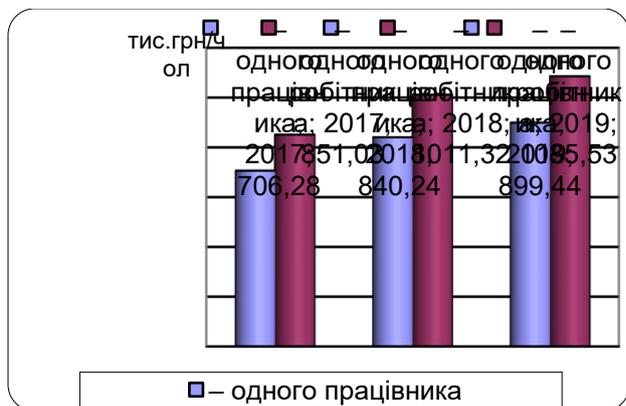

Рисунок 3.1 – Динаміка середньорічної продуктивності праці на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

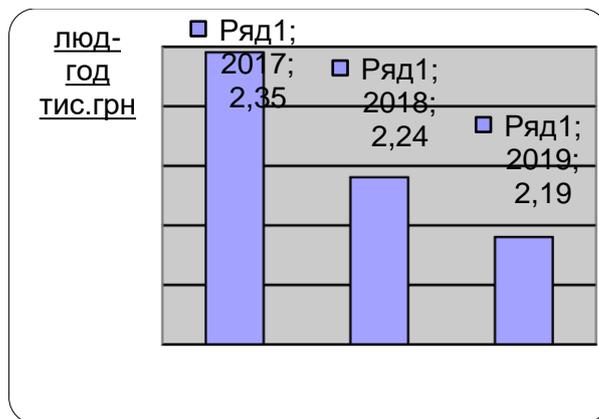

Рисунок 3.2 – Динаміка трудомісткості одиниці продукції на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

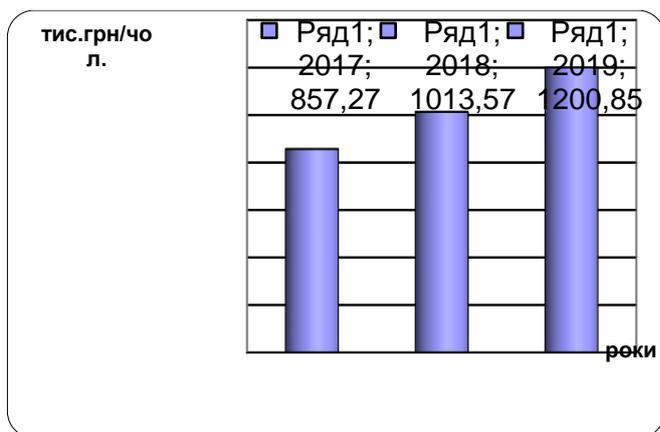

Рисунок 3.3 – Динаміка фондоозброєності праці на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

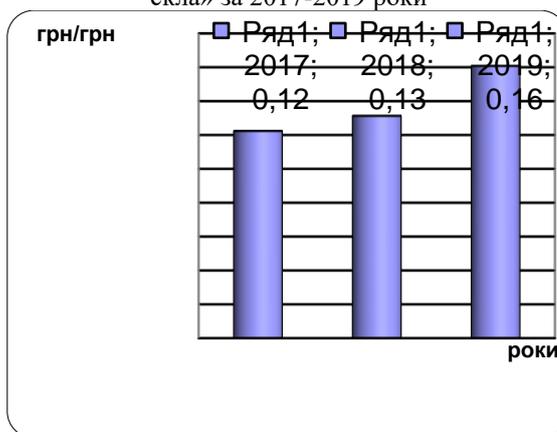

Рисунок 3.4 – Динаміка зарплатомісткості на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

Показник рентабельності персоналу є суттєвим показником для оцінки ефективності використання ефективності на підприємстві. Він розраховується як відношення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування до середньорічної чисельності промислово-виробничого персоналу. Прибуток залежить від рентабельності продажу, тому факторну модель даного показника можна зобразити наступним чином:

$$P_{\Pi} = \frac{\Pi}{ЧП} = \frac{\Pi}{ЧД} \times \frac{ЧД}{ВП} \times \frac{ВП}{ЧП} = P_{об} \times Ч_{РП} \times РВ, \quad (3.36)$$

де Π – прибуток від реалізації;

$ЧП$ – середньоспискова чисельність працівників;

$В$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції;

$ВП$ – вартість випуску товарної продукції (обсяг реалізованої продукції);

$P_{об}$ – рентабельність обороту;

$Ч_{РП}$ – частка реалізованої продукції у загальному обсязі випуску продукції;

$РВ$ – середньорічна продуктивність праці одного працівника.

За цією моделлю можна встановити, як змінився прибуток на одного працівника за рахунок продуктивності праці; частки реалізованої продукції у загальному обсязі її випуску; рівня рентабельності продажу. Вона дозволяє ув'язати фактори зростання продуктивності праці з темпами зростання рентабельності персоналу. Для аналізу рентабельності персоналу використовуються дані таблиці 3.5.

Таблиця 3.4 – Аналіз рентабельності персоналу ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Темп приросту, %	
				2019 до 2017 р.	2019 до 2018 р.
1. Прибуток від реалізації продукції, робіт та послуг, П, тис.грн	149972,00	124428,00	152351,00	2379,00	27923,00
2. Середньоспискова чисельність працівників ЧП, осіб	488,00	467,00	455,00	-33,00	-12,00
3. Чистий дохід від реалізації, ЧД, тис.грн	354 951	398 365	403 890	48939,00	5525,00
4. Обсяг виробництва, ВП, тис.грн	344665,70	392392,00	409246,20	64580,50	16854,20
5. Рентабельність обороту (продажу), Роб, (п.1/п.3), %	42,25	31,23	37,72	-4,53	6,49
6. Частка реалізованої продукції у загальному обсязі випуску продукції, Чрп, (п.3/п.4), %	102,98	101,52	98,69	-4,29	-2,83
7. Середньорічний виробіток одного працівника, РВ, тис.грн/особу	706,28	840,24	899,44	193,16	59,20

8. Рентабельність персоналу, тис.грн/особу	307,32	266,44	334,84	27,52	68,40
---	--------	--------	--------	-------	-------

За даними таблиці видно, що зростання характерне для всіх показників діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки крім рентабельності обороту, частки реалізованої продукції у загальному обсязі випуску продукції.

На фоні такої динаміки всіх показників рентабельність персоналу підприємства за період 2017-2019 роки зростає на 27,52% (рис.3.5).

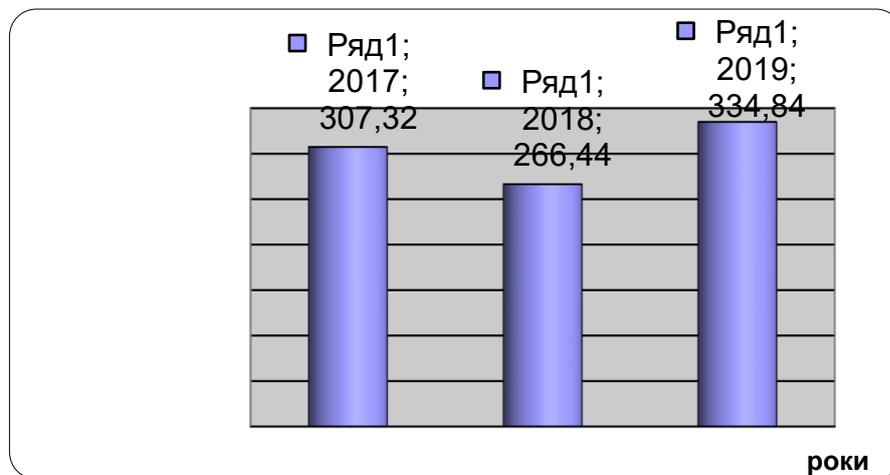

Рисунок 3.5 – Рентабельність персоналу ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки, тис.грн/особу

Таким чином, на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки спостерігається підвищення саме фінансових результатів діяльності за рахунок зростання ефективності роботи персоналу.

Для визначення факторів, які впливають на продуктивність праці скористаємось даними таблиці 3.5. На даному етапі необхідно визначити фактори, за рахунок яких відбувається зміна рівня продуктивності праці.

Таблиця 3.5 – Вихідні дані для визначення факторів впливу на середньорічну продуктивність праці на підприємстві за 2018-2019 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)	
	2017	2018	2019	2019/2017	2019/2018
Обсяг виробництва продукції, тис.грн (Q)	344665,7	392392,0	409246,2	64580,50	16854,20
Середньооблікова чисельність працівників, осіб (ЧП)	488	467	455	-33,00	-12,00
Середньооблікова чисельність робітників, осіб (ЧР)	405	388	377	-28	-11
Питома вага робітників у загальній чисельності працівників, % (ПВ)	82,99%	83,08%	82,86%	-0,13%	-0,23%
Відпрацьовано всього, люд-годин (ТВ)	808363,0	879106,0	896355,0	87992,00	17249,00
Кількість днів, відпрацьованих 1 працівником (Д)	207	235	246	39	11
Середня тривалість робочого дня, годин (Т)	8,0	8,0	8,0	0,00	0,00
Фондовіддача, грн/грн (ФВ)	0,82	0,83	0,75	-0,07	-0,08
Фондоозброєність, тис.грн/особу (Фо)	857,3	1013,6	1200,8	343,58	187,28
Середньорічний виробіток, тис.грн./особу					
– одного працівника (ПП _{пр})	706,28	840,24	899,44	193,16	59,20
– одного робітника (ПП _{роб})	851,03	1011,32	1085,53	234,51	74,21
Середньоденний виробіток робітника, тис.грн./люд.-день (ПП _{ден})	4,11	4,30	4,41	0,30	0,11
Середньогодинний виробіток робітника, тис.грн./люд.-год (ПП _{год})	0,514	0,537	0,551	0,04	0,014

Вплив факторів може бути визначений за допомогою таких факторних моделей:

$$ПП_{пр} = Q / ЧР , \quad (3.37)$$

де $ПП_{пр}$ – продуктивність праці працівника, тис.грн/особу;

Q – обсяг виробництва продукції, тис.грн;

$ЧР$ – середньорічна чисельність робітників, осіб.

$$ПП_{пр} = Q / (ЧП \cdot ПВ) : 100 \quad (3.38)$$

де $ЧП$ – середньорічна чисельність працівників, осіб;

$ПВ$ – питома вага робітників у складі працівників, %.

$$ПП_{пр} = Д \cdot Т \cdot ПП_{год} , \quad (3.39)$$

де T – середня тривалість робочого дня, год;

D – кількість відпрацьованих днів за рік;

$ПП_{год}$ – середньогодинна продуктивність праці робітника, тис.грн/особу.

$$ПП_{пр} = D \cdot ПП_{ден}, \quad (3.40)$$

де $ПП_{ден}$ – середньоденна продуктивність праці працівника, тис.грн/особу.

$$ПП_{пр} = ФВ \cdot ФО, \quad (3.41)$$

де $ФВ$ – фондвіддача, грн/грн;

$ФО$ – фондоозброєність, тис.грн/особу.

Визначається вплив факторів на середньорічну продуктивність праці працівника методом ланцюгових підстановок.

Отримані дані заносяться в таблицю 3.6.

Таблиця 3.6 – Визначення впливу факторів на середньорічну продуктивність праці працівника по ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019

Фактор		Метод розрахунку	Сума впливу, тис.грн/особу
↑ПП на 59,20 тис.грн/особу в т.ч. за рахунок:		$ПП_1 - ПП_0$	+59,20
ПП _{пр} = Q / ЧР	1. ↑Q на 16854,20 тис.грн	$ПП^I - ПП_{пр0} = \frac{Q_1}{ЧР_0} - ПП_{пр0}$	+214,52
	2. ↓ЧР на 11 осіб	$ПП_{пр1} - ПП^I = ПП_{пр1} - \frac{Q_1}{ЧР_0}$	-155,32
ПП _{пр} = Q / ЧП · ПВ	1. ↑Q на 16854,20 тис.грн	$ПП^I - ПП_{пр0} = \frac{Q_1}{ЧП_0 \cdot ПВ_0} - ПП_{пр0}$	+214,52
	2. ↓ЧП на 12 осіб	$ПП^I - ПП^{II} = \frac{Q_1}{ЧП_1 \cdot ПВ_0} - \frac{Q_1}{ЧП_0 \cdot ПВ_0}$	+27,82
	3. ↓ПВ на 0,23%	$ПП_{пр1} - ПП^{II} = ПП_{пр1} - \frac{Q_1}{ЧП_1 \cdot ПВ_0} =$	-183,13
1. ↑D на 11 днів		$ПП^I - ПП_{пр0} = D_1 \cdot T_0 \cdot ПП_{год0} - ПП_{пр0}$	+218,12

$\frac{\text{ППр} = \text{Д} \cdot \text{ППГод}}{\text{Т} \cdot \text{ППГод}}$	2. $T = \text{const}$	$\text{ПП}^I - \text{ПП}^II = \text{Д}_1 \cdot \text{T}_1 \cdot \text{ПП}_{\text{Год } 0} - \text{Д}_1 \cdot \text{T}_0 \cdot \text{ПП}_{\text{Год } 0}$	0,00
	3. $\uparrow \text{ППГод}$ на 0,014 тис.грн/особу	$\text{ПП}_{\text{пр}1} - \text{ПП}^I = \text{ПП}_{\text{пр}1} - \text{Д}_1 \cdot \text{T}_1 \cdot \text{ПП}_{\text{Год } 0}$	-158,92
$\frac{\text{ППр} = \text{Д} \cdot \text{ППДен}}{\text{ППр} = \text{Д} \cdot \text{ППДен}}$	1. $\uparrow \text{Д}$ на 11 днів	$\text{ПП}_{\text{пр}}^I - \text{ПП}_{\text{про}} = \text{Д}_1 \cdot \text{ПП}_{\text{ден } 0} - \text{ПП}_{\text{про}}$	+218,12
	2. $\uparrow \text{ППДен}$ на 0,11 тис.грн/особу	$\text{ПП}_{\text{пр}1} - \text{ПП}_{\text{пр}}^I = \text{ПП}_{\text{пр}1} - \text{Д}_1 \cdot \text{ПП}_{\text{ден } 0}$	-158,92
$\frac{\text{ППр} = \text{ФВ} \cdot \text{ФО}}{\text{ППр} = \text{ФВ} \cdot \text{ФО}}$	1. $\downarrow \text{ФВ}$ на 0,08 грн/грн	$\text{ПП}_{\text{пр}}^I - \text{ПП}_{\text{про}} = \text{ФВ}_1 \cdot \text{ФО}_0 - \text{ПП}_{\text{про}}$	-81,07
	2. $\uparrow \text{ФО}$ на 187,28 тис. грн/особу	$\text{ПП}_{\text{пр}1} - \text{ПП}_{\text{пр}}^I = \text{ПП}_{\text{пр}1} - \text{ФВ}_1 \cdot \text{ФО}_0$	+140,27

Фактори, що впливають на середньорічну продуктивність праці одного працівника представлено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Вплив факторів на середньорічну продуктивність праці працівників по підприємству за 2018-2019 роки.

Показники	Сума впливу, тис.грн/особу
1. Збільшення обсягу випуску продукції на 16854,20 тис.грн	+214,52
2. Зменшення чисельності робітників на 11 особи	-155,32
3. Зменшення чисельності працівників на 12 особи	+27,82
4. Зменшення питомої ваги робітників у складі працівників на 0,23%	-183,13
5. Збільшення середньої кількості відпрацьованих днів на 11 днів	+218,12
6. Тривалість робочого дня $T = \text{const}$	–
7. Збільшення середньогодинної продуктивності праці на 0,014 тис.грн /особу	-158,92
8. Збільшення денної продуктивності праці на 0,11 тис.грн/особу	-158,92
9. Зменшення фондівіддачі на 0,08 грн./грн.	-81,07
10. Збільшення фондоозброєності на 187,28 тис. грн/особу	+140,27

Далі проаналізуємо ефективність використання основних виробничих засобів на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки (табл.3.9).

Таблиця 3.8 – Аналіз узагальнюючих показників ефективності використання основних виробничих засобів на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

№	Найменування показників	Роки	Абсолютне відхилення (+,-)
---	-------------------------	------	----------------------------

п/п		2017	2018	2019	2019/2017	2019/2018
1	Фондовіддача, ФВ , грн./грн.	0,82	0,83	0,75	-0,07	-0,08
2	Фондомісткість, ФМ , грн./грн.	1,21	1,21	1,34	0,12	0,13
3	Фондорентабельність, ФР , %	29,38	21,54	22,85	-6,53	1,31

Динаміка показника фондорентабельності характеризується зниженням у 2018 році, та несуттєвим зростанням у 2019 році (рис. 3.6).

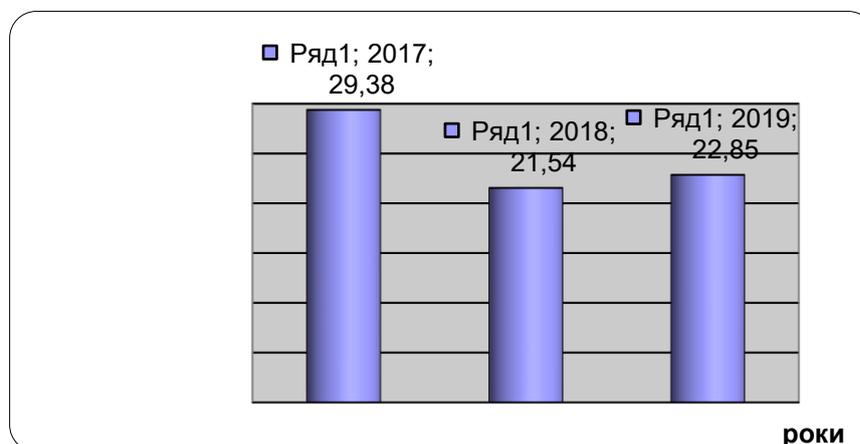

Рисунок 3.6 – Динаміка фондорентабельності на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки, %

Для виявлення впливу показників використання ефективності використання основних виробничих засобів на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» необхідно виконати факторний аналіз, вихідні дані для якого приведені у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Вихідні дані для розрахунку впливу факторів на зміну фондовіддачі основних виробничих фондів на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019 роки

№п/п	Найменування показників	Роки		Абсолютне відхилення (+,-)
		2018	2019	2019/2018
1	Обсяг виробленої продукції, Q , тис.грн.	392392,0	409246,2	+16854,20
2	Чисельність працівників, ЧП , чол.	467	455	-12,00
3	Чисельність робітників, ЧР , чол.	388	377	-11
4	ПВ робітників у складі працівників, ПВ , %	83,08%	82,86%	-0,23%
5	Чистий прибуток, ЧП , тис.грн.	101937,0	124838,0	+22901,00
6	Середньорічна вартість основних виробничих	473337,0	546385,0	+73048,00

	засобів, ОФ , тис.грн.			
7	Середньорічна вартість активної частини ОВЗ, ОФ_{акт} , тис.грн.	289382,5	313464,0	+24081,50
8	ПВ активної частини ОВЗ у загальній вартості ОВЗ, ПВ_{акт} , %	61,14%	57,37%	-3,77%
9	Середньорічна ПП одного робітника, тис. грн./чол., ПП річ (стр.1/стр.3)	1011,3	1085,5	+74,21
10	Рівень ефективності використання ОВЗ при здійсненні трудової діяльності, (стр.9/стр.6)	0,0021	0,0020	-0,0001
11	Фондовіддача, ФВ , грн./грн. (стр.1/стр.6)	0,83	0,75	-0,08
12	Фондомісткість, ФМ , грн./грн. (стр.6/стр.1)	1,21	1,34	+0,13
13	Фондоозброєність, ФОзб , тис.грн./чол. (стр.6/стр.3)	1013,57	1200,85	+187,28
14	Фондорентабельність, ФР , % ((стр.5/стр.6)×100%)	21,54	22,85	+1,31
15	Фондовіддача активної частини, ФВ_{акт} , грн./грн. (стр.1/стр.7)	1,36	1,31	-0,05
16	Фондомісткість активної частини, ФМ_{акт} , грн./грн. (стр.7/стр.1)	0,74	0,77	+0,03
17	Фондоозброєність активної частини, Ф_{об(акт)} , тис.грн./чол. (стр.7/стр.3)	745,83	831,47	+85,64
18	Фондорентабельність активної частини, ФР_{акт} , % ((стр.5/стр.7)×100%)	35,23	39,83	+4,60

Факторні моделі і розрахунок впливу факторів на зміну фондовіддачі основних виробничих фондів підприємства ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019 роки представимо у таблиці 3.11.

Таблиця 3.10 – Розрахунок впливу факторів на зміну фондовіддачі основних виробничих фондів на підприємстві за 2018-2019 роки.

Фактор		Метод розрахунку	Сума впливу, грн/грн
↓ ФВ на 0,08 грн./грн. в т.ч. за рахунок:		$\text{ФВ} = \text{ФВ}_1 - \text{ФВ}_0$	+0,08
ФВ=Q/OФ	1. ↑ Q на 16854,20 тис.грн.	$\text{ФВ}^1 = Q_1 / O\Phi_0$ $\text{ФВ}^Q = \text{ФВ}^1 - \text{ФВ}_0$	+0,04
	2. ↑ ОФ на 73048 тис.грн.	$\text{ФВ}^{O\Phi} = \text{ФВ}_1 - \text{ФВ}^1$	-0,12
ФВ=ФВ_{акт} Т × ПВ_{акт}	1. ↓ ФВ_{акт} на 1,08 грн./грн.	$\text{ФВ}^1 = \text{ФВ}_{\text{акт}(1)} \times \text{ПВ}_{\text{акт}(0)}$ $\text{ФВ}^{\text{ФВакт}} = \text{ФВ}^1 - \text{ФВ}_0$	-0,03
	3. ↑ ПВ_{акт} на 0,85%	$\text{ФВ}^{\text{ПВакт}} = \text{ФВ}_1 - \text{ФВ}^1$	-0,05
ФВ=ПП/Ф Озб	1. ↑ ППріч на 74,21 тис.грн./чол.	$\text{ФВ}^1 = \text{ПП}_1 / \text{Ф}O_{зб(0)}$ $\text{ФВ}^{\text{ПП}} = \text{ФВ}^1 - \text{ФВ}_0$	+0,24
	4. ↑ ФОзб на 187,28 тис.грн./чол.	$\text{ФВ}^{\text{ФОзб}} = \text{ФВ}_1 - \text{ФВ}^1$	-0,32

$\Phi B = Q / (\text{ЧР} \times \Phi O_{36})$	1. $\uparrow Q$ на 16854,20 тис.грн.	$\Phi B^I = Q_1 / (\text{ЧР}_0 \times \Phi O_{36(0)})$ $\Phi B^{II} = Q_1 / (\text{ЧР}_1 \times \Phi O_{36(0)})$ $\Phi B^Q = \Phi B^I - \Phi B_0$	+0,21
	2. $\downarrow \text{ЧР}$ на 11 чол.	$\Phi B^{\text{ЧП}} = \Phi B^{II} - \Phi B^I$	+0,03
	5. $\uparrow \Phi O_{36}$ на 187,28 тис.грн./чол.	$\Phi B^{\Phi O_{36}} = \Phi B_1 - \Phi B^{II}$	-0,32

На основі розрахунків впливу факторів на зміну фондівіддачі побудуємо узагальнюючу таблицю 3.11.

Таблиця 3.11 – Узагальнююча таблиця впливу факторів на фондівіддачу по ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019 роки

№п/п	Показники	Сума впливу, грн./грн.
1	Збільшення обсягу випущеної продукції на 1654,20 тис.грн.	+0,04
2	Збільшення середньорічної вартості ОВЗ на 73048,00 тис.грн.	-0,12
3	Зменшення фондівіддачі активної частини ОВЗ на 1,08 грн./грн.	-0,03
4	Збільшення питомої ваги активної частини ОВЗ у загальній їх вартості на 0,85%	-0,05
5	Збільшення середньорічної ПП робітника на 74,21 тис.грн./чол.	+0,24
6	Збільшення фондоозброєності на 187,28 тис.грн./чол.	-0,32
7	Зменшення середньоспискової чисельності робітників на 11 чол.	+0,03
	Разом	-0,21

Наступною групою показників, є показники ефективності використання оборотних фондів (табл. 3.12).

Показники обертання мають велике значення для оцінки ефективного використання будь-яких активів, в т.ч. і оборотного капіталу.

Таблиця 3.12 – Аналіз показників ефективності використання оборотних фондів на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення (+,-) 2019 року від 2017 року		Відхилення (+,-) 2019 року від 2018 року	
				абсолютне	відносне, %	абсолютне	відносне, %
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів, обертів	1,65	1,58	1,44	-0,21	-12,51	-0,14	-8,84

Коефіцієнт завантаження оборотних засобів грн./грн.	0,61	0,63	0,69	+0,09	+14,30	+0,06	+9,70
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	218	227	249	+31	+14	+22	10
Відносне вивільнення (-) (+ залучення) оборотних засобів, тис. грн.	–	+9029,2	+24406,0	–	–	+15376,79	+170,30
Рентабельність оборотних засобів, %	57,132	40,515	44,611	-12,52	-21,92	+4,10	+10,11

Коефіцієнт обіговості оборотних засобів за досліджуваний період знижується. Так, у 2017 році його значення становило 1,65, у 2018 році він зменшився до значення 1,58, а у 2019 році дорівнював 1,44, що менше на 8,84% порівняно із попереднім періодом. Це свідчить про погіршення ефективності використання оборотних засобів протягом 2017-2019 років (рис. 3.7).

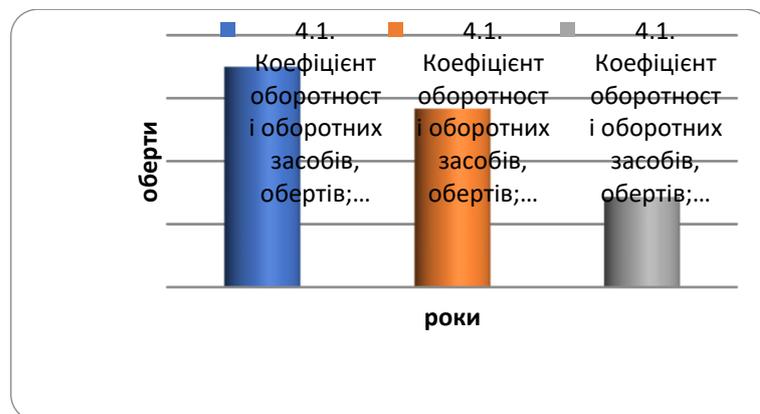

Рисунок 3.7 – Динаміка оборотності оборотних засобів ПАТ «ПЗМС»

Негативна динаміка відповідно і у тривалості обороту оборотних засобів. Тривалість періоду зростає протягом 2017-2019 років.

За рахунок зростання періоду оборотності оборотних засобів у 2018 році порівняно з 2017 було залучено оборотні засоби у сумі 9029,2 тис. грн., а у 2019 році – 24406,0 тис.грн. Можна відмітити загальну негативну динаміку показників оборотності оборотних засобів.

У 2018 році рентабельність оборотних засобів знижується, а у 2019 році

зростає на 4,10% за абсолютним показником, що більше на 10,11%, та становить 44,611%.

Розрахуємо вплив зміни розміру оборотних активів та ефективність їх використання на обсяг виручки від реалізації та чистого прибутку у порівнянні з 2018 роком. Розрахунки зведемо у таблицю 3.13.

Як видно з проведених розрахунків у 2019 році підприємство отримало прибуток у розмірі 403890 тис. грн. Відносно 2018 року сума прибутку збільшилася на 22901 тис. грн. у тому числі:

- за рахунок збільшення середньорічного залишку оборотних засобів – на 11439 тис. грн.;
- внаслідок ефективності використання оборотних засобів – на 11462 тис. грн.

Таблиця 3.13 – Розрахунок впливу факторів, пов'язаних з ефективністю використання оборотних засобів на показники фінансово-господарської діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла»

Показники	Значення		Скоригований показник	Відхилення (+,-)		
	2018 рік	2019 рік		Усього	у т.ч. за рахунок факторів	
					середньорічного залишку оборотних засобів	ефективності використання оборотних засобів
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	398365	403890	443068,1	5525	+44703,1	-39178,1
2. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	101937	124838	113376,0	22901	+11439,0	+11462,0
3. Середній залишок оборотних засобів, тис. грн.	251603	279837	279837	28234	-	-
4. Оборотність оборотних засобів, грн./грн.	1,583	1,443	1,583	-0,140	-	-

5.Рентабельність (збитковість) оборотних засобів, %	40,52	44,61	40,52	4,10	-	-
---	-------	-------	-------	------	---	---

У 2019 році підприємство отримало чистий дохід у розмірі 403890 тис. грн. Відносно 2018 року його сума збільшилась на 5525 тис. грн., за рахунок збільшення середньорічного залишку оборотних засобів – на 44703,1 тис. грн.; та зменшилась внаслідок ефективності використання оборотних засобів на 39178,1 тис. грн.

Таким чином можна зробити висновок, що у 2019 році на показники фінансово-господарської діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла» вплив екстенсивних факторів, пов'язаних з ефективністю використання оборотних засобів, переважає над інтенсивними.

Оцінка прибутковості діяльності підприємства проводиться за допомогою багатьох показників, розрахунок яких представлено в таблиці 3.14.

Таблиця 3.14 – Показники прибутковості ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки

Показники	Алгоритм розрахунку показників	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення	
					2019-2017	2019-2018
1	2	3	4	5	6	7
1. Середній розмір майна	$\frac{1}{2} \times (\text{ряд } 1900 \text{гр.} 3 + \text{ряд } 1900 \text{гр.} 4) \text{ф.} 1$	527385,50	598545,50	670765,00	143379,50	72219,50
2. Середній розмір власного капіталу	$\frac{1}{2} \times (\text{ряд } 1495 \text{гр.} 3 + \text{ряд } 1495 \text{гр.} 4) \text{ф.} 1$	509198,00	584719,00	657272,50	148074,50	72553,50
3. Середній розмір власного оборотного капіталу	$\frac{1}{2} \times \text{ряд} [(1195 - 1695) \text{гр.} 3 + 4] \text{ф.} 1$	196966,50	237776,50	411243,00	214276,50	173466,50
4. Середній розмір перманентного капіталу	$\frac{1}{2} \times \text{ряд} [(1495 + 1595 + 1665) \text{гр.} 3 + 4] \text{ф.} 1$	509198,00	584719,00	657272,50	148074,50	72553,50
5. Середній розмір авансованого капіталу	$\frac{1}{2} \times \text{ряд} [(1900 - 1615 - (1620 + 1625 + 1630 + 1690)) \text{гр.} 3 + 4] \text{ф.} 1$	519433,00	589521,50	662682,00	143249,00	73160,50

6. Середній розмір матеріальних оборотних активів	$\frac{1}{2} \times \text{ряд}[(1100+1110) \text{ гр.3+4}] \text{ ф.1}$	51783,50	56778,50	56157,50	4374,00	-621,00
7. Середній розмір основних засобів	$\frac{1}{2} \times (\text{ряд } 101 \text{ гр.3} + \text{ряд } 101 \text{ гр.4}) \text{ ф.1}$	418348,00	473337,00	546385,00	128037,00	73048,00
8. Вартість виробничих ресурсів	пок.6+пок.7	470131,50	530115,50	602542,50	132411,00	72427,00
9. Витрати на оплату праці	ф1-ПВ	43026,00	53125,00	67251,00	24225,00	14126,00
10. Вартість господарських ресурсів	пок.8+пок.9	513157,50	583240,50	669793,50	156636,00	86553,00
11. Виручка від реалізації	ряд. 2000 ф№2	354951,00	398365,00	403890,00	48939,00	5525,00
12. Витрати	ряд. 2550 ф№2	229649,00	274292,00	264158,00	34509,00	-10134,00
13. Прибуток (збиток) до оподаткування	ряд. 2290 (ряд 2295) ф№2	149972,00	124428,00	152351,00	2379,00	27923,00
14. Чистий прибуток (збиток)	ряд. 2350 (ряд 2355) ф№2	122922,00	101937,00	124838,00	1916,00	22901,00
15. Рентабельність (збитковість),%						
15.1. Продажу	пок.13:пок.11×100	42,25	31,23	37,72	-4,53	+6,49
15.2. Основних засобів	(пок.13:пок.7)×100	35,85	26,29	27,88	-7,97	+1,60
15.3. Матеріальних оборотних активів	(пок.13:пок.6)×100	289,61	219,15	271,29	-18,32	+52,15
15.4. Виробничих ресурсів	(пок.13:пок.8)×100	31,90	23,47	25,28	-6,62	+1,81
15.5. Витрат на оплату праці	(пок.13:пок.9)×100	348,56	234,22	226,54	-122,02	-7,68
15.6. Всіх ресурсів	пок.13:пок.10×100	29,23	21,33	22,75	-6,48	+1,41
15.7. Витрат	пок.13:пок.12×100	65,30	45,36	57,67	-7,63	+12,31
15.8. Активів	(пок.13:пок.1)×100	28,44	20,79	22,71	-5,72	+1,92
15.9. Власного капіталу	(пок.14:пок.2)×100	24,14	17,43	18,99	-5,15	+1,56
15.10. Власного оборотного капіталу	(пок.14:пок.3)×100	62,41	42,87	30,36	-32,05	-12,51
15.11. Перманентного капіталу	(пок.14:пок.4)×100	24,14	17,43	18,99	-5,15	+1,56
15.12. Авансованого капіталу	(пок.14:пок.5)×100	23,66	17,29	18,84	-4,83	+1,55

Дані таблиці 3.14 свідчать, що у 2019 року відзначається покращення ефективності використання підприємством всіх ресурсів. У 2018 році відбувається зниження всіх показників рентабельності. В цілому, на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» протягом 2017-2019 років можна відмітити

негативну тенденцію до погіршення показників рентабельності.

На наступному етапі проведемо факторний аналіз чистого доходу від реалізації продукції ПАТ «Полтавський завод медичного скла».

На основі даних таблиці 3.15 визначимо вплив факторів, що спричинили зміни чистого доходу від реалізації продукції.

Таблиця 3.15 – Вихідні дані для факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції на ПАТ «Полтавський завод медичного скла»

№ п/п	Показники	Умовні позначення	2018 рік	2019 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	Середньорічна вартість майна, тис.грн	<i>M</i>	598545,5	670765,0	72219,5	12,07
2	Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн	<i>ЧД</i>	398365,0	403890,0	5525	1,39
3	Ресурсовіддача	<i>PВ</i>	0,666	0,602	-0,06	-9,53

$$ЧД = M \times PВ; \quad (3.42)$$

$$ЧД_{ум} = M_1 \times PВ_0. \quad (3.43)$$

$$ЧД_{ум} = 670765,0 \times 0,666 = 446729,49 \text{ (тис. грн).}$$

$$\Delta ЧД = ЧД_1 - ЧД_0, \quad (3.44)$$

$$\Delta ЧД = 403890,0 - 398365,0 = +5525 \text{ (тис. грн);}$$

В тому числі за рахунок факторів:

– середньорічна вартість майна (екстенсивний фактор).

$$\Delta ЧД_m = ЧД_{ум} - ЧД_0, \quad (3.45)$$

$$\Delta ЧД_m = 446729,49 - 398365,0 = +48364,49 \text{ (тис. грн).}$$

– ресурсовіддача (інтенсивний фактор).

$$\Delta ЧД_{pв} = ЧД_1 - ЧД_{ум}, \quad (3.46)$$

$$\Delta ЧД_{pв} = 403890,0 - 446729,49 = -42839,49 \text{ (тис. грн).}$$

$$\Delta ЧД = \Delta ЧД_m + \Delta ЧД_{pв}, \quad (3.47)$$

$$\Delta ЧД = +48364,49 - 42839,49 = +5525,00 \text{ (тис. грн)}$$

У 2019 році в порівнянні із 2018 роком чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 5525,00 тис. грн (1,39%), у тому числі за рахунок збільшення середньорічної вартості майна – на 48364,49 тис. грн.

Спостерігається негативна динаміка ресурсовіддачі. Даний показник зменшився у 2019 році на 0,06 грн/грн..

Чистий дохід від реалізації продукції у 2019 році зменшився за рахунок зростання ресурсовіддачі на 42839,49 тис. грн. Таким чином, головним чинником зростання чистого доходу від реалізації продукції на ПАТ «Полтавський завод медичного скла» стало збільшення середньорічної вартості майна, тобто екстенсивний чинник.

Таким чином, на основі проведеного аналізу основних показників ефективності виробничої діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла» за 2017-2019 роки можна виявити резерви їх покращення.

Для оцінки соціального розвитку визначимо відповідні показники за 2018-2019 роки.

Розглянемо показники умов праці й охорони здоров'я:

Рівень травматизму:

$$PT_{2018} = \frac{KT_{2018}}{KP_{2018}} = \frac{0}{467} = 0;$$

$$PT_{2019} = \frac{KT_{2019}}{KP_{2019}} = \frac{0}{465} = 0;$$

де, РТ – рівень травматизму;

КТ – кількість травм;

КР – середньооблікова кількість робітників.

Рівень травматизму за 2018 та 2019 рік дорівнює 0, що є позитивним значенням.

Рівень професійних захворювань:

$$PZ_{2018} = \frac{KZ_{2018}}{KP_{2018}} = \frac{0}{465} = 0;$$

$$PЗ_{2019} = \frac{КЗ_{2019}}{КР_{2019}} = \frac{0}{455} = 0;$$

де, PЗ – рівень професійних захворювань;

КТ – кількість професійних захворювань;

КР – середньооблікова кількість робітників.

Рівень професійних захворювань за 2018 та 2019 рік дорівнює 0, що є позитивним значенням.

Рівень тимчасової непрацездатності:

$$PН_{2018} = \frac{КН_{2018}}{КР_{2018}} = \frac{15272}{467} = 32;$$

$$PН_{2019} = \frac{КН_{2019}}{КР_{2019}} = \frac{17002}{455} = 37;$$

де, PН – рівень тимчасової непрацездатності;

КН – кількість днів тимчасової непрацездатності;

КР – середньооблікова кількість робітників.

Рівень тимчасової непрацездатності в 2019 році в порівнянні з 2018 роком збільшився, що не дивно, враховуючи пандемію коронавірусу у 2019 році.

Показники культурних і соціально-побутових умов.

Забезпеченість путівками в оздоровчі табори для дітей працівників:

$$ЗТ_{2018} = \frac{КМ_{2018}}{КД_{2018}} = \frac{8}{124} = 0,07;$$

$$ЗТ_{2019} = \frac{КМ_{2019}}{КД_{2019}} = \frac{9}{120} = 0,08;$$

де, ЗТ – забезпеченість оздоровчими таборами

КМ – кількість місць

КАД – кількість дітей

Забезпеченість оздоровчими таборами дітей зросла в 2019 році в порівнянні з 2018 роком.

$$ЗВ_{2018} = \frac{КП_{2018}}{КПр_{2018}} = \frac{15}{467} = 0,03;$$

$$ЗВ_{2019} = \frac{КП_{2019}}{КПр_{2019}} = \frac{17}{455} = 0,04;$$

де, ЗВ – забезпеченість базами відпочинку

КП – кількість путівок

КАД – кількість працівників

Забезпеченість путівками працівників зросла в 2019 році в порівнянні з 2018 роком.

Рівень стабільності кадрів:

$$РК_{2018} = \frac{КЗВ_{2018}}{КР_{2018}} = \frac{21}{467} = 0,04;$$

$$РК_{2019} = \frac{КЗВ_{2019}}{КР_{2019}} = \frac{23}{455} = 0,05;$$

де, РК – рівень стабільності кадрів;

КЗв – кількість звільнених;

КР – середньооблікова кількість робітників.

Рівень стабільності кадрів в 2019 році практично не змінився в порівнянні з 2018 роком.

Рівень освіти:

$$РО_{2018} = \frac{КО_{2018}}{КР_{2018}} = \frac{295}{467} = 0,63;$$

$$РО_{2019} = \frac{КО_{2019}}{КР_{2019}} = \frac{282}{455} = 0,62;$$

де, РО – рівень освіти;

КЗв – кількість тих, хто має освіту;

КР – середньооблікова кількість робітників.

Отже, за показником освітнього рівня працівників теж не відбулося суттєвих змін на досліджуваному підприємстві.

Таким чином, можна зазначити, що в соціально-економічному розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла» за 2018-2019 роки не відбулося суттєвих змін, проте підприємство має потенційні можливості для покращення показників соціально-економічного розвитку, що буде визначено у наступному параграфі роботи.

3.2. Оцінка потенційних можливостей соціально-економічного розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла»

На основі проведених аналітичних розрахунків попереднього параграфу роботи визначимо резерви підвищення випуску продукції. Результати представимо у таблиці 3.16.

Таблиця 3.3 – Невикористані можливості щодо підвищення обсягу випуску продукції на ПАТ «Полтавський завод медичного скла»

Невикористані можливості щодо підвищення обсягу випуску продукції	Сума, тис.грн.	Питома вага, %
1. Збільшення середньооблікової чисельності робітників	11124,52	7,08
2. Збільшення питомої ваги активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості	27902,49	17,74
3. Збільшення фондівіддачі	43701,92	27,80
4. Збільшення фондівіддачі активної частини	15799,43	10,05

5. Збільшення вартості витрачених матеріалів	58694,45	37,33
Всього	157222,80	100,00

Таким чином, проаналізувавши невикористані можливості щодо підвищення обсягу випуску продукції, можемо стверджувати, що найбільшу питому вагу цих можливостей займає збільшення вартості витрачених матеріалів, а саме 37,33%. Але основним резервом зростання обсягу продукції є збільшення фондівіддачі.

Порівняно з 2018 р. обсяг випуску продукції збільшився на 16854,20 тис. грн. Загальний резерв збільшення випуску продукції у наступному періоді становить 157222,80 тис. грн.

ПАТ «Полтавський завод медичного скла» мусить постійно контролювати процес використання внутрішніх чинників через розробку та послідовну реалізацію власної програми підвищення ефективності діяльності, а також ураховувати вплив на неї зовнішніх чинників. У зв'язку з цим постає необхідність конкретизації напрямків дії та використання головних внутрішніх і зовнішніх чинників забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства.

Одним з факторів забезпечення економічного зростання ПАТ «Полтавський завод медичного скла» є ресурсний. Він відображає першочергову необхідність аналізу ефективності використання наявної матеріальної бази виробництва та живої праці.

Аналіз показників ефективності виробничої діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла» є основою для виявлення резервів їх зростання.

Невикористані можливості по підвищенню показників ефективності виробничої діяльності діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла» представлено в таблиці 3.17.

Таблиця 3.17 – Невикористані можливості по підвищенню показників ефективності виробничої діяльності ПАТ «Полтавський завод медичного скла»

Невикористані можливості по підвищенню середньорічної продуктивності праці одного робітника	
Можливості	Сума, тис.

	грн./чол.
Збільшення чисельності робітників	155,32
Збільшення питомої ваги робітників у складі працівників	183,13
Збільшення фондівіддачі	81,07
Усього:	737,35
Невикористані можливості по підвищенню обсягу виробництва	
Можливості	Сума, тис.грн.
1. Збільшення середньооблікової чисельності робітників	11124,52
2. Збільшення питомої ваги активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості	27902,49
3. Збільшення фондівіддачі	43701,92
4. Збільшення фондівіддачі активної частини	15799,43
5. Збільшення вартості витрачених матеріалів	58694,45
Усього	157222,80
Невикористані можливості по підвищенню фондівіддачі	
Можливості	Сума, грн./грн.
Зменшення середньорічної вартості ОВЗ.	0,12
Збільшення фондівіддачі активної частини	0,03
Зменшення питомої ваги активної частини ОВЗ у загальній їх вартості	0,05
Зменшення фондоозброєності	0,32
Усього:	0,21
Невикористані можливості по підвищенню чистого доходу від реалізації продукції	
Можливості	Сума, тис.грн.
Збільшення ресурсівіддачі	42839,49
Усього:	42839,49

Таким чином можна сформулювати основні напрямки реалізації чинників забезпечення соціально-економічного розвитку за рахунок ресурсів живої праці:

- зростання продуктивності праці;
- оптимізація чисельності персоналу;
- підвищення ефективності використання основних виробничих фондів та оборотних коштів;
- зростання чистого доходу від реалізації продукції за рахунок інтенсивних чинників, а саме, ефективного використання ресурсів (зростання ресурсівіддачі).

Таким чином, АТ «Полтавський завод медичного скла» має достатньо сильні потенційні можливості для забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок проведеному у кваліфікаційній роботі дослідженню, можна зробити ряд узагальнюючих висновків.

Поняття розвитку підприємства – багатоаспектне та складне, характеризує кількісні та якісні зміни показників діяльності підприємства. На розвиток підприємства впливають як екзогенні, так й ендогенні чинники, але багато в чому розвиток підприємства залежить від умов зовнішнього середовища підприємства.

Забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства залежить від багатьох факторів та умов зовнішнього середовища та внутрішнього оточення.

Проведена робота у другому аналітичному розділі дає можливість засвідчити, що вітчизняний ринок виробів зі скла стрімко розвивається: річна виробнича потужність складає близько 3,44 млрд. одиниць скляних виробів. За останні десятиліття експорт збільшився втричі, досягнувши 1,4 мільярда одиниць у 2019 році. Найбільше Україна експортує пляшки. Основними країнами споживачами були Польща, Угорщина, Італія та Греція та країни СНД. Серед існуючих проблем можна зазначити: зменшення виробництва кольорових пляшок, що пов'язано з пандемією коронавірусу, спадом споживчого попиту, зупинкою виробництва у галузі напоїв та різким падінням купівельної спроможності населення. Серед перспектив – можливість відновлення діяльності Лисичанського скляного заводу та створення нових сучасних заводів у Бородянці Київської області та Чернігівській області.

Відповідно до організаційно-правових основ функціонування АТ «ПЗМС» є вітчизняним сучасним підприємством, яке здійснює господарську діяльність у сфері виробництва й оброблення інших скляних виробів, у тому числі медичне скло. Основними видами продукції досліджуваного товариства є трубка скляна, ампули, пробірки, кисень, азот тощо. Організаційно-правова форма АТ «ПЗМС» – акціонерне товариство недержавної форми власності. Органами управління АТ «ПЗМС» є: загальні збори акціонерів, Наглядова рада, Правління та Ревізійна

комісія.

Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності АТ «ПЗМС» показав, що підприємством було проведено модернізацію виробництва, підвищено модернізацію праці, що допомогло скоротити витрати на персонал і відповідно – зменшити собівартість продукції. Як наслідок – зростання обсягу реалізованої продукції, що є позитивним та свідчить про покращення господарської діяльності підприємства. Проте, показники рентабельності мають низькі значення, що свідчить про недостатню ефективність. Це можна пов'язати із використанням застарілих технологій виробництва, що пояснюється стабільними витратами на нематеріальні ресурси. Показники 2018 року були найгіршими з аналізованих років, це можна пов'язати з підвищенням цін на електроенергію, нестабільною ситуацією в країні, високою ціною товарів серед конкурентів.

Провівши розрахунки та проаналізувавши діяльність АТ «ПЗМС» ми зробили висновки про те, що на підприємстві створена і ефективно функціонує система управління охороною праці; до служби з охорони праці входить один фаховий спеціаліст; за період з 2017 по 2019 роки витрати на працезохоронні заходи збільшились на 16,4% у 2018 році та на 15,8% у 2019 році. Нещасних випадків на підприємстві за три звітні роки виявлено не було. Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму) становить 270372 грн або 270,4 тис. грн.

Для розроблення напрямків соціально-економічного розвитку підприємства у третьому розділі роботи було виконано аналіз обсягу виробництва продукції та оцінку показників ефективності виробничої діяльності товариства.

На основі факторного аналізу обсягу випуску продукції було отримано дані щодо невикористаних можливостей підприємство по підвищенню обсягу випуску продукції. Можемо стверджувати, що найбільшу питому вагу цих можливостей займає збільшення вартості витрачених матеріалів, а саме 37,33%. Але основним резервом зростання обсягу продукції приймемо збільшення

фондовіддачі. Порівняно з 2018 р. обсяг випуску продукції збільшився на 16854,20 тис. грн. Загальний резерв збільшення випуску продукції у наступному періоді становить 157222,80 тис. грн.

Подібний аналіз із визначенням потенційних можливостей забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства було проведено за трудовими ресурсами та фондами підприємства; за показниками соціального розвитку АТ «Полтавський завод медичного скла».

Результати проведеного аналізу й оцінки показників діяльності досліджуваного підприємства можуть стати основою для розроблення програми його подальшого соціально-економічного розвитку.

ГЛОСАРІЙ

Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

Аналіз фінансового стану – комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм, виявлення можливих недоліків, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності.

Валовий дохід – обчислений у грошовому виразі сумарний річний дохід підприємства, фірми, одержаний у результаті виробництва і продажу продукції, товарів, послуг.

Валовий прибуток – сума грошових надходжень підприємства, одержана внаслідок його виробничо-господарської діяльності мінус усі витрати.

Виробничі основні фонди – сукупність ресурсів, засобів праці, що становлять матеріальну базу виробництва, забезпечують випуск продукції, відтворення виробництва. До виробничих фондів належать виробничі споруди, виробнича техніка, агрегати, машини, транспортні засоби, інвентар тощо.

Витрати виробництва – витрати праці на виробництво продукції.

Власний капітал – належність матеріальних і нематеріальних цінностей певній юридичній або фізичній особі і забезпеченість правом вільно розпоряджатись ним.

Готова продукція – виготовлена на підприємстві завершена продукція, підготовлена до відправлення, продажу.

Грошовий потік – грошові надходження підприємства мінус його грошові виплати за певний період.

Екологічні витрати підприємства – міра того, що має бути віддано за можливість або необхідність споживання природних благ.

Знос основних фондів – це поступова втрата засобами праці своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей унаслідок їх використання у виробництві.

Інвестиції в людський капітал – це витрати коштів, часу і енергії для створення або збільшення людських продуктивних характеристик.

Інноваційний розвиток підприємства – це відтворення виробничих відносин, що полягає у оновленні складу і побудови основних фондів і удосконаленні організації їх використання як на стадії формування, так і науково-технічної підготовки виробництва.

Інфляція – надмірне, проти потреб товарообігу, збільшення кількості паперових грошей з наступним їх швидким знеціненням.

Логістика – процес управління рухом та зберіганням сировини, компонентів і готової продукції з моменту сплати грошей постачальником до моменту отримання грошей за доставку готової продукції споживачеві.

Людський капітал – це соціально-економічна категорія, яку можна розглядати як сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів.

Макроекономічна рівновага – це стан національної економіки, коли сукупний попит і сукупна пропозиція, виробництво і споживання є збалансованими.

Матеріальні активи – активи, які можна побачити або доторкнутися до них, мають матеріальну форму.

Матеріальні витрати – частина витрат виробництва, куди входять витрати на сировину, основні та допоміжні матеріали, паливо, енергію та інші види витрат, прирівняних до матеріальних.

Оборотні активи – оборотні кошти підприємств, фірм, компаній, що відображаються в активі їхнього бухгалтерського балансу.

Оборотні засоби – сукупність оборотних фондів виробництва й фондів обігу, що беруть участь у виробничому процесі.

Оборотні фонди – частина виробничих фондів, які повністю використовуються в кожному виробничому циклі, повністю переносять свою вартість на створену продукцію і для продовження виробництва відтворюються в натуральній і у вартісній формі після кожного виробничого циклу.

Обсяг виробництва – кількість виготовленої продукції та виконаних робіт за певний період часу на певному рівні.

Обсяг реалізованої продукції – показник, що виражає кількість реалізованої продукції за певний період.

Операційні витрати – витрати об'єктів господарювання, що не пов'язані безпосередньо з розширенням виробництва й не включаються у собівартість продукції.

Організаційний розвиток – сучасний метод розвитку підприємства за допомогою роботи з людськими ресурсами, що виник на перетині психології управління, організаційної і соціальної психології, менеджменту.

Основні засоби – сукупність засобів праці, що діють протягом тривалого періоду й у процесі виробництва поступово переносять свою вартість на виготовлений продукт.

Охорона праці – система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини під час трудової діяльності.

Підприємство – самостійна господарсько-адміністративна одиниця, юридична особа що здійснює виробничі, комерційні, торговельні та інші функції, надає послуги з метою одержання прибутку.

Продуктивність праці – економічна категорія, яка відображає ефективність використання трудового потенціалу ФП у процесі виробництва ЛП – виробів медичного призначення та засвідчує здатність працівника випускати певну кількість продукції за одиницю робочого часу.

Реалізація продукції – відпуск товарів і одержання за них грошової оплати.

Реалізована продукція – обсяг проданої підприємство за певний час і оплаченої покупцем продукції.

Реальний прибуток – номінальний прибуток, скоригований з урахуванням інфляційного впливу у звітному періоді.

Рентабельність – ефективність, прибутковість, дохідність підприємства або підприємницької діяльності.

Рентабельність власного капіталу – показник ефективності використання власного капіталу, який обчислюється діленням отриманого від вкладення капіталу прибутку на суму вкладеного капіталу.

Рентабельність основного капіталу – показник ефективності використання основного капіталу підприємства, компанії, який обчислюється відношенням отриманого прибутку до суми основного капіталу.

Рентабельність підприємства – показник використання основних засобів підприємства, його виробничих ресурсів.

Рентабельність продажів – коефіцієнт, який показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції.

Ринок збуту – економічний простір для пропозиції товарів і послуг, що є кінцевою метою господарської діяльності підприємства.

Розвиток підприємства – це незворотні, цілеспрямовані та закономірні зміни господарської системи, послідовність переходу її з одного стану в якісно інший на основі удосконалення техніки, технології та організації праці, впровадження новацій в управлінні.

Соціальне забезпечення – система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення працівників від соціальних ризиків.

Соціально-економічний розвиток підприємства – це процес, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на стан підприємства.

Споживчий ринок – це окремі особи і домогосподарства, які купують або здобувають іншим способом товари і послуги для власного споживання.

Сталий розвиток підприємства – загальна концепція діяльності підприємства стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням

його потреб й захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі

Статутний капітал – основне джерело формування власних коштів організації, спочатку вкладених його власниками.

Технічний розвиток підприємства — це процес формування та вдосконалення техніко-технологічного рівня підприємства, що має бути постійно зорієнтованим на підвищення ефективності виробництва та прогресивність розвитку.

Факторний аналіз – це статистичний метод аналізу впливу окремих факторів на результативний показник.

Фонд оплати праці – це фонд, який включає нарахування винагороди за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці.

Фондовіддача – це відношення вартості випущеної продукції у вартісному виразі до середньорічної вартості основних виробничих фондів.

Фондомісткість – це показник, зворотний фондовіддачі, який характеризує величину вартості основних фондів, що припадає на одиницю продукції, випущену підприємством.

Фондоозброєність праці – це показник, який характеризує відношення середньорічної вартості основних фондів підприємства до середньорічної кількості працівників.

Ціна – це грошове вираження вартості товару, призначене для непрямого виміру величини суспільно необхідного робочого часу, витраченого на його виробництво.

Чистий дохід – це дохід від реалізації товарів, розрахований без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших непрямих податків та зборів.

Чистий прибуток – частина балансового прибутку підприємства, що залишається в його розпорядженні після сплати податків, зборів, відрахувань.

Якість продукції – це сукупність властивостей продукції, які обумовлюють її придатність задовольнити певні потреби відповідно до призначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV зі змінами та доповненнями. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Податковий кодекс України від 2.12.2010р. із змінами, внесеними згідно із Законом N 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010. – URL: <http://sfs.gov.ua/nk/>
3. Закон України “Про охорону праці” № 2694-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. ст. 668.
4. Андрушків Б. М. Малюта Л. Я., Мельник Л. М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. Тернопіль: ТНТУ. 2010. 271 с.
5. Блонська В.І., Нагірна С.Я. Методичні підходи до оцінки потенціалу підприємства і ході формування стратегічних переваг. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Вип. 19.2. С 150-155.
6. Богатирьов І.О. Ефективність розвитку підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. – № 8. – С. 79–84.
7. Бойченко К.С. Методичний інструментарій оцінювання розвитку підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2014. № 3 (69). С. 15-25
8. Василенко В. А. Менеджмент сталого розвитку підприємств: [монографія]. К.: ЦУЛ. 2015. 648 с.
9. Виниченко Е. Н. Оцінка стану та динаміки соціально-економічного розвитку підприємств. *Академічний огляд*. 2015. № 2 (43). С. 68–84.
10. Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навч. Посібник. К.: ЦНЛ. 2005. 224с.
11. Гасило Ю. А ., Крюковська О. А., Левчук К. О., Романюк Р. Я. Охорона праці в галузі та цивільний захист: навчальний посібник. Кам’янське: ДДТУ. 2017. 369 с.
12. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства. Навч. посіб для студ. ВНЗ. К.: ЦНЛ. 2006. 488 с.

13. Гончаров В. М. Формування стратегії управління розвитком промислового підприємства на основі показників ефективності: Монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2012. 136 с.
14. Горбонос Ф.В., Черевко С.В. Економіка підприємства: Підручник. К.: Знання. 2010. 463 с.
15. Горіна Г.О. Діалектика поняття «розвиток підприємства». *Причорноморські економічні студії*. 2016. Випуск 8. С. 124-127
16. Дакус А.В. Сімченко Н.О. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення. URL: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-3.pdf> (дата звернення 26.05.2021)
17. Довгаль Н.С. Методичні основи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Науково-технічна інформація*. 2018. №4. С. 44-52
18. Должанський І. З. Стратегія управління діяльністю підприємства на основі збалансованої системи показників: монографія. Донецьк: СПД Купріянов В. С. 2012. 213 с.
19. Дробишева О.О., Керничшин Ю.В. Прогнозування розвитку промислового підприємства в сучасних умовах. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_158.pdf (дата звернення 31.05.2021)
20. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». *Проблеми підвищення інфраструктури: зб. наук. пр.* – 2017. – Вип. 32. – С. 70–75.
21. Євдокимова Н.М., Кирієнко А.В. Економічна діагностика: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.:КНЕУ. 2013. 156 с.
22. Жилінська Л.О. Сучасні підходи до оцінки рівня розвитку промислових підприємств. 2015. Випуск 1(11). С. 41-46
23. Залуцький В.П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Вип. 19.11. С. 163-169.

24. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства URL: <http://www.nbu.gov.ua/Articles> (дата звернення 28.05.2021)
25. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. Суми: Університетська книга. 2015. 278 с.
26. Калинеську Т. В., Недобега Е. А. Аналіз и оцінка рівня соціально-економічного розвитку підприємства. *Бизнес Інформ*. 2011. № 2 (2). С. 117–119.
27. Капліна А.С. Поняття «розвиток» у категоріальному апараті теорії розвитку. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2012. № 24(2). С. 57–63
28. Квятковська Л.А. Формування оцінки ефективності виробничого потенціалу промислового підприємства з використанням збалансованої системи показників. *Ефективна економіка*. 2010. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення 31.05.2021)
29. Кизим М. О., Пилипенко А. А., Зінченко В. А. Збалансована система показників: монографія. Харків: ВД«ІНЖЕК». 2017. 192 с.
30. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства». *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2011. Вип. 8. Ч. 2. С. 190–194.
31. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2005. 352 с.
32. Кулицький С. Оцінки ймовірного розвитку української економіки на перспективу. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 1. С. 41–54.
33. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 639 с.
34. Лепейко Т. І. Комплексна оцінка рівня розвитку промислових підприємств. *Проблеми економіки*. № 4. 2016. с. 136-143
35. Лігоненко Л. О. Розвиток підприємства: відмітні характеристики та типологія. *Економічні науки*. №5/3(10). 2015. с. 57-61
36. Макаровська Т.П., Бондар Н.М. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: МАУП. 2015. 304 с.

37. Максименко І. О. Деякі підходи до визначення рівня економічного розвитку підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2016. № 161. С. 126-128.

38. Мех Я., Жубіль Г. Обліково-аналітичне забезпечення управління внутрішнім і резервами господарюючого суб'єкта. *Економічний аналіз*. 2018. Випуск 6. С.463-466.

39. Миколайчук Н. С., Глинська А. Є. Методичні підходи до діагностики стану економічного розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1. С. 90-94.

40. Мних Є. В. Економічний аналіз: підруч. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Центр навчальної літератури. 2005. 472 с.

41. Нагорна І.В. Резерви підприємства як інструмент підвищення фінансової стійкості. *Вісник ДонНУЕТ. Серія: Економічні науки*. 2013. №4. – С114-118.

42. Нужний К.М. Бобкова О.Ю. Сутнісна характеристика економічного потенціалу підприємства. *Европейская наука XXI века. Матер. II Междунар. научно-практ. конф. Т. 3*. Днепропетровск: Изд-во "Наука и образование". 2017. С. 727.

43. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємства. Київ: МАУП. 2018. 28 с.

44. Олійник Л. Г. Методи оцінки та вибір показників ефективності науково-технічного розвитку підприємств. *Наукові праці НУХТ*. 2017. № 34, т. 1. С. 77–79.

45. Офіційний сайт ЗАТ «Костопільський завод скловиробів». URL: <http://www.kostopilglass.com/> (дата звернення 06.06.2021)

46. Офіційний сайт ПрАТ «Ветропак Гостомельський Склозавод». URL: <https://www.vetropack.ua/uk/> (дата звернення 06.06.2021)

47. Офіційний сайт ТОВ «Малинівський склозавод». URL: <https://malinivskiy-sklozavod.business-guide.com.ua/> (дата звернення 06.06.2021)

48. Офіційний сайт Асоціації Підприємств Скляної Промисловості «Скло України». URL: <http://sklo.kiev.ua> (дата звернення 06.06.2021)

49. Офіційний сайт ПрАТ «Консюмерс-Скло-Зоря». URL: <https://ua.verallia.com/pro-kompan-yu> (дата звернення 06.06.2021)
50. Офіційний сайт ПрАТ «Рокитнівський скляний завод». URL: <http://rsz.com.ua/> (дата звернення 06.06.2021)
51. Пасічник Ю. Активізація виробничого потенціалу підприємств в умовах фінансових кризових явищ. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2019. Вип 19. С. 103-111.
52. Пащенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства / О.П. Пащенко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2017. – № 2. – Т. 2. – С. 99–103.
53. Петрович Є.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. Економіка підприємства. Підручник. Львів: «Новий світ – 2000». 2014. 680 с.
54. Побережний Р. О. Формування стратегії розвитку машинобудівного підприємства на основі збалансованої системи показників: дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2015. – 363 с.
55. Погорелов Ю. С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства: [монографія]. Луганськ: Глобус. 2014. 512 с.
56. Погорелов Ю. С., Деева Е. А. Інтервальна оцінка розвитку підприємства з використанням показателя EVA. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 4, т. 2. С. 110–114
57. Погорелов Ю.С. Модель оцінки розвитку підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 5. С. 46-55
58. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлениарний базис / Ю.С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К., 2015. – Вип. 27. – Т. 1. – С. 30–34.
59. Подсолонко О. А. Менеджмент: теорія та практика. Київ: ЦУЛ, 2016. 370 с.
60. Пономаренко В. Тридід О., Кизим М. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2017. 328 с.

61. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник. Тернопіль: Економічна думка. 2016. 365 с.
62. Порохня В.М., Безземельна Т. О., Кравченко Т. А. Стратегічне управління: навчальний посібник К.: Центр учбової літератури. 2016. 224 с.
63. Портна О. В. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. К.: Ліра-К. 2015. 312 с.
64. ПСБО 2. Баланс. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. N 87
65. ПСБО 8. Нематеріальні активи. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. N 242
66. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навчальний посібник. 3-тє вид., випр. і доп. К.: Знання. 2007. 668 с.
67. Садекова А.М., Кавчук К. Ю. Аналіз резервів збільшення прибутку. URL: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46439.doc.htm (дата звернення 12.06.2021)
68. Сайт державної статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 03.06.2021)
69. Самуляк В.Ю., Фещур Р.В. Оцінювання рівня розвитку підприємств. *Логістика: Вісник НУ «Львівська політехніка»*. Л.: Видавництво НУ «Львівська політехніка». 2018. № 633. С. 627–636.
70. Самуляк В.Ю., Фещур Р.В., Шишковський С.В. Непрямий метод оцінювання рівня розвитку підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [збірник наукових праць]*. Львів: Вид-во Львівської політехніки. 2017. С. 286–291.
71. Семенов А.Г. Оцінка ділової активності підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2016. №1. С.227-231.
72. Семенченко Н. В., Мороз О. С. Формування системи основних первинних показників інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення 31.05.2021)

73. Сердак С.Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання. *Академічний огляд*. 2018. № 2. С.83-88.
74. Серіков Я. О., Коженевські Л., Хворост М. В. Безпека життєдіяльності та охорона праці: підручник: у 2 ч. Ч. 1: Безпека життєдіяльності. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2021. 255 с.
75. Серкова Г. М. Аналіз науково-методичних підходів до оцінки рівня економічного розвитку підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Випуск 2(12), Том 3. с. 178 –184
76. Сидоренко Ю. В. Методологічні аспекти оцінки стійкого розвитку підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 33. С. 137–140.
77. Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вузів. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Центр навчальної літератури. 2016. 356 с.
78. Стиценко Т.Є., Пронюк Г.В., Сердюк Н.М., Хондак І.І. «Безпека життєдіяльності»: навч. посібник. Харків: ХНУРЕ. 2018. 336 с.
79. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. Навч. посіб. К.: Каравела. 2013. 432с.
80. Тимощук М. Р. Планування соціально-економічного розвитку підприємств: [монографія]. К: УБС НБУ. 2017. 449 с.
81. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток: сутність та видові прояви. *Ефективна економіка*. 2015. №6. С. 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення 31.05.2021)
82. Фешур Р.В. Групи показників (індикаторів) оцінювання рівня розвитку підприємств. URL: <http://ena.lp.edu.ua> (дата звернення 02.06.2021)
83. Фурдичко Л.Є., Стецків О.В., Лютан І.І. Напрямки оцінки фінансового стану підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Вип. 19.5. С.232-236.
84. Ципуринда В.С. Інноваційний підхід до прогнозування розвитку підприємства у сучасних умовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. № 10. 2015. с. 182-185

85. Черниш С.С. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вузів. К.: Центр навчальної літератури. 2010. 311 с.

86. Чернявська І. Інформаційні ресурси підприємства як джерело економічного зростання промислового підприємства. *Економічний аналіз*. 2018. Випуск №2. С. 17-23